

Брич В. Я., Миколук С. М.

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ СИРІТ В УКРАЇНІ

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет

Брич В. Я., Миколюк С. М.

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ СИРІТ В УКРАЇНІ

Монографія

**Тернопіль
2019**

УДК 364.4-053.2
Б-84

*Рекомендовано до друку вченою радою
Тернопільського національного економічного університету
(протокол № 6 від 26 червня 2019 року)*

Рецензенти:

Левченко О. М. – доктор економічних наук, професор, проректор з наукової роботи Центральноукраїнського національного технічного університету;

Романюк М. Д. – доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту і маркетингу ДВНЗ «Прикарпатський національний економічний університет імені Василя Стефаника»;

Шаульська Л. В. – доктор економічних наук, професор, декан економічного факультету Донецького національного університету імені Василя Стуса.

Б-84 Брич В. Я., Миколюк С. М., Соціальний захист сиріт в Україні: монографія / В. Я. Брич, С. М. Миколюк. – Тернопіль: ТНЕУ, 2019. – 200 с.

Для обкладинки монографії було обрано авторське фото студентки 3-ого курсу ЮФ ТНЕУ Зазуляк Анастасії «On the other side of the bridge». Фото отримало 1-е місце на 11-ому міжнародному конкурсі фотографій «Young People in the 21st Century», який відбувся у Ливні 10 червня 2019 р.

У монографії розглянуто основні аспекти удосконалення соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Чільне місце відводиться формуванню інноваційної моделі організаційно-економічного механізму управлінської діяльності сфери соціального захисту дітей у регіоні. Загалом монографія буде корисною для наукових працівників, викладачів, аспірантів, студентів закладів вищої освіти та фахівців соціальної сфери. Результати дослідження можуть бути використані у навчальному процесі при викладанні дисциплін: «Соціальне забезпечення», «Менеджмент соціальної сфери», «Соціальна робота».

© Брич В.Я., Миколюк С.М., 2019

ЗМІСТ

Вступ.....	4
------------	---

Розділ 1.

Теоретичні та практичні аспекти соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.....	6
1.1. Соціальний захист сирітства в Україні: регіональний аспект.....	6
1.2. Сутність організаційно-економічного механізму управлінської діяльності та діючі форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.....	23
1.3. Структура управлінської діяльності в сфері соціального влаштування дітей.....	48
1.4. Інституційна база організаційно-економічного механізму управлінської діяльності в сфері соціального влаштування дітей.....	65

Розділ 2.

Діагностика організаційно-економічного механізму управлінської діяльності в сфері соціального влаштування дітей в регіоні.....	81
2.1. Організаційно-методичне забезпечення механізму управлінської діяльності.....	81
2.2. Моніторинг управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей.....	98
2.3. Регіональні програми розвитку сфери соціального влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.....	105

Розділ 3.

Шляхи вдосконалення соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в Україні.....	112
3.1. Удосконалення структури організаційно-економічного механізму управлінської діяльності на основі імплементації зарубіжного досвіду.....	112
3.2. Удосконалення інституційно-правового забезпечення організаційно-економічного механізму управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей.....	131
3.3. Інноваційні підходи до запровадження програмних механізмів у питаннях соціального влаштування дітей.....	148

Список використаних джерел.....	162
--	------------

Додатки.....	184
---------------------	------------

ВСТУП

Майбутнє держави, її життєдайність визначається наявністю молодих поколінь. Захист дитинства є перш за все пріоритетним напрямом кожної країни. Проблема сирітства, рівень соціального захисту дітей зі статусом є істотною характеристикою сучасних суспільств та існуючих в країнах політичних режимів. Виходячи з того, як розв'язане питання соціального захисту дітей роблять висновки про цивілізованість суспільства та держави.

Україна, виконуючи приписи Конвенції про права дитини, зобов'язалася перед країнами-учасницями ООН забезпечити кожній дитині такий захист і піклування, які необхідні для її благополуччя. Дане питання вирішується у кожній країні на державному рівні за допомогою різних механізмів урегулювання, дослідження яких допомагає вдосконалити сферу соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

В Україні на сьогодні вже існують позитивні напрацювання ряду науковців у соціальній сфері, діють альтернативні фори соціального захисту сиріт. Але чисельність дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування залишається значною і саме тому потребує з боку держави вжиття альтернативних заходів та інноваційних підходів у соціальній сфері.

Основною метою монографії є обґрунтування теоретичних аспектів та розробка науково-практичних рекомендацій для покращення соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в Україні.

У першому розділі монографії проаналізовано погляди науковців на трактування понять «соціальний захист», «організаційно-економічний механізм», «управлінська діяльність» та «сфера соціального влаштування дітей». Розглянуто комплексний аналіз форм державного влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також презентовано новий підхід до поділу форм державного влаштування дітей-сиріт: сімейні (усиновлення), родинні (опіка, піклування), міні-інтернат (приймна сім'я, дитячий будинок сімейного типу) та заклади для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Запропоновано модернізувати на регіональному рівні підхід до створення дитячого будинку сімейного типу та ввести нові терміни «міні-усиновлення», «міні-інтернат» та «дитина потребує державного утримання».

У другому розділі монографії обґрунтовано організаційно-методичне забезпечення механізму управлінської діяльності, проведено моніторинг управлінської діяльності та розглянуто регіональні програми розвитку сфери соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Проаналізовано стан та проблеми організаційно-економічного механізму управлінської діяльності в сфері соціального захисту дітей. Розкрито роль формування організаційної структури управління сфери соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у регіоні, яку об'єднує одна стратегія, мета та спільні організаційно-розпорядчі документи щодо діяльності та розподілу функцій між суб'єктами. Побудовано модель цільового управління (дерево цілей) сфери соціального влаштування дітей у регіоні. Дерево цілей управлінської діяльності даної сфери розглядається через пріоритетність форм влаштування дітей: головна мета – усиновлення дитини.

Завершує монографію третій розділ у якому розглянуто основні аспекти вдосконалення соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Чільне місце відводиться формуванню інноваційної моделі організаційно-економічного механізму управлінської діяльності сфери соціального захисту дітей у регіоні.

Загалом монографія буде корисною для наукових працівників, викладачів, аспірантів, студентів закладів вищої освіти та фахівців соціальної сфери. Результати дослідження можуть бути використані у навчальному процесі при викладанні дисциплін: «Соціальне забезпечення», «Менеджмент соціальної сфери», «Соціальна робота».

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ-СИРИТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

1.1. Соціальний захист сирітства в Україні: регіональний аспект

В умовах ринкової трансформації українського суспільства особливого значення набуває вирішення проблем соціального захисту населення, що обумовлено конституційним правом громадян України. Але права людини починаються з прав дитини. Саме тому вивчення, узагальнення та розробка рекомендацій і пропозицій щодо розв'язання проблеми формування і функціонування дієвої системи соціального захисту дітей, особливо дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, набуває особливої актуальності.

Наукові дослідження з питань розробки теорії соціального захисту населення та вдосконалення практичної діяльності держави в цьому напрямі проводяться в спеціалізованих науково-дослідних установах. Окремим аспектам соціального захисту присвятили свої праці вітчизняні й зарубіжні вчені та фахівці, зокрема А.Александрова, А.Базилук, Н.Борецька, Л.Вернигора, В.Волик, Д.Галлагер, О.Гаряча, Н.Гринчук, Ю.Дехтяренко, Б.Зайчук, І.Калачова, В.Кириленко, В. Лагутін, Е.Лібанова, Б.Надточій, Л.Ніконова, О.Новікова, Б.Річман, В.Скуратівський, М.Ганслі Теренс, Й.Хендшель, П.Таундсен, Ю.Шклярський та багато інших.

Поняття соціального захисту населення досить широке і охоплює всі верстви населення тією чи іншою мірою. Це, з одного боку, дає дуже великий обсяг емпіричного матеріалу, а з другого - ускладнює аналіз даної сфери людської діяльності.

У вітчизняній економічній науці широко досліджується сутність таких категорій, як праця, заробітна плата, але інтерес до їх розкриття не зменшується. Водночас дослідженню саме сутності соціального захисту населення присвячено

не так вже і багато праць, хоча він справляє значний прямий вплив на економіку держави.

Тому необхідне глибоке теоретичне осмислення сутності соціального захисту населення та обґрунтування соціальної політики як засобу економічного та соціального розвитку.

На підтвердження власних доказів щодо можливості негативних наслідків соціальної політики без достатньо дослідженої сутності соціального захисту населення наведемо тези з дисертації Ю.О.Шклярського [2, с. 20]: “З’ясування суті соціального захисту населення, його місця в економічній структурі дає можливість знайти відповідні методи та моделі, які б дозволяли передбачати результати різного роду допомоги, що надається з різних джерел. Тому дуже часто результати запланованих заходів передбачають з досить наївних концепцій реальності, що дає перекручені ефекти, протилежні тим, на які сподівалися. Прикладом може служити так звана “шведська модель соціалізму”, яка поступово знищила мотивацію до праці у значної частини населення цієї країни, що призвело до спаду ефективності виробництва. Якщо ми візьмемо більш низький рівень економічного аналізу (галузь, підприємство, район), негативні наслідки такої практики тут проявляться ще в більш масовому порядку”.

Необхідно зазначити, що в поняття соціального захисту різні автори вкладають неоднаковий зміст. Так, на думку В. Лагутіна, це поняття розглядається як “сукупність заходів, що здійснюються у суспільстві для забезпечення суспільно нормативних умов матеріального та духовного життя всіх членів суспільства, насамперед тих, хто не здатний самостійно забезпечити такі умови” [3]. Отже, в цьому терміні головним чинником є суспільно нормальні умови матеріального і духовного життя всіх без винятку членів суспільства. З огляду на це, виникає необхідність розробки на державному рівні нормативів суспільно нормальних умов матеріального і духовного життя.

Детальніший зміст та системність поняття соціального захисту втілений у терміні “соціальний захист”, який пропонує О. Новікова. Заслуговує уваги той факт, що соціальний захист розглядається науковцем із позиції забезпечення

соціальної безпеки, яка одночасно є системоутворюючим чинником соціального захисту: “Цей процес (дія) по досягненню соціальної безпеки” [4].

Водночас, зважаючи на відсутність однастайності у тлумаченні терміна “соціальний захист”, ми вважали за необхідне запропонувати свій погляд на цю складну і важливу методологічну проблему. Насамперед зазначимо, що нам видаються більш переконливими і аргументованими у цьому контексті підходи міжнародних організацій. Так, Дитячий фонд Організації Об’єднаних Націй (ЮНІСЕФ) визначає, що соціальний захист - це сукупність установ і заходів соціального страхування і соціальної допомоги, спрямованих на забезпечення безпеки повсякденного життя населення та включає п’ять основних елементів - пенсії і допомога внаслідок втрати годувальника; лікувальна допомога, виплати внаслідок хвороби та тимчасової втрати працездатності; допомога на утриманців і допомога внаслідок вагітності; соціальна допомога; допомога за безробіттям [5].

Саме це визначення якнайбільше підходить до сфери соціального влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Сфера соціального влаштування – державне влаштування дитини в сім’ї громадян або інтернатні заклади з метою захисту їх прав та інтересів. Таким чином, соціальний захист дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, це:

1. державне влаштування дитини;
2. виплати соціальної допомоги;
3. контроль за утриманням, вихованням , проживанням дитини, в тому числі за цільовим використанням коштів.

Розглянемо форми державного влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

У разі, якщо дитина залишилась сиротою або позбавлена батьківського піклування, вона має право, відповідно до законодавства, бути насамперед усиновлена або влаштована під опіку, піклування, у прийомну сім’ю або дитячий будинок сімейного типу. Саме ці форми влаштування дитини є сімейними, тобто дають змогу дитині виховуватись і зростати в сім’ї. До закладу для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (медичні, навчальні, виховні

та інші заклади та установи, в яких проживають діти – сироти і діти, позбавлені батьківського піклування) дитина може бути влаштована тільки у разі, якщо було вичерпано всі можливості для її влаштування в сім'ю [6]. Дуже важливо враховувати, що згідно з вимогою українського законодавства таке влаштування не позбавляє службових осіб від пошуку сім'ї для дитини.

Попри спільну назву «сімейні форми», яка по суті означає перебування дитини на вихованні в сім'ї, кожна із зазначених форм відрізняється одна від одної як за організаційними, так і за правовими ознаками.

З тим, щоб розуміти принципову відмінність, коротко зупинимось на кожній формі сімейного влаштування дитини.

Безумовно, найкращою із усіх можливих на сьогодні форм сімейного влаштування є усиновлення дитини, тобто прийняття її у сім'ю на правах рідної [7]. Тільки ця форма влаштування з усіх існуючих позбавляє дитину статусу дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування. Усиновлення породжує між батьками (усиновителями) та дитиною взаємні права й обов'язки, які передбачені Сімейним кодексом України для батьків та їхніх біологічних дітей. Таким чином усиновлення - це спеціальний захід захисту дитини, при якій юридично встановлюються родинні зв'язки між дитиною і людиною або подружньою парою, які не є її рідними батьком чи матір'ю. Важливою обставиною, для виховання і розвитку є те, що у разі усиновлення дитина знаходить саме сім'ю, а не яку-небудь її заміну. Вважаємо, що тільки така форма влаштування може називатись сімейною.

Більш традиційна для України форма влаштування дитини-сироти, або дитини, позбавленої батьківського піклування, - опіка, піклування [8].

Законодавством України визначено, що опікуном або піклувальником призначають переважно осіб, які перебувають у сімейних, родинних відносинах з підопічним з урахуванням особистих стосунків між ними. Опікунська сім'я передбачає родинні зв'язки (прямі або непрямі) дитини з опікуном. Під опіку зазвичай віддаються діти, які мають прямих родичів з боку одного з батьків. Опіку беруть бабусі, дідусі, рідше - дядьки і тітки дітей. Таким чином дитина

виховується в родинному оточенні, зберігаючи кровні зв'язки. Вважаємо, що така форма влаштування дитини мала би називатись саме родинною (або опікунською), а не сімейною, так як сімейна форма виховання передбачає наявність батьків (батька, матері). Виключення може становити опікунська сім'я, коли опікун (піклувальник) не є родичем дитини. У цьому випадку варто розглядати цю опіку, як прототип прийомної сім'ї.

Дитина, над якою встановлено опіку, піклування, протягом усього часу перебування в сім'ї опікуна зберігає статус дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування та користується усіма соціальним пільгами.

Як і при усиновленні, законодавством не встановлено граничну кількість дітей, яку може бути влаштовано під опіку, піклування в одну сім'ю.

В Україні розпочалося активне створення прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу. Розглянемо ці форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Прийомна сім'я – це сім'я або одинока особа, яка добровільно взяла на виховання та спільне проживання від одного до чотирьох дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Тобто, кількість дітей, які влаштовуються в прийомну сім'ю обмежена .

Прийомні діти влаштовуються в сім'ю до досягнення вісімнадцятирічного віку (повноліття), а у разі продовження навчання у професійно-технічних чи вищих навчальних закладах до 23 років або до закінчення навчання.

Влаштування дітей у прийомну сім'ю можливе тільки на основі рішення органу опіки та піклування. Між органом опіки та піклування та прийомними батьками складається договір про спільне проживання, виховання та утримання дітей у сім'ї прийомних батьків. У разі припинення дії договору сім'я позбавляється статусу прийомної, а подальше влаштування прийомних дітей визначається органом опіки та піклування [9].

Особливою формою влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, є дитячий будинок сімейного типу.

Дитячий будинок сімейного типу – окрема сім'я, що створюється за бажанням подружжя або окремої особи, яка перебуває у шлюбі, для забезпечення сімейного виховання та спільного проживання не менше п'яти дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Загальна кількість дітей у такій сім'ї з урахуванням рідних дітей батьків-вихователів не може перевищувати 10 осіб.

Особи, які беруть на себе зобов'язання щодо дітей, набувають статусу батьків-вихователів. Діти, влаштовані до дитячого будинку сімейного типу, є вихованцями і не втрачають статусу дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Вихованці виховуються у дитячому будинку сімейного типу до 18 років, а в разі продовження навчання у професійно-технічному, вищому навчальному закладі - до 23 років або до його закінчення.

Влаштування дітей у дитячий будинок сімейного типу можливе тільки на основі рішення органу опіки та піклування. При зменшенні кількості дітей-вихованців служби у справах дітей поповнюють дитячий будинок сімейного типу новими дітьми або ж переводять таку родину у статус прийомної [10].

Таким чином, прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу - це такі форми влаштування дітей-сиріт, за яких діти-сироти мають довгострокове або короткочасне перебування дитини в сім'ї з його повним державним забезпеченням і виплатою грошової допомоги особам, які взяли на себе турботу про їхнє виховання.

Згідно з даними державної статистичної звітності по Україні кількість дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, які перебувають на первинному обліку, на 01.01.2018 становила 71566 дітей, 21587 – дітей-сиріт, 49979 – дітей, позбавлених батьківського піклування.

У медичних, навчальних, виховних закладах, інших закладах або установах, в яких проживають діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування – 4413 дітей, у закладах соціального захисту дітей – 572 дитини.

В системі соціального захисту населення функціонує 44 будинки-інтернати із загальною кількістю вихованців/підопічних 5692 особи, з них 1952 дитини віком (від 4 до 18 років), які мають особливі освітні потреби.

Відповідно до розподілу дітей за родинним станом із загальної кількості дітей мають відповідний статус, зокрема дитини-сироти – 120 осіб, дитини, позбавленої батьківського піклування – 807 осіб.

Станом на 31.05.2018 р.:

- усиновлено громадянами України 471 дитина-сирота та дитина, позбавлена батьківського піклування, іноземними громадянами – 133 дитини;

В Україні станом на 31.03.2018 функціонує:

- 1 039 дитячих будинків сімейного типу, в яких виховується 6 929 дітей;

- 3 646 прийомних сімей, в яких виховується 6 863 дитини.

У прийомних сім'ях та дитячих будинках сімейного типу виховується 13 792 дитини.

У сім'ях опікунів, піклувальників виховується 51 204 дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування.

Загалом сімейними формами виховання (опіка, піклування, прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу) охоплено 64 996 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування [164].

Основними засадами державної політики щодо соціального захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб із їх числа є:

– створення умов для реалізації права кожної дитини на виховання в сім'ї;

– виховання та утримання дітей за принципом родинності;

– сприяння усиновленню дітей, створення системи заохочення та підтримки усиновлювачів;

– забезпечення пріоритету форм влаштування;

– захист майнових, житлових та інших прав та інтересів таких дітей;

– створення належних умов для їх фізичного, інтелектуального і духовного розвитку, підготовки дітей до самостійного життя;

- забезпечення права на здоровий розвиток;
- забезпечення соціально-правових гарантій;
- створення умов для надання психологічної, медичної та педагогічної допомоги;
- формування системи соціальної адаптації;
- забезпечення вільним вибором сфери професійної діяльності, яка б оптимально відповідала потребам та бажанням особистості дитини-сироти, дитини, позбавленої батьківського піклування, а також особи із їх числа та запитам ринку праці;
- вжиття вичерпних заходів щодо забезпечення доступу до безоплатної правової допомоги на підставах та в порядку, встановлених законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги.

Державні соціальні стандарти для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб із їх числа встановлюються незалежно від того, де така дитина або особа перебуває на утриманні та вихованні, на рівні, не меншому за встановлений прожитковий мінімум для осіб відповідного віку.

Державні соціальні стандарти і нормативи встановлюються щодо:

- мінімального матеріального забезпечення, витрат на харчування, одяг та взуття;
- житлового забезпечення на рівні, не нижчому за встановлені у Житловому кодексі Української РСР нормативи;
- житлового забезпечення таких дітей після завершення їх виховання в різних формах влаштування після досягнення ними 18-річного віку, якщо вони не мають свого житла відповідно до житлових нормативів або мають житло з характеристиками, нижчими за встановлені житлові нормативи;
- мінімального стандарту щодо забезпечення гарантованого першого робочого місця, яке не може бути змінено за бажанням роботодавця протягом трьох років з моменту початку такої роботи, а в разі неможливості надання такого робочого місця - встановлення грошової компенсації на цей період, яка

виплачується особі з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, за рахунок коштів державного або місцевих бюджетів;

- мінімального стандарту разової державної фінансової допомоги при закінченні такими дітьми виховного, навчального закладу чи при закінченні перебування таких дітей у різних формах влаштування після досягнення ними 18-річного віку;

- мінімального стандарту щомісячного утримання таких дітей та осіб із їх числа за умови навчання їх у вищих навчальних закладах до досягнення ними 23-річного віку або до закінчення відповідних навчальних закладів;

- мінімального стандарту медичного обслуговування;

- мінімального стандарту забезпечення таких дітей іграшками, що сприяють розвитку, спортивним інвентарем, газетами і журналами відповідно дитячого, юнацького, загальнопізнавального та виховного спрямування;

- мінімального стандарту забезпечення дитини до надання їй статусу дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування;

- мінімального стандарту грошового забезпечення батьків-вихователів, прийомних батьків.

Держава здійснює повне забезпечення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб із їх числа.

Допомога та утримання таких дітей не можуть бути нижчими за встановлені мінімальні стандарти, що забезпечують кожній дитині рівень життя, необхідний для фізичного, розумового, духовного, морального та соціального розвитку на рівні, не нижчому за встановлений прожитковий мінімум для таких осіб.

Право на повне державне забезпечення в навчальних закладах мають діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, віком до вісімнадцяти років та особи з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, при продовженні навчання до 23 років або до закінчення відповідних навчальних закладів [117]..

Розвиток сімейних форм виховання, підтримка прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу не вирішують питання інтернатних закладів. Важко знайти родину, яка виявить бажання опікуватись дітьми з обмеженими можливостями, соціально-занедбаними, схильними до протиправної поведінки, або одразу взяти відповідальність за декілька дітей з однієї родини. З метою надання допомоги таким дітям у підготовці до самостійного життя шляхом розвитку їх фізичного, духовного та інтелектуального потенціалу, впевненості у власних силах, формування культурних і моральних цінностей в Україні з 2016 року запроваджена нова форма участі у вихованні дитини, позбавленої батьківського піклування – наставництво. Українці зможуть на державному рівні допомагати вихованцям інтернатів адаптуватись до самостійного життя, не оформлюючи опікунства і не укладаючи інших правових відносин. 8 вересня 2016 року Верховна Рада внесла зміни до Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» [117]. У законі, зокрема, окреслюють поняття «наставник» і «наставництво», визначають основні напрямки підготовки дітей до самостійного життя. Згідно закону, наставник укладає угоду з інтернатним закладом, а служба у справах дітей моніторить процес дотримання прав і свобод дитини. Наставництво – це добровільна безоплатна діяльність. Кожен, хто має бажання та можливість – може стати другом дитині, яка позбавлена батьківського піклування: відвідувати її, проводити з нею дозвілля, допомагати із навчанням тощо.

В Україні більше 100 тис. дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування. Більше 10 тисяч виховуються в колективних закладах, і з них 9 тисяч – діти старші 10 років. Більшість цих дітей поповнюють ряди сумної статистики стаючи, після випуску з інтернату, безхатьком, злочинцем, безробітним, алкоголіком або наркоманом. Кожен 7-ий намагається здійснити самогубство, лише 1% сиріт здатний вступити до ВНЗ і вибрати правильний життєвий шлях.

Наставництво здійснюється в найкращих інтересах дитини, яка проживає у закладі для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, іншому закладі для дітей, зокрема, щодо:

- визначення та розвитку здібностей дитини, реалізації її інтересів у професійному самовизначенні;
- надання дитині доступної інформації про її права та обов'язки;
- формування у дитини практичних навичок, спрямованих на адаптацію її до самостійного життя, зокрема, щодо вирішення побутових питань, розпорядження власним майном та коштами, отримання освітніх, соціальних, медичних, адміністративних та інших послуг;
- ознайомлення дитини з практиками суспільного спілкування та подолання складних життєвих ситуацій;
- сприяння становленню дитини як відповідальної, успішної особистості;
- формування у дитини навичок здорового способу життя.

Наставництво здійснюється за договором про наставництво, що укладається між центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді за місцем проживання дитини, наставником та адміністрацією закладу, в якому проживає дитина, в інтересах якої укладається такий договір.

Договір про наставництво укладається у письмовій формі.

Для укладення договору про наставництво потрібна згода дитини, якщо вона досягла такого віку та рівня розвитку, що може її висловити, а також письмова згода її батьків, інших законних представників. Згода дитини надається у формі, що відповідає її вікові та стану здоров'я.

Договір про наставництво може бути розірваний за згодою сторін, за ініціативою однієї із сторін у разі невиконання обов'язків за договором іншими сторонами або за рішенням суду в разі невиконання сторонами своїх обов'язків за договором, порушення прав та законних інтересів дитини наставником, виникнення загрози для життя та здоров'я дитини з вини наставника.

Органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи і організації незалежно від форм власності, профспілкові та інші

громадські організації можуть надавати шефську допомогу закладам для дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, дитячим будинкам сімейного типу у зміцненні матеріальної бази, організації трудового навчання, проведенні масових заходів, організації індивідуальної роботи з вихованцями цих закладів, а також у подальшому навчанні, працевлаштуванні, розвитку спортивних і творчих здібностей, забезпеченні житлом осіб із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування [117].

В Україні з 2017 року розпочалась деінституціалізація інтернатних закладів. Урядом було схвалено Національну стратегію реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017–2026 роки. Цю регіональну стратегію потрібно розглядати як процес реформування закладів заради реалізації права кожної дитини на проживання в сім'ї, отримання нею родини, в якій повною мірою будуть забезпечуватись інтереси дитини.

Кожен регіон готує власний план реформування інтернатних закладів на своїй території. Для цього потрібно провести оцінку наявності послуг в громаді, наявних інтернатних закладів, кількості дітей в закладах, проаналізувати причини їх потрапляння до них, щоби зрозуміти, які послуги потрібно впроваджувати, щоб жодна дитина не перебувала в інтернатному закладі [17].

Економічний суверенітет України відкриває широкі перспективи для подальшого удосконалення економічних відносин у регіонах на основі впровадження в практику дійових форм регіональної соціальної політики. Стратегія економічного та соціального розвитку в Україні визначає як мету державної регіональної політики створення умов для динамічного, збалансованого розвитку територій, усунення основних регіональних диспропорцій. Тому важливим науковим завданням є вивчення тенденцій розвитку конкретних регіонів на засадах комплексного підходу до аналізу регіональної політики, удосконалення механізмів регіонального управління економічними та соціальними процесами.

За роки незалежності Україна значно удосконалила законодавчу базу щодо регулювання відносин між державою та регіонами. Однак ринкові перетворення

вимагають адекватного реформування регіональної політики та його відповідного наукового супроводу.

Безсистемність державної діяльності в цій сфері стала однією з важливих причин стримування комплексного соціально-економічного розвитку й стабільності в державі, ускладнення умов для зміцнення позицій держави в міжнародному економічному співробітництві, повільного здійснення ринкових перетворень на місцях, виникнення та загострення соціальних, економічних, екологічних та інших проблем. До таких проблем можна віднести: недосконалість галузевої структури більшості регіональних господарських комплексів, їх низьку економічну ефективність; значні відмінності між регіонами в рівнях соціально-економічного розвитку та істотне відставання від існуючих нормативів розвитку соціальної та виробничої інфраструктури в деяких регіонах, особливо стосовно сільської місцевості; нераціональне використання місцевих природних і трудових ресурсів; надмірне забруднення навколишнього середовища в багатьох містах і районах. Не забезпечується комплексний розвиток міст і сіл, не реалізуються можливості регіонів щодо міжнародної інтеграції України, спільного підприємництва в галузі туризму та рекреації, залучення в країну іноземних інвестицій. Ці та інші проблеми потребують прискореного вирішення.

Саме тому виникає необхідність створення умов для оптимальної економічної самостійності регіонів і зміни підходів до формування регіональної політики.

Для стабільного розвитку суспільства та ефективного розвитку держави необхідно забезпечити баланс загальнодержавних інтересів з інтересами регіонів і територіальних громад, ґрунтуючись на принципах унітарності держави і цілісності її території. Має бути досягнуто оптимальне співвідношення децентралізації і централізації влади, забезпечено збалансованість соціально-економічного розвитку регіонів, ураховані їхні історичні, економічні, екологічні, географічні й демографічні особливості, етнічні та культурні традиції.

Термін «регіональна» для багатьох означає щось незначуще, що не стосується проблем державної політики. Однак практично немає такої сфери

державної політики, у якій у разі успішного її здійснення можна було б обійтися без реального врахування регіональних аспектів. Для досягнення позитивних результатів у здійсненні державної політики в будь-якій сфері більшою чи меншою мірою повинен братися до уваги регіональний чинник. Таким чином, коли мова йде про «регіональну політику», мається на увазі не місцева політика, а державна політика з урахуванням інтересів розвитку регіонів.

Регіональною політикою є і внутрішня політика регіонів, яка здійснюється органами управління регіоном самостійно з урахуванням загальнодержавних інтересів. Ця частина політики може бути названа місцевою регіональною політикою. Але регіональною політикою держави є здійснення заходів у галузі політичній, економічній, соціальній, науково-технічній, екологічній, демографічній, гуманітарній, національній, у яких ураховуються особливості конкретних регіонів.

Державна регіональна політика та політика регіонів — не розрізнені частини, а єдине ціле, вони доповнюють одна одну.

Регіональна політика держави — цільові дії держави, спрямовані на збалансування умов діяльності регіонів та їх результатів, збільшення ефективності використання сукупних регіональних ресурсів і можливостей, створення умов для підвищення ефективності діяльності окремих регіонів.

Внутрішня політика регіонів — цільові дії органів влади регіону, спрямовані на найбільш ефективне використання всіх ресурсів регіону для підвищення добробуту населення, удосконалення структури матеріального виробництва, поліпшення стану навколишнього середовища, розвитку соціально-економічної інфраструктури.

У державній регіональній політиці можна виділити низку взаємозалежних елементів: економічну, соціальну, науково-технічну, екологічну, демографічну, гуманітарну і національну політику.

У регіональному управлінні соціальна політика займає одне з провідних місць. Метою регіональної соціальної політики держави є підвищення добробуту та задоволення потреб життєдіяльності всього населення. Здійснення соціальної

політики значною мірою залежить від економічних можливостей країни, тієї частини національного доходу, яка виділяється на споживання. Соціальна політика держави і регіону має спільну економічну й правову основу, покликану забезпечити реалізацію прав та інтересів громадян України. Цілі сучасної регіональної політики в соціальній сфері — забезпечення достатнього рівня добробуту в кожному регіоні, створення приблизно однакових життєвих можливостей для всіх громадян. Регіональна соціальна політика покликана перешкоджати небажаній міграції населення, послаблювати внутрішнє соціальне напруження, зберігати цілісність і єдність країни.

Але, розглядаючи сучасний стан соціальної сфери можна помітити, що державна політика в цьому напрямку давно втратила ознаки єдності та цілісності. На загальнодержавному рівні відчувається брак ефективного механізму її реалізації, відсутність відповідних інститутів та ресурсів. Найбільш характерними ознаками соціальної політики на жаль стали непослідовність, пасивність та наступність. Здійснювані заходи не є планомірними і, як правило, являють собою реакцію на виникнення певних небажаних ситуацій, в той час, коли активне запобігання росту суспільної напруги майже невідчутне.

Сьогодні можна стверджувати, що децентралізація соціальної політики, яку проголосила наша держава ще не призвела до суттєвих позитивних зрушень, якими можна було б вважати підвищення рівня життя населення та можливість ефективного впливу на економічні процеси за допомогою соціальних механізмів. На регіональному рівні проведення заходів, спрямованих на стабілізацію соціально-економічної ситуації постійно стикається з проблемою недостатці необхідних ресурсів, перш за все, фінансових.

Якщо вдатись до аналізу тенденцій регіональної соціальної політики, то можна помітити певні особливості. З одного боку держава сприяє підвищенню її ефективності в регіонах визнаючи особливу роль соціальної політики у процесі переходу до ринкової економіки і надаючи економічним реформам більшого соціального спрямування. З іншого ж, економічні пріоритети домінують над соціальними, економічний сепаратизм набуває усе більшого поширення. Саме на

стику цих позитивних та негативних тенденцій відбувається формування соціальної політики у конкретному регіоні. Зрозумілою стає нестабільність розвитку останніх, що викликана динамікою співвідношення сприятливих та несприятливих чинників.

До найбільш негативних явищ пов'язаних з проведенням соціальної політики на регіональному рівні можна віднести:

- недостатність централізованого фінансування соціальних програм;
- неефективну взаємодію органів влади усіх рівнів щодо проблем соціального характеру;
- втрату державою контролю над рівнем життя населення та станом соціальної сфери;
- суттєве послаблення регулюючої функції державного управління стосовно зайнятості та доходів населення.

Проте існують певні здобутки при управлінні соціальними процесами, до яких слід віднести те, що керівництво функціонуванням соціальної сфери набуло ознак програмованості, виробилась ціла низка параметрів, котрі здатні адекватно відбивати її стан у кожний конкретний момент часу та давати підставу для ефективних управлінських рішень. Соціальні програми обов'язково визначають суб'єктів прийняття, виконання таких рішень та зачіпають питання джерел фінансування. Названі програми також проголошують основні принципи соціальної політики, хоча не всі з них реалізуються у повній мірі.

Найбільшою мірою, на нашу думку, дотримується принцип диференційованого підходу до різних соціальних груп населення та адресності допомог, дещо гірше опрацьовані процедури соціального партнерства, проте роль тристоронніх угод у підвищенні рівня життя населення залишається значимою. В той же час не досягнуто проголошених гнучкості та динамізму у прийнятті управлінських рішень щодо регулювання соціальної сфери, оскільки більшість з них є невчасними та запізнілими. Окремі елементи та напрямки соціальної

політики недостатньо взаємодіють між собою, порушуючи цим реалізацію принципу комплексності. Соціальна політика не стала важливим фактором оздоровлення соціально-економічної ситуації в країні, отже не можна вести мову про “активну спрямованість соціальної політики”. Не менш актуальними залишаються питання “розмежування компетенції на різних рівнях управління”, зокрема у сфері прийняття найважливіших рішень та визначення джерел фінансування соціальних програм, не вирішення котрих стримує ефективність реалізації запланованих заходів.

Настав час здійснення суттєвих трансформацій у сфері проведення соціальної політики на рівні регіонів, головною метою котрих виступає підвищення її ефективності. Необхідно відмовитись від здійснення соціальної політики за залишковим принципом, який базується на формуванні відповідних фондів грошових коштів для підтримання найвразливіших верств населення. Ключовим моментом повинно стати усунення причин погіршення соціально-економічного стану в державі, слід відмовитись від боротьби з наслідками.

Особливо цінним видається дотримання цілісності підходу до вирішення соціальних проблем. Тому в регіональних програмах соціального розвитку крім питань соціального захисту має активно підніматись проблематика економічного реформування, розвитку сфери охорони здоров'я, культури, освіти. Головними критеріями оцінки ефективності проведення соціальної політики повинні стати рівень і якість життя населення, оскільки дані показники здатні достатньо повно відбивати ступінь соціальної спрямованості відповідних програм.

Слід чітко сформулювати суб'єктів регіональної соціальної політики, тобто повністю визначити ланки, які її формують та реалізують. Також необхідно відійти від розуміння під об'єктом соціальної політики виключно найбільш незахищені верстви населення. Ним мають стати всі суспільні прошарки, до кожного з яких потрібно виробити свої механізми впливу. Зокрема з метою захисту найбільш вразливих громадян слід створити ефективні механізми перерозподілу на їх користь доходів багатих осіб. Цього можна досягти через застосування прогресивних ставок оподаткування, проведенням благодійних заходів та ін.

Для підвищення ефективності соціальної політики потрібно обов'язково враховувати потребу регіонів у централізованій законодавчій, інформаційній, науковій підтримці. Крім того не втрачається важливість здійснення на загальнодержавному рівні раціональних інституційних трансформацій, особливо стосовно форм власності та відносин розподілу. Бажаним також виступає структурне перетворення народного господарства, а саме його спрямування на більш повне врахування потреб населення, їх збалансування з реальними виробничими можливостями.

1.2. Сутність організаційно-економічного механізму управлінської діяльності та діючі форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування

В сучасних економічних умовах актуальним залишається питання формування дієвого організаційно-економічного механізму у всіх сферах управлінської діяльності. Визначальним фактором для ефективного функціонування та розвитку будь якої сфери діяльності є успішна робота усіх його складових механізмів. Єдиного наукового підходу щодо тлумачень понять «механізм», «економічний механізм», «господарський механізм» та «організаційно-економічний механізм» ще не сформовано, тому ця тема не втратила своєї актуальності й сьогодні та нагально потребує узагальнення та дослідження існуючих підходів щодо дефініції цих понять. Висвітленню даних термінів присвячені праці провідних зарубіжних та вітчизняних вчених, а саме Л. Абалкіна, О. Азріліяна, Г. Астапова, О. Грішнова, В. Гуменюк, Я. Кронрода, Г. Козаченко, А. Кульмана, Ю. Лисенко, В. Маєвського, М. Молдованова, В. Полозова, М. Шевченко, В. Шкурупій та іншими [1; 5; 11; 19; 22; 43; 51; 53; 54; 63; 102; 187; 190; 192]. Науковцями обґрунтовуються різного роду визначення цих понять. Спробуємо розглянути, проаналізувати та згрупувати на нашу думку найвдаліші спроби визначень.

О. Азріліян розглядає «механізм» як послідовність станів, процесів, що

визначають будь-яку дію чи явище [11, С.806].

А. Кульман тлумачить поняття «економічний механізм» як лише один із багатьох елементів, аналіз котрих дозволяє економічній теорії припускати власні узагальнення, тобто стверджує, що «економічний механізм» являє собою сукупність правил, принципів та підходів до функціонування системи чи об'єкта та спрямований на досягнення якісніших результатів діяльності шляхом раціонального управління [53, С.64].

В. Маєвський розглядає економічний механізм як одну із складових господарського механізму. Економічний механізм включає в себе планування та стимулювання. У свою чергу, планування є оперативне та техніко-економічне; а стимулювання забезпечується через ціни та фінанси [63, С.14].

В економічній енциклопедії за редакцією Л. Абалкіна поняття «господарський механізм» ототожнюється з поняттям «економічний механізм». Господарський механізм визначається як сукупність економічних та структурних інструментів, форм і методів господарювання, за допомогою котрих здійснюється узгодження суспільних та приватних інтересів, забезпечується розвиток та функціонування економіки [1, С.108].

Я. Кронрод тлумачить «господарський механізм» як дію економічних законів, які виражають взаємодію та взаємозв'язок централізованих і децентралізованих форм управління і господарювання, представляють сукупність економічних потреб, інтересів і стимулів суспільства. Тобто господарський механізм є взаємопов'язаною системою конкретних економічних форм, які взаємопов'язані між собою та за допомогою яких реалізується система інтересів і діють закони економіки [51, С.39].

В. Гуменюк у власних дослідженнях розглядає економічний та господарський механізми як синоніми та при цьому виділяє основні складові економічного механізму, а саме оподаткування, ціноутворення, використання та залучення виробничих ресурсів [22, С.96].

В. Шкурूपій звертає увагу на те, що господарський механізм функціонує в ринкових умовах, тому варто враховувати характерні ознаки способу виробництва

в суспільстві та динаміку продуктивних сил. Таким чином, виділяють дві підсистеми відносин: організаційно-економічні та соціально-економічні. Саме тому доречно вживати термін «організаційно-економічний механізм» [190, С.72].

Отже, як у вітчизняній, так і зарубіжній літературі не має однозначності у тлумаченні поняття економічний механізм, господарський механізм та організаційно-економічний механізм.

Тому, ми пропонуємо власне бачення тлумачень цих понять, яке ґрунтується на більшості наукових тверджень, а саме не ідентифікувати два різних поняття «економічний механізм» та «господарський механізм», а розглядати «господарський механізм» як набагато ширше поняття ніж «економічний механізм». Таким чином, «господарський механізм» це відкрита та рушійна система розвитку суспільства, яка являє собою сукупність взаємозв'язаних, взаємодоповнюючих та взаємодіючих механізмів на які впливають зовнішні та внутрішні (політичні, економічні та соціальні) фактори. На нашу думку, це визначення підходить для макро- та мікроекономік.

Неоднозначною також є проблема визначення і самої структури господарського механізму. Більшість вчених (І. Булієв, В. Гуменюк, Ю. Лисенко, Т. Полозова, О. Шевченко, О. Шкурупій та інші) схиляються до думки, що складовими частинами господарського механізму є організаційно-економічний, соціальний та правовий механізми, які тісно взаємопов'язані між собою та пропонують їх визначення [14; 22; 55; 102; 187; 190]. Так, І. Булієв та Ю. Лисенко вважають, що організаційно-економічний механізм це сукупність двох різнорідних але взаємопов'язаних складових організаційно-адміністративної та економічної, за допомогою яких здійснюється регулювання фінансово-економічних та організаційно-виробничих процесів [14; 55]. Соціальний механізм представляє собою сукупність методів та прийомів, за допомогою яких вирішуються питання професійності та якості підбору та функціонування кадрів. Що стосується правового механізму, то він знаходиться в тісній взаємодії з двома попередніми механізмами та визначає правила діяльності суб'єктів господарювання, їх права, обов'язки та відповідальність перед суб'єктами

економічної системи. Рушієм удосконалення та розвитку господарського механізму загалом та його складових, зокрема є взаємодія усіх механізмів (рис.1.1).

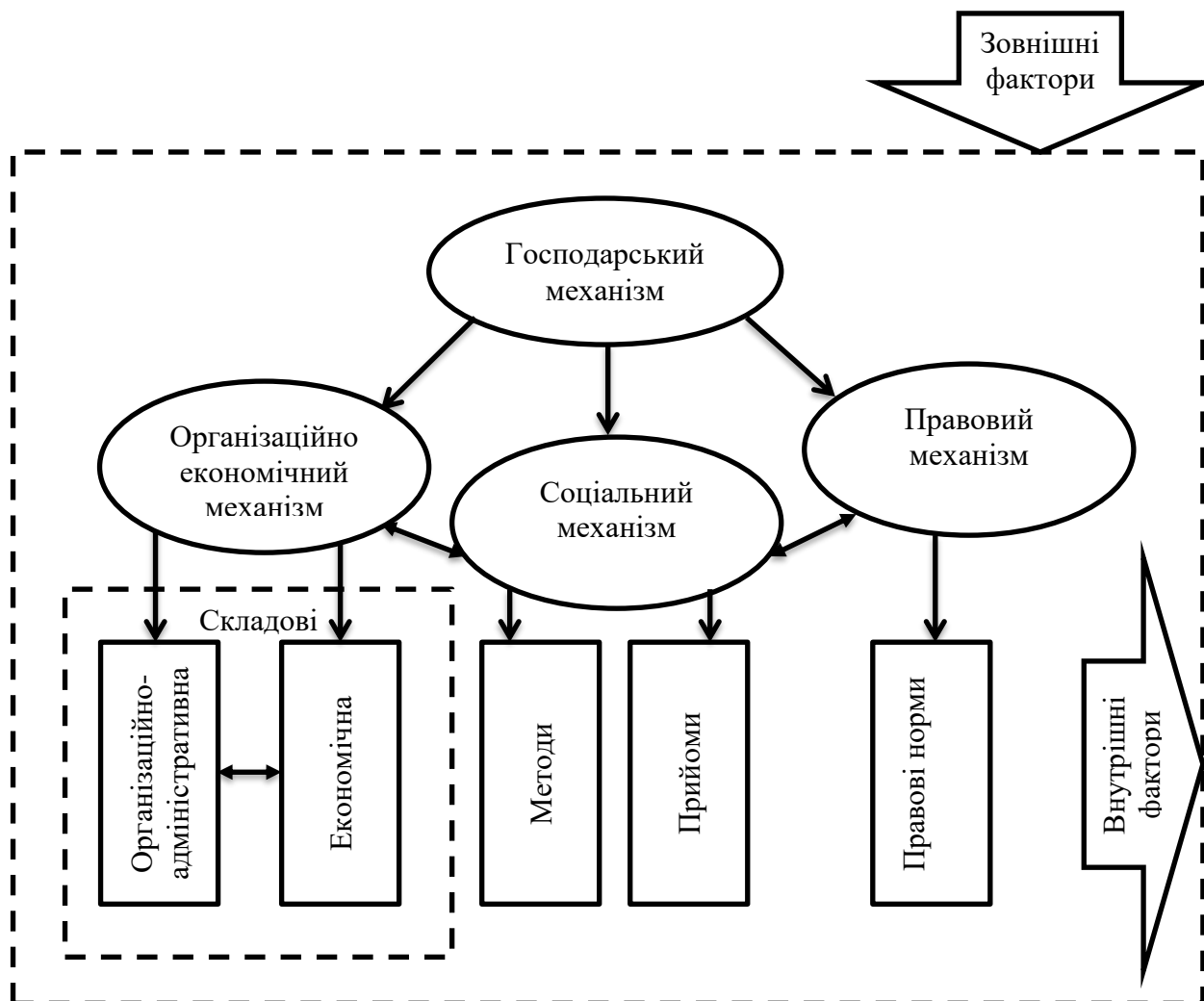

Рис. 1.1.Схема господарського механізму*

*Джерело: узагальнено та побудовано авторами за даними [14; 55]

Тепер проаналізуємо поняття організаційно-економічного механізму управлінської діяльності. Варто наголосити, що однозначності наукових визначень у цьому питанні теж немає. Спробуємо проаналізувати найуживаніші визначення наступних науковців, таких як: О. Василик, О. Грішнова, Г. Козаченко, А. Кульмана, Ю. Лисенко, В. Полозова, В. Овсюченко, М. Шевченко та Є. Онуфрієва.

Ю. Лисенко трактує поняття «організаційно-економічний механізм» як

систему формування цілей і стимулів, що дозволяють перетворити у процесі трудової діяльності динаміку духовних та матеріальних потреб членів суспільства на рух засобів виробництва та його кінцевий результат, спрямований на задоволення платоспроможного попиту споживачів [54, С.173].

А. Кульман визначає «механізм управління» як структуру організації управління суспільним виробництвом з притаманними йому методами, формами та засобами управління, які відповідають конкретній історичній епосі [192, С.201].

В. Овсяченко та В. Полозова розглядають «організаційно-економічний механізм» як складову економічного механізму та частину господарського механізму, яка об'єднує сукупність організаційних, фінансових та економічних методів, форм, інструментів та важелів, при допомозі яких здійснюється регулювання фінансово-економічних, організаційно-технічних та виробничо-технологічних процесів з метою покращення впливу на кінцевий результат діяльності підприємства» [102, С.64].

М. Шевченко стверджує, що «організаційно-економічний механізм» полягає в єдності ринкової саморегуляції та державного регулювання. Елементами такого механізму є: методи, інструменти, важелі ринкової саморегуляції та державного регулювання [187, С. 118].

Г. Козаченко трактує визначення «організаційно-економічний механізм» таким чином, що організаційно-економічний механізм являє собою інструмент управління, що включає в себе сукупність управлінських елементів, методів та способів їхньої організаційної, мотиваційної, інформаційної та правової підтримки, шляхом використання яких забезпечується досягнення цілей [42, С.89].

А. Василик та О. Грішнова зазначають, що організаційно-економічний механізм представляє собою систему елементів (організаційного та економічного) впливу на управлінський процес, в якому відбувається перетворення елементів впливу на об'єкт управління, забезпечуючи таким чином результат. До цієї системи входять різноманітні підсистеми управління, регулювання, планування та інші [20, С. 24]. Є. Онуфрієва вважає, що організаційно-економічний механізм представляє собою комплекс методів, засобів та прийомів взаємопов'язаних та

взаємоузгоджених між собою, які є інструментами управлінської діяльності на основі законодавчих норм та систему процесів, основу якої складають процедури, заходи та дії [93, С.42].

Таким чином, проаналізувавши різноманітність трактувань поняття «організаційно-економічний механізм управлінської діяльності», ми вважаємо за доцільне виокремити дві основні тенденції до його визначення:

- організаційно-економічний механізм як сукупність управлінських методів та інструментів;
- організаційно-економічний механізм як систему управління.

Так, вчені О. Азріліян, Г. Козаченко, А. Кульман, М. Молдованов, Є. Онуфрієва, О. Шевченко та інші є представниками першого підходу.

Наступна підгрупа науковців стверджує, що організаційно-економічний механізм являє собою систему управління. Тобто, у цьому випадку механізм управління містить цілі управління, елементи об'єкта та їх зв'язки, на які здійснюється вплив заради досягнення цілей. До представників такої точки зору належать науковці: Л. Абалкіна, О. Василик, О. Грішнова, В. Гуменюк, Я. Кронрода, Ю. Лисенко, В. Маєвський, В. Овсюченко, В. Полозова, В. Шкурупій та інші. У даному випадку підхід до формування самого механізму розкривається через взаємозв'язки організаційної та економічної складових, виділення суб'єктів та об'єктів управлінської діяльності, основні прийоми та принципи їх функціонування.

На нашу думку, ці два наукових підходи мають право на існування. Ми більше схилиємося до думки, що розгляд організаційно-економічний механізм як сукупність управлінських методів та інструментів підходить до визначення організаційно-економічного механізму на регіональному рівні, а твердження про те, що організаційно-економічний механізм варто розглядати як систему управління, на нашу думку, більш повно характеризує сутність організаційно-економічного механізму та підходить для визначень на макрорівні.

Проаналізувавши вищесказане, можна запропонувати дуже загальне визначення поняття «організаційно-економічного механізму управлінської

діяльності», яке враховує два наукових підходи, а саме: організаційно-економічний механізм управлінської діяльності це відкрита та рушійна системи розвитку двох взаємозв'язаних, взаємодоповнюючих та взаємодіючих складових (організаційної та економічної) свідома діяльність яких направлена на цілеспрямований вплив та регулювання (впорядкування) суспільних відносин, на яку діють зовнішні та внутрішні (політичні, економічні та соціальні) фактори (рис.1.2).

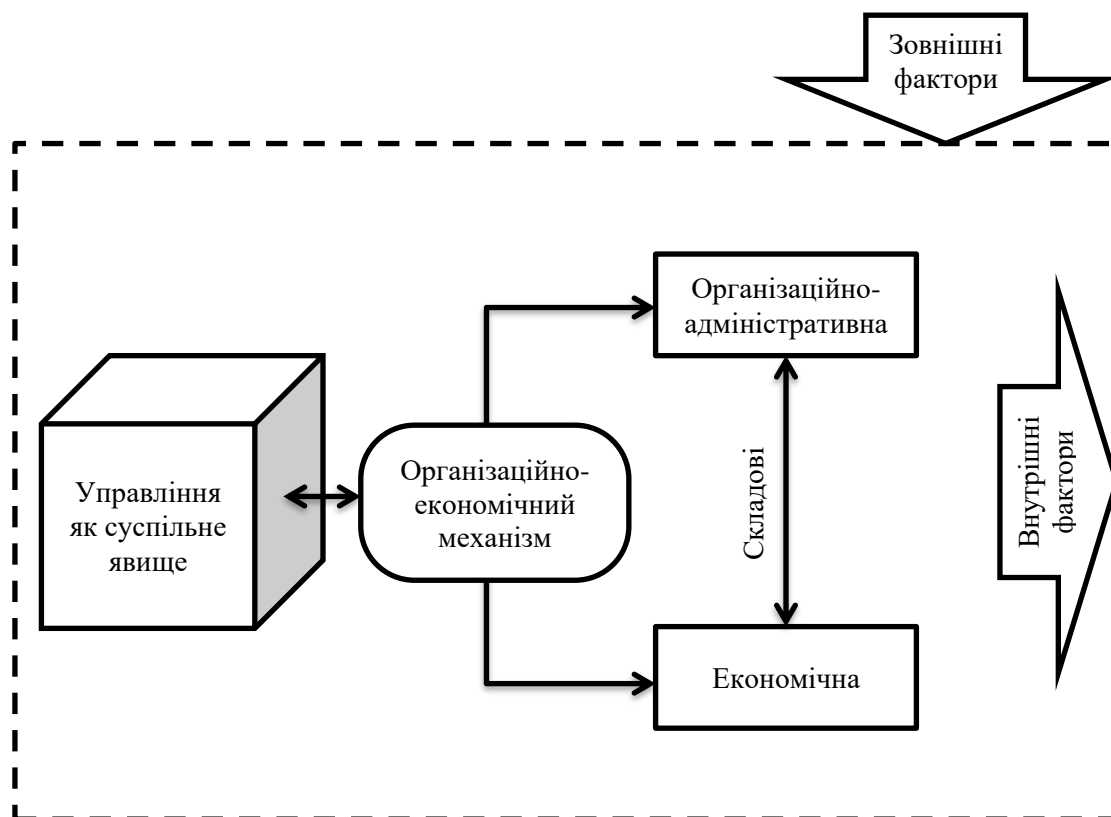

Рис. 1.2. Узагальнена схема формування організаційно-економічного механізму управління*

*Джерело: узагальнено та побудовано авторами за даними [5; 43]

Тепер спробуємо визначити сутність організаційно-економічного механізму управлінської діяльності для двох різних наукових підходів. Для початку висвітлимо перший науковий підхід, тобто розглянемо організаційно-економічний механізм як сукупність управлінських методів та інструментів. Для цього необхідно вяснити сутність поняття управлінської діяльності та її складових елементів.

Органи місцевого самоврядування та органи державної влади реалізують

цілі й функції державного управління за допомогою управлінської діяльності. Управлінська діяльність – сукупність напрацьованих науковим пізнанням історичним досвідом та талантом людей навичок, умінь, способів, засобів, доцільних дій та вчинків людини в сфері управління [64; 67; 68]. Сама управлінська діяльність характеризується інтелектуальним характером, що відображається в її цілеспрямованості на: вироблення, прийняття та практичну реалізацію управлінських рішень, які націлені змінювати в кращому напрямку стан і розвиток суспільних процесів, поведінку і діяльність людей.

Проблемам дослідження управлінської діяльності присвячено чимало праць закордонних і вітчизняних вчених таких, як: В. Алексєєв, Г. Атаманчук, В. Жмалев, М. Касьяненко, О. Крушельницька, В. Мячний, А. Мельник, В. Новиков, О. Оболенський, Г. Осовська, О. Поважний, Н. Спицина та інших [2; 6; 31; 40; 52; 68; 89; 91; 92; 94; 99; 163].

Для початку спробуємо згрупувати та узагальнити елементи управлінської діяльності, які включають в себе цілі управління, організаційні та економічні об'єкти та їх зв'язки, на які здійснюється вплив заради досягнення поставлених цілей. Варто зауважити, що управлінська діяльність у процесі досягнення цілей управління використовує форми та методи управлінської діяльності у певній послідовності – стадії (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Стадії управлінського процесу та їх сутність*

Стадії	Сутність
1	Аналіз і оцінювання управлінської ситуації
2	Прогнозування і моделювання ситуації
3	Розробка правових актів та організаційних заходів
4	Прийняття правових актів та здійснення організаційних заходів
5	Організація виконання прийнятих рішень
6	Контроль виконання й оперативне інформування
7	Узагальнення діяльності та оцінювання нової ситуації

*Джерело: складено авторами за даними за [65; 68]

Таким чином, згрупувавши стадії управлінської діяльності перейдемо до її складових елементів. Управлінська діяльність за своїми проявами різноманітна та багатогранна. Тільки збалансоване залучення всіх складових елементів управлінської діяльності дає позитивний ефект.

Спробуємо посортувати та проаналізувати елементи управлінської діяльності в залежності від стадії управління та описати їх сутність (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Складові елементи механізму управлінської діяльності*

№ з/п	Назва елемента	Сутність
1	2	3
1	Цільовий	Сукупність усіх цілей, на реалізацію яких спрямована управлінська діяльність (підвищення ефективності виконання основних функцій системи)
2	Функціональний	Забезпечує функціонування управлінської діяльності за допомогою певних процедур та актів (форм управлінської діяльності) (правових, організаційних, організаційно-правових), необхідних для виконання основних функцій системи
3	Методологічний	Методи, які використовуються при виконанні всіх видів управлінської діяльності (економічні, соціально-політичні, адміністративні, морально-етичні) та забезпечують виконання функціональної частини системи
4	Інструментальний	Відображає сукупність інструментів (принципів, норм або правил), за якими здійснюється управлінська діяльність.
5	Важільний	Управлінські рішення (повноваження, засоби) впливу на об'єкт управління
6	Технологічний	Забезпечує виконання важільної частини системи та представляє собою технології підготовки прийняття, виконання та контролю управлінських рішень

* Джерело: складено авторами за даними [6; 31; 68; 173]

Розглянемо основні елементи механізму управлінської діяльності. Цільовий елемент механізму управлінської діяльності є першочерговим, тому що саме для успішного виконання поставленої цілі працюють усі складові механізму. Вибір цілей управлінської діяльності розглядається науковцями як найважливіший етап, який передбачає не тільки врахування системи цінностей, але й розуміння ситуації, процесів розвитку та прагнень об'єкта управління.

Далі розглянемо функціональний елемент механізму управлінської діяльності та його форми (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Форми управлінської діяльності та їх характеристики*

№ з/п	Назва	Характеристика
1	Правова	Фіксують управлінські рішення й дії, які мають юридичний зміст (встановлення й застосування правових норм). Для забезпечення ефективності управлінської діяльності важливо, щоб основні дані, на яких базується те або інше управлінське рішення, були чітко задокументовані, тобто представлені в належній правовій формі. Найчастіше управлінські рішення є нормативно-правовим актом, прийнятим компетентним органом, а також відповідно до діючих матеріальних та процесуальних правових норм
2	Організаційна	Комплекс певних колективних або індивідуальних дій (оперативно-організаційних і матеріально-технічних операцій), направлених на колективний пошук оптимального варіанту рішення певної управлінської проблеми. На практиці використовуються такі організаційні форми, як сесії, засідання, наради, конференції, оперативки та інші
3	Організаційно-правова	Вказують на той факт, що в органах місцевого самоврядування чи в органах державної влади практично більшість правових форм є юридично коректними тільки у тому випадку коли вони приймаються через установлені організаційні форми. Так, при прийнятті правових актів організаційні процедури діють відповідно встановлених регламентів органів державної влади чи місцевого самоврядування

*Джерело: складено авторами за даними [40; 52; 65]

Функціональний елемент забезпечує функціонування управлінської діяльності за допомогою певних процедур та актів, які становлять поняття «форми управлінської діяльності». Форми управлінської діяльності є зовнішніми проявами практичної діяльності органів місцевого самоврядування та державної влади щодо формування й реалізації управлінських цілей і функцій та забезпечення їхньої власної життєдіяльності. Науковці розрізняють правові, організаційні та організаційно-правові форми управлінської діяльності.

Одним із основних елементів державного управління є методи управлінської діяльності. Під методами управлінської діяльності розуміють прийоми та способи оцінювання управлінських ситуацій, використання організаційних та правових форм впливу на поведінку та свідомість людей у керованих суспільних процесах. В науковій літературі наводяться різні підходи до класифікації методів управлінської діяльності, але найпоширенішим із них є класифікація методів за двома групами (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Методи управлінської діяльності та їх характеристика*

№ з/п	Назва методу	Характеристика
1	Функціонування органів місцевого самоврядування та державної влади	Охоплюють способи, прийоми, дії які пов'язані з підготовкою й реалізацією управлінських рішень, а також здійсненням правової й організаційної державно-управлінської діяльності
2	Забезпечення реалізації цілей і функцій державного управління	Прийоми, способи, операції стимулювання, активізації й напрямки діяльності людини з боку органів державної влади або місцевого самоврядування

*Джерело: складено авторами за даними [65; 68]

Більша група методів функціонування органів державної влади та

місцевого самоврядування пов'язана із правовою й організаційною державно-управлінською діяльністю. Це методи правотворчої, оперативно-виконавчої й правоохоронної діяльності, роботи з інформацією, підготовки й проведення організаційних заходів, відбору управлінських кадрів, виконання й контролю та інші. Методи забезпечення реалізації цілей і функцій державного управління залежно від аспектів впливу на інтереси й мотиви поведінки людини і, відповідно, за змістом поділяються на економічні, соціально-політичні, адміністративні й морально-етичні. Економічні методи враховують економічну складову в управлінських процесах. Соціально-політичні – пов'язані із розвитком громадської і політичної активності людей, надання їм соціальних послуг. Адміністративні методи ґрунтуються на заходах дозволу, заборони та примусу владних державних структур. Морально-етичні методи переконання включають в себе моральні позиції, духовні цінності та психологічні установки.

Інструментальний механізм управлінської діяльності представляє собою нормативно-правову базу (сукупність принципів, норми або правил), за якими здійснюється управлінська діяльність в правовому полі.

Важільний механізм управлінської діяльності являє собою елемент впливу на об'єкт управління через управлінські рішення (повноваження, засоби).

Технологічний елемент управлінської діяльності, на нашу думку, є кінцевим результатом елементів механізму управлінської діяльності, який представляє собою підготовку, прийняття, виконання та контроль управлінського рішення.

Отже, ми узагальнили та згрупували елементи механізму управлінської діяльності. Таким чином, проведене дослідження дало можливість схематичного бачення моделі організаційно-економічного механізму управлінської діяльності при першому науковому підході, тобто при розгляді організаційно-економічного механізму як сукупності управлінських методів та інструментів (рис.1.3).

Варто звернути увагу на те, що це узагальнена схема моделі організаційно-економічного механізму управлінської діяльності, і, на нашу думку, вона є універсальною, тому що підходить для всіх сфер управління.

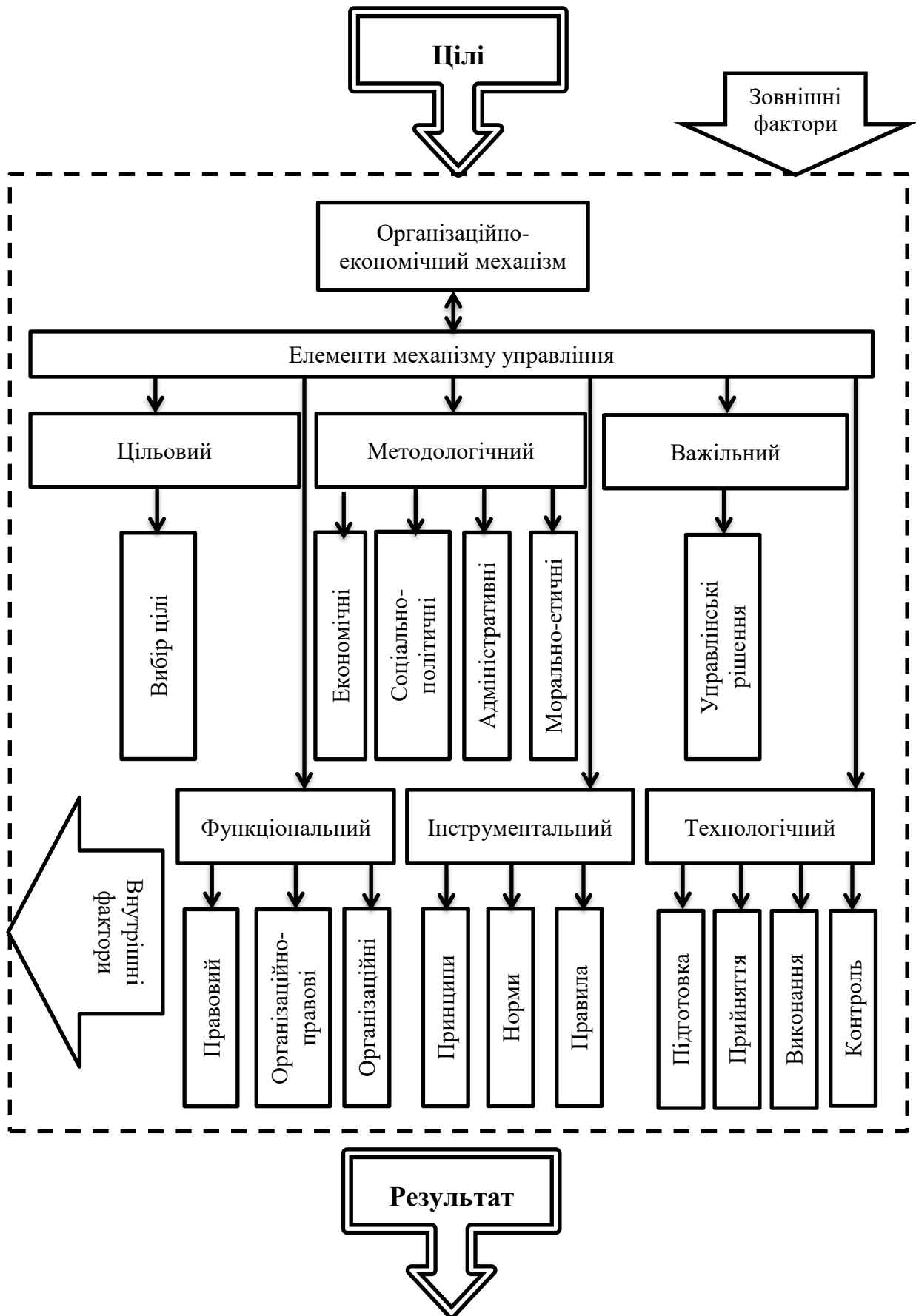

Рис. 1.3. Схема організаційно-економічного механізму як сукупність управлінських методів та інструментів*

*Джерело: узагальнено та побудовано авторами за [65; 68]

Враховуючи наше визначення організаційно-економічного механізму про те, що це «відкрита та рушійна системи» та «свідома діяльність якої направлена», можна із впевненістю припустити, що таке визначення дає можливість свідомого вибору тих чи інших управлінських методів та інструментів, при цьому не змінюючи стадій управлінського процесу та їх основних складових елементів.

При скрупульозному підході до аналізу організаційно-економічного механізму як сукупності управлінських методів та інструментів стало зрозуміло, що в основному вчені розглядають ці питання у сфері державного та регіонального управління (А. Мельник, О. Оболенський), або аналізують занадто вузьку специфіку знань, наприклад організацію управлінської діяльності менеджерів (Л. Скібіцька, Г. Осовська, В. Жмалев) чи управлінську діяльність митної служби (Ю. Кунєв) [31; 64; 92; 94; 160; 173].

Ми в жодному разі не плануємо недооцінювати робіт цих учених, але вважаємо, що дослідження у питаннях механізму управлінської діяльності доцільно було б розглядати у трьох напрямках: державного (регіонального) управління, економічній (виробничій) та соціальній сфер. Вважаємо, що саме такий підхід, який би підкреслював специфіку органів управління, керованих об'єктів та цілей управління, дав би можливість конкретизувати сам організаційно-економічний механізм, складові елементи механізму та якісніше врахувати зовнішні та внутрішні впливи на сам процес управлінської діяльності. Тим більше, що саме така інформація необхідна для розгляду сутності організаційно-економічного механізму управлінської діяльності як системи управління, тобто при другому науковому підході до його визначення.

Наше подальше дослідження стосується соціальної сфери. Але більшість науковців (А. Васіна, О. Дудкіна, А. Мельник) в державному регулюванні розвитку соціальної сфери виокремлюють тільки освіту, культуру та охорону здоров'я [65]. Тому, механізм управлінської діяльності сфери соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, залишається недостатньо дослідженим та потребує наукового та практичного вивчення. Ми розглядаємо управлінську діяльність у сфері соціального влаштування дітей. На

законодавчому рівні сфера соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, багатогранна. Основними складовими цієї сфери є: державне соціальне влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування у пріоритетні форми влаштування та захист майнових, житлових та інших прав і інтересів таких дітей [117, СТ.3]. Спробуємо проаналізувати механізм управлінської діяльності в сфері соціального влаштування дітей.

Для початку проаналізуємо дану сферу та з'ясуємо, які діти підпадають під державне влаштування (додаток А).

Сфера соціального влаштування – державне влаштування дитини в сім'ї громадян або інтернатні заклади, якщо вичерпані всі можливості виховання дитини в родині [73, С.6]. Проаналізуємо форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, та суб'єкти управлінської діяльності, які приймають рішення про влаштування дитини (табл. 1.5).

Таблиця 1.5

Форми влаштування дітей та суб'єкти прийняття відповідних рішень*

№ з/п	Форми влаштування дитини	Суб'єкти прийняття рішення
1	Усиновлення	Суд
2	Опіка, піклування	Орган опіки та піклування, суд
3	Прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу	Орган опіки та піклування
4	Інтернатний заклад	Орган опіки та піклування

*Джерело: Складено авторами за [98]

Варто наголосити, що сфера соціального влаштування дитини можлива тільки на регіональному рівні. Право дитини на сім'ю закріплено на законодавчому рівні, і перш за все – в Конвенції ООН про права дитини, Конституції України тощо. Тільки виховання в сім'ї відповідає найкращим

інтересам дитини [47; 48].

Органами опіки та піклування є районні держадміністрації, виконавчі органи міських, районних у містах, сільських, селищних рад, які відповідно до законодавства, провадять діяльність з надання статусу дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, встановлення опіки та піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, із захисту особистих, майнових та житлових прав дітей. Безпосереднє ведення справ та координація діяльності стосовно захисту прав дітей, зокрема дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, покладаються на служби у справах дітей. Спірні питання виносяться на засідання комісії з питань захисту прав дитини [98].

Сьогодні в Україні не існує комплексного аналізу форм державного влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Спроби подібного дослідження були зроблені у працях О. Губанової, С. Дубенко, Т. Новікової, Н. Рудим, В. Скуратівським та іншими [21; 29; 91; 156; 161]. Проте, науковці працювали лише в загальноприйнятому теоретичному аспекті висвітлюючи ті чи інші нюанси сімейних форм влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Саме тому рівень розвитку наукових досліджень залишається низьким і не відповідає вимогам часу. Так, О. Губанова виділяє усиновлення з діючих сімейних форм влаштування дітей, як найбільш пріоритетну форму влаштування дитини [21, С.9]. Ми не заперечуємо проти такого твердження, але виникають сумніви щодо діючих сімейних форм влаштування дітей. Н. Рудий особливу увагу звертає на опіку (піклування) в сімейних формах влаштування дітей і вважає її однією із головних сімейних форм влаштування, тому що зберігаються родинні зв'язки [156, С.14]. На нашу думку, це не зовсім правильна позиція, тому що ця форма влаштування не відповідає моделі сім'ї. Ми пропонуємо критично переглянути форми влаштування дітей та з'ясувати, чи всі вони мають право називатись «сімейними».

Обов'язок дбати за кожну осиротілу дитину відповідно до Конституції України покладається на державу [48]. Органи опіки та піклування займаються

влаштуванням таких дітей. Розглянемо діючі форми державного влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: сімейні форми влаштування (усиновлення, опіка (піклування), прийомна сім'я та дитячий будинок сімейного типу) та заклади для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (медичні, навчальні, виховні та інші заклади та установи) (рис.1.4).

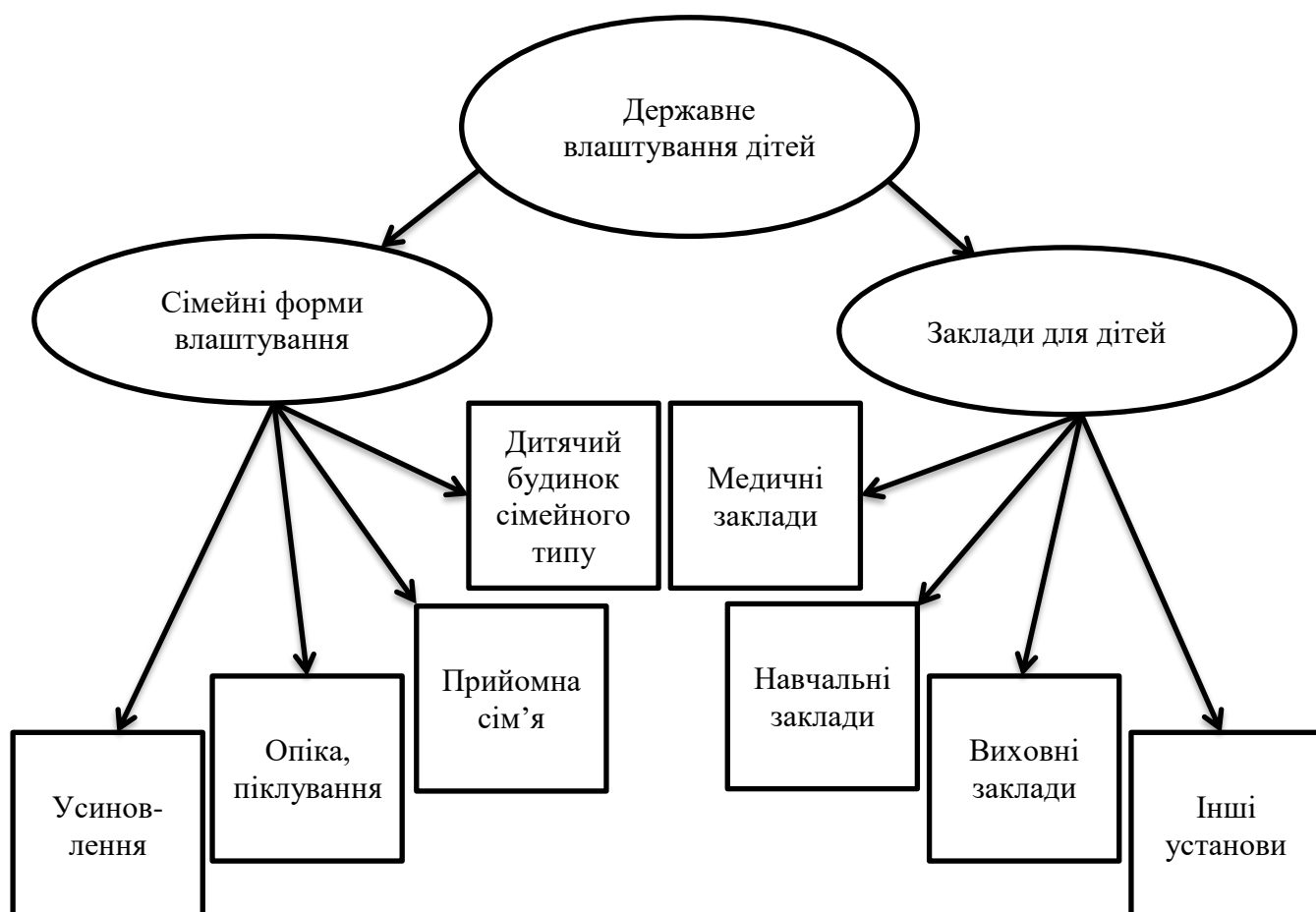

Рис. 1.4. Діючі форми державного влаштування дітей

*Джерело: узагальнено та побудовано авторами за [98]

Попри спільну назву «сімейні форми», яка фактично означає виховання дітей в сім'ї, кожна із зазначених форм відрізняється одна від одної як за правовими, так і за організаційними ознаками. З тим, щоб зрозуміти принципову відмінність, коротко зупинимось на кожній формі сімейного влаштування дитини.

Безперечно, найкращою із усіх діючих форм сімейного влаштування дітей є усиновлення, тобто прийняття дитини у сім'ю на правах рідної [122]. Тільки ця

форма влаштування з усіх існуючих відповідає «найвищим інтересам дитини» та позбавляє дитину статусу дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування. Усиновлення породжує між усиновителями та дитиною взаємні обов'язки та права, які передбачені Сімейним кодексом України для дітей та їх біологічних батьків. Таким чином, усиновлення – це спеціальний захід захисту дитини, який встановлює родинні зв'язки між дитиною і людьми, які не є її рідними батьком чи матір'ю. Важливим є і те, що при усиновленні дитина знаходить саме сім'ю, а не яку-небудь її заміну. З огляду на викладене, є вкрай необхідним законодавче закріплення поняття «найвищі інтереси дитини» як таке – створення належних умов для всебічного розвитку дитини, одержання нею освіти, підготовки до самостійного життя та праці, що виключає пріоритет інтересів усиновлювачів перед інтересами дитини. Варто наголосити, що з моменту усиновлення виникають особисті майнові та немайнові права усиновленої дитини (а в подальшому житті і між її дітьми та онуками) та усиновлювачем (включаючи його близьких родичів за походженням). Враховуючи останній нюанс, вважаємо за доцільне до переліку документів на усиновлення подавати і нотаріально завірени згоди на усиновлення дитини бабусів та дідусів майбутніх усиновлених дітей (батьків-усиновителів).

Особливу увагу заслуговує міждержавне усиновлення. Ситуація, що існує у цій сфері вимагає чіткого правового врегулювання і контролю. Національним інтересам України відповідає приєднання до Гаазької Конвенції про захист дітей та співробітництво з питань міждержавного усиновлення 1993 року. Адже тільки тісною співпрацею між країною походження кандидата в усиновителі та країною походження дитини можна забезпечити захист прав усиновленої дитини. Варто наголосити, що таємниця усиновлення в Україні зберігається і досі, порушуючи Конвенцію ООН про права дитини (право усиновленої дитини знати своїх біологічних батьків). Незважаючи на ряд недоліків чинного законодавства України, вважаємо, що тільки усиновлення може називатись сімейною формою влаштування.

Найбільш розповсюджена форма влаштування дитини-сироти або дитини,

позбавленої батьківського піклування, в Україні є опіка (піклування) [98]. Законодавством України визначено, що опікуном або піклувальником призначають переважно осіб, які перебувають у сімейних, родинних відносинах з підопічним: бабусі, дідусі, рідше – дядьки і тітки дітей. Таким чином, дитина виховується в родинному оточенні, зберігаючи кровні зв'язки. Вважаємо, що така форма влаштування дитини мала би називатись саме родинною (або опікунською), а не сімейною, тому що сімейна форма виховання передбачає наявність батьків (батька, матері). Виключенням може бути опікунська сім'я, коли опікун не є родичем дитини. У цьому випадку варто розглядати цю опіку, як прототип прийомної сім'ї.

Дитина, над якою встановлено опіку (піклування), зберігає статус дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, та користується усіма соціальним пільгами. Як і при усиновленні, законодавством не встановлено граничну чисельність дітей, яка може бути влаштована під опіку (піклування) в одну сім'ю.

В Україні з 2002 року розпочалося інтенсивне створення прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу. Розглянемо ці форми влаштування дітей.

Прийомна сім'я – це одинока особа або сім'я, яка добровільно за певні грошові щомісячні виплати з боку держави бере на виховання та спільне проживання від одного до чотирьох дітей-сиріт чи дітей, позбавлених батьківського піклування. Між органом опіки та піклування і прийомними батьками складається договір про обов'язки та відповідальність за спільне проживання, виховання та утримання дітей у сім'ї прийомних батьків [121].

Дитячий будинок сімейного типу – окрема сім'я, яка добровільно за певні грошові щомісячні виплати з боку держави бере на виховання та спільне проживання не менше п'яти дітей-сиріт чи дітей, позбавлених батьківського піклування. Загальна чисельність дітей у такій сім'ї не може перевищувати 10 осіб (з урахуванням рідних дітей батьків-вихователів). Влаштування дітей у дитячий будинок сімейного типу можливе тільки на основі рішення органу опіки та піклування, яке передбачає взаємну відповідальність та обов'язки сторін [119].

Ми пропонуємо модернізувати підхід до створення дитячого будинку сімейного типу. Для цього рекомендуємо в типову угоду про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу за згодою сторін внести пункт про передачу житла та майна у власність в рівних частках кожному члену дитячого будинку сімейного типу, якщо на протязі його функціонування щороку звіт про стан виховання, утримання і розвитку дітей, який готується службою у справах дітей, буде позитивним. При цьому дитячий будинок сімейного типу недоукомплектовувати іншими дітьми, а переводити статус дитячого будинку сімейного типу в прийомну сім'ю до моменту, коли наймолодшій дитині-сироті чи дитині, позбавленої батьківського піклування, виповниться 18 років. Тільки тоді угода про поділ будинку набере чинності.

Цю процедуру можна назвати «міні-усиновленням», тому що юридичні наслідки стосуватимуться тільки поділу будинку, а решта – суто людський фактор. Таким чином, ми пропонуємо введення нового наукового терміну «міні-усиновлення». На нашу думку, це дозволить зберегти відносини між батьками-вихователями та прийомними дітьми після повноліття дітей, тому що вони матимуть спільну власність та можливість нею разом користуватись [71, С.145].

Відповідно до чинного законодавства, у прийомних сім'ях та дитячих будинках створюються умови, наближені до нормального сімейного життя. Діти протягом усього часу перебування в прийомній сім'ї чи дитячому будинку сімейного типу зберігають статус дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, та користуються усіма соціальними пільгами. На нашу думку, сімейними формами виховання ці форми влаштування дітей-сиріт назвати не можна, тому що вони носять тимчасовий характер на відміну від усиновлення чи опіки (піклування), та не несуть жодних юридичних зобов'язань після припинення (чи розірвання) договору (рішення) про спільне проживання, виховання та утримання дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування. Вважаємо, що прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу потрібно відносити до інтернатних закладів сімейних форм виховання (міні-інтернат).

Дитина, яка залишилась без батьківського піклування, тимчасово може

бути влаштована рішенням органу опіки та піклування у заклад для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Влаштування дитини до закладу не звільняє державні структури від обов'язку продовжувати роботу з реалізації права цієї дитини на виховання у сім'ї.

Отже, відповідно до вище зазначених аргументів пропонуємо наше бачення класифікації форм державного влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (рис. 1.5) [205, С.103]:

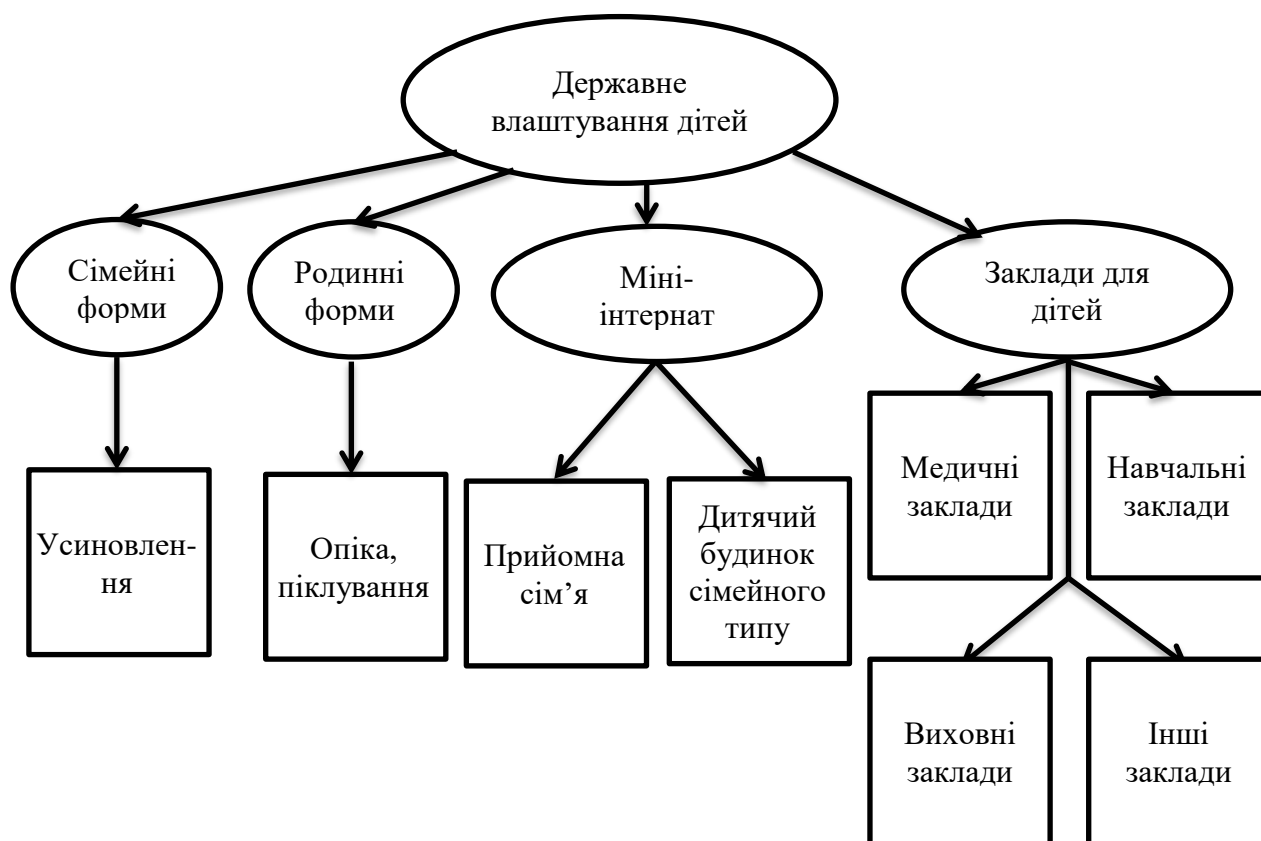

Рис. 1.5. Запропоновані форми влаштування дітей

* Джерело: запропоновано авторами

Проблема сирітства далеко не нова. В кожній країні державне влаштування таких дітей вирішується по різному, враховуючи специфіку та ментальність. Навіть в країнах пострадянського простору існують суттєві відмінності. Наприклад, чисельність вихованців у прийомних сім'ях у різних країнах не однакова (у Росії прийомні сім'ї можуть виховувати до восьми дітей, в Україні – до чотирьох). Існують розбіжності і у визначенні статусів дитячих будинків та прийомних сімей

(у Росії дитячий будинок сімейного типу це заклад, юридична особа, а в Україні – це сім'я).

Також саме словосполучення «діти, позбавлені батьківського піклування» використовується в країнах колишнього Радянського Союзу. Цей вираз не вказує ні на актуальну потребу дитини, ні на відповідального щодо її незадовільного стану. Таке словосполучення не можна розглядати як основу для втручань з боку держави тому що за своєю сутністю стосується не фізичної відсутності батьків, а самого ставлення до невизначеності міри відповідальності батьків щодо утримання та виховання дітей. На нашу думку, було б доречним у цьому випадку імплементувати досвід таких країн, як Польща та Англія, які використовують у такій ситуації інше визначення – «дитина потребує державного утримання». Вважаємо, що саме така заміна юридичних термінів необхідна, тому що це підкреслює реальність та наголошує на те, що утриманням таких дітей займається держава.

Варто наголосити і на те, що, хоча ця проблема і носить загальносуспільний характер, вона не достатньо досліджена. Про це свідчить і відсутність відповідного індексу в універсальній десятковій класифікації (УДК). Питання дитинства знаходяться в різних розділах класифікатора. Вважаємо за доречне для розвитку наукових досліджень у цій галузі та для практичного вирішення цілого ряду проблем у сфері влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, надати пропозицію до Міжнародної федерації з інформації й документації (Federation Internationale de Documentation) щодо внесення до УДК додаткового індексу «Дитина. Соціальне сирітство. Державне влаштування дітей» [80, С.16].

Отже, проаналізувавши підґрунтя сфери соціального влаштування дітей, критично оцінивши форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, та визначивши і згрупувавши суб'єкти управлінської діяльності даної сфери, ми можемо об'єктивно підійти до сутності організаційно-економічного механізму управлінської діяльності даної сфери як системи управління. Варто також знову звернути увагу на те, що сфера соціального

влаштування дитини можлива тільки на регіональному рівні. Тому, наше припущення про доцільність досліджень організаційно-економічного механізму управлінської діяльності у трьох напрямках – державного (регіонального) управління, економічній (виробничій) та соціальній сфер – втрачає нагальну актуальність для нашої теми, а на перший план виходить його регіональний аспект.

На нашу думку, заслуговує увагу модель організаційно-економічного механізму управлінської діяльності Н. Спіциної [163, С.179]. Саме вона запропонувала модель організаційно-економічного механізму регулювання управлінської діяльності в регіоні, центральне місце якої займає регіональний менеджмент. Сама модель базується на принципах: наукової обґрунтованості управлінських рішень; максимізації результату при мінімізації ресурсних витрат; раціоналізації діапазону регіонального управління; формування і використання адекватної і достовірної управлінської інформації; оптимізації співвідношення централізації і децентралізації; узгодженості всіх елементів системи; гнучкості системи управління і розуміння необхідності в якісних змінах.

Нам імпонує такий науковий підхід, але ми переконані, що ці принципи доцільно було б враховувати у нашій моделі при технологічній підготовці прийняття, виконання та контролю управлінських рішень. На нашу думку, в модель організаційно-економічного механізму регулювання управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей в регіоні необхідно додати основні принципи державної служби, а саме: служіння народу України; демократизму і законності; гуманізму і соціальної справедливості; пріоритету прав людини і громадянина; професіоналізму, компетентності, ініціативності, чесності, відданості справі; персональної відповідальності за виконання службових обов'язків і дисципліни; дотримання прав та законних інтересів органів місцевого і регіонального самоврядування; дотримання прав підприємств, установ і організацій, об'єднань громадян [112]. Вважаємо, що таке доповнення складових елементів механізму регулювання управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей в регіоні ще раз підкреслить значущість органів

державної служби у сфері соціального влаштування дітей. Також, сама діяльність органу опіки та піклування здійснюється на своїх спеціальних (специфічних) принципах [133], а саме: законності, застосування переважно методів виховання та переконання на поведінку дітей, гласності, збереження таємниці та неприпустимості приниження честі та гідності дитини. На нашу думку, ці принципи необхідно ввести в елементи моделі.

Аналізуючи соціальну сферу влаштування дітей, ми виокремили суб'єкти, які приймають рішення про влаштування дітей, це орган опіки та піклування, який має власну структуру з притаманними йому економічними функціями, його підсистему – комісію з питань захисту прав дитини та суд, який представляє собою гілку судової влади, хоча у нашому випадку він виконує функцію виконавчої влади та безпосередньо займається влаштуванням дітей, приймаючи одноосібно (судове) рішення. Таким чином процес управлінської діяльності переноситься у площину судового процесу, який входить до сфери судової діяльності (судочинства). Судова діяльність не виступає колективістською так як здійснюється виключно судами. Отже спростовано науковий підхід до того, що управлінська діяльність завжди виступає колективістською [65, С.71]. Таким чином, суб'єкт організаційно-економічного механізму в сфері соціального влаштування дітей матиме дві основні складові (орган опіки та піклування та судова інстанція) та одну підсистему (комісія з питань захисту прав дитини), адже з проаналізованого вище робимо висновок, що рішення про усиновлення дитини приймає тільки суд 1-ї інстанції за місцем проживання дитини. Суд має право вирішувати питання про влаштування дитини і під опіку (піклування). У разі апеляції (касації) судового рішення справу будуть переглядати в Апеляційному (Верховному) Суді України. Зрозуміло, що об'єктом даної структури буде сфера соціального влаштування дітей.

Варто звернути увагу і на те, що науковці при аналізі та дослідженні суб'єктів (об'єктів) управлінської діяльності взагалі опускають судову гілку влади [22; 102; 163]. На наш розсуд, це не зовсім вірно, тому що будь яке управлінське рішення має право скасувати суд (а іноді навіть прийняти нове рішення по суті) та

орган, який ухвалив спірне рішення. Таким чином, судова інстанція має повне право бути в переліку складових організаційно-економічного механізму управлінської діяльності та бути суб'єктом (об'єктом) регулювання управлінської діяльності на всіх рівнях та в кожній сфері.

Зрозуміло, що між суб'єктом та об'єктом існує тісна взаємодія, що здійснюється за допомогою прямих і зворотних зв'язків. Прямий зв'язок сприяє процесу підготовки та прийняття рішень та генерує їх на об'єкт, що управляється. Зворотний зв'язок є інформаційною базою про стан об'єкта, яким управляють. В самому суб'єкті управління між органом опіки та піклування і судом існують тісні міжгалузеві інформаційні зв'язки, взаємодія між органом опіки та піклування і комісією з питань захисту прав дитини складається на основі територіальних (регіональних) зв'язків. Основними функціями моделі управління ми вибрали загальні функції, а саме: планування, мотивація, організація та контроль. Вважаємо їх найоптимальнішими для сфери влаштування дітей.

Функціонування організаційно-економічного механізму управлінської діяльності залежить від правильності застосування методів управління, до яких відносять організаційні, соціально-психологічні та економічні.

Таким чином, вивчивши складові елементи організаційно-економічного механізму управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей (суб'єкт та об'єкт управління, основні функції, принципи та методи управління і зв'язки між ними), знаючи, що основним завданням системи є забезпеченню реалізації права кожної дитини на виховання в сім'ї, ми можемо запропонувати загальну схему моделі організаційно-економічного механізму управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей в регіоні (додаток Б).

На основі результату наших досліджень, можна зробити визначення: організаційно-економічний механізм управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей – це відкрита та рушійна система розвитку двох взаємозв'язаних, взаємодоповнюючих та взаємодіючих складових (суб'єкта та об'єкта) свідомої діяльності яких за допомогою функцій, принципів та методів управління направлена на цілеспрямований вплив та регулювання

(впорядкування) сфери соціального влаштування дітей у регіоні з метою реалізації права кожної дитини на сімейне виховання, на яку діють зовнішні та внутрішні (політичні, економічні та соціальні) фактори [83, С.101].

Вважаємо, що запропонована модель носить досить загальний характер. Це перші теоретико-методичні підходи до створення моделі організаційно-економічного механізму управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей в регіоні. Звертає увагу на себе і той факт, що на регіональному рівні здійснюються не тільки національні влаштування дітей (національне усиновлення, опіка, піклування, прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу), але і міжнародні усиновлення, тому, можливо, основними елементами та принципами повинні слугувати міжнародні стандарти і вимоги до державного управління, переплітаючись із регіональними. Враховуючи те, що наукових напрацювань у цьому плані нам не відомо, проблема потребує додаткових вивчень та підходів.

1.3. Структура управлінської діяльності в сфері соціального влаштування дітей

Без системи управління неможливе ефективне функціонування організації. Система управління представляє собою суб'єкти управління з певними повноваженнями, відповідальністю, задачами і тісно пов'язані між собою. Суб'єктом управління може бути конкретна людина на керівній посаді чи спеціальний керівний орган, який складається із об'єднаних посадових осіб. Основна функція таких органів чи посадових осіб полягає в тому, щоб координувати та направляти діяльність підрозділів таких організації, кожен із яких представляє відносно відокремлений підрозділ певного виду діяльності. Тобто структура органів управлінської діяльності співпадає з організаційною структурою [4, С.98; 7, С.116].

В управлінській структурі кожний її елемент є носієм певних повноважень (управлінських або організаційних). Самі повноваження представляють собою

сукупність наданих прав та обов'язків власноручно приймати рішення, здійснювати певні заходи в інтересах організації та розпоряджатись ресурсами в її інтересах. Організаційні повноваження діляться на розпорядчі, рекомендаційні, контрольно-звітні, координаційні, погоджувальні (узгодженні) [12, С.106]. Всі вони (крім перших) об'єднуються в групу апаратних повноважень, тому що реалізуються апаратом управління.

Сутність перших повноважень (розпорядчих) полягають у тому, що суб'єкти управління приймають рішення, які обов'язкові для виконання тими, кого вони стосуються. Є два види розпорядчих повноважень: це лінійні та функціональні. Лінійні повноваження вказують на те, що, коли та де мають робити (або не робити) та передбачають прямий посадовий зв'язок між керівниками та підлеглими. Функціональні полягають в прийнятті рішень, які забезпечують досягнення мети (цілей) організації чи її підрозділів та є обов'язковими до виконання працівниками, що безпосередньо підпорядковані іншим (лінійним) керівникам. Носії таких повноважень, як правило, головні спеціалісти організації.

Рекомендаційні повноваження представляють собою поради керівникам та виконавцям при необхідності щодо здійснення того чи іншого виду діяльності. Такі повноваження є не обов'язковими до виконання. Носії таких повноважень, як правило, консультанти, профільні комітети та ін.

Контрольно-звітні повноваження полягають в тому, що вони надають право перевіряти діяльність виконавців (керівників) в офіційно встановлених межах, вимагати в обов'язковому порядку представлення інформації, аналізувати її, та подавати результати аналізу у відповідні інстанції. Носії таких повноважень, як правило, спеціалізовані контрольні служби, бухгалтерія тощо.

Координаційні повноваження пов'язані спільними проблемами, шляхами їх вирішення з прийняттям спільних рішень. Таким чином, відбувається координація діяльності окремих самостійних суб'єктів управління для того, щоб його діяльність сприяла досягненням загальних цілей. Носії таких повноважень, як правило, різноманітні комісії (тимчасові чи постійні), які вирішують складні та

спірні проблеми у структурі.

Погоджувальні (узгодженні) повноваження зобов'язують посадову особу, обов'язково представити власну думку щодо рішень, які приймають лінійні чи функціональні керівники (попереджувальну, схвальну чи блокуючу). Носії таких повноважень, як правило, юристи фірми, на результат погоджувальних повноважень якого лінійний чи функціональний керівник повинен обов'язково зважати (перший вид погоджувальних повноважень), чи, наприклад, головного бухгалтера, жодне рішення не може з'явитися взагалі без його згоди щодо грошових витрат (другий вид).

Другою стороною (але далеко не другорядною) організаційних повноважень є відповідальність тих, хто має повноваження. Тобто, в обов'язковому порядку потрібно виконувати поставлені задачі, звітуватися за прийняті рішення, проведені дії і їх наслідки. Якими будуть відповідальність і повноваження на певному рівні управління залежить від різних чинників, головні із них: рівень розвитку системи комунікацій та розподілу обов'язків в організації, складність, важливість та різноманітність проблем.

Відповідальність та повноваження повинні бути взаємовідповідними, інакше неминучі негативні наслідки для управлінської діяльності, і, як результат, для самої організації та її співробітників. Адже, як відомо, перевищення повноважень над відповідальністю веде до свавільства керівників, а зворотна ситуація сприяє пригніченню ініціативності співробітників, створенню напруженої ситуації в колективі через можливе надмірне покарання працівників.

З метою максимального наближення прийняття рішень до їх реалізації та розвантаження керівництва від другорядних проблем управлінські повноваження розподіляються між ланками структури управління. Цей процес називається скалярним процесом (від латинського *scala* – сходи) або делегуванням [16, С.48].

Варто зауважити, що не всі повноваження можуть бути делегованими, є такі, які виконуються лише керівництвом. Не підлягають делегуванню такі повноваження як затвердження різноманітних документів та звітів, зміна структури організації, видання наказів та ін..

Системи управління за характером розподілу повноважень діляться на два типи: централізовані та децентралізовані (табл.1.6).

Таблиця 1.6

Діагностика систем управління*

№ з/п	Типи	Переваги	Недоліки
1	Централізований	<ul style="list-style-type: none"> – дозволяє підсилити стратегічну спрямованість управління і при необхідності швидко сконцентрувати ресурси на головних напрямках діяльності організації; – забезпечує економічність управління, оскільки виключає невиправдане дублювання управлінських функцій; 	<ul style="list-style-type: none"> – великі витрати часу на передачу інформації; – досить складний шлях проходження інформації, внаслідок чого частина її губиться або перекручується; – часто рішення приймають люди, що не мають точної уяви про конкретний стан справ;
2	Децентралізований	<ul style="list-style-type: none"> – дозволяє швидко розробляти та приймати рішення; – об'єктивно висвітлює в них конкретну ситуацію; – зменшує навантаження верхніх рівнів управління, оскільки їх увага не відволікається на другорядні проблеми; 	<ul style="list-style-type: none"> – часте ігнорування загальноорганізаційних цілей та інтересів; – недостатня (відсутня) скоординованість рішень з діяльністю інших підрозділів організації, що потребує значно більшого часу на їх узгодження;

*Джерело: складено авторами за даними [18, С.106; 69, С.210]

Централізовані системи управління це ті, в яких на верхніх рівнях управління зосереджені організаційні повноваження. Децентралізовані системи управління це ті, в яких по всій організації повноваження розпорощено. Знаючи недоліки та переваги кожної з них можна зробити правильне співвідношення системи управління. В управлінській структурі немає абсолютної централізації чи децентралізації.

Розпорядчі повноваження становлять основу будь-якої системи. Вони делегуються у напрямі «зверху-донизу» керівникам різних рівнів управління. Тільки за принципом єдиноначальності здійснюється передача повноваження, тобто від безпосереднього керівника до підлеглого та відповідальність останнього теж тільки перед керівником. Такі повноваження складають основу всієї системи управління.

На практиці існує кілька організаційних схем управління, основними є: лінійна, функціональна, лінійно-штабна та лінійно-функціональна [69, С.218].

Лінійна схема управління складається на підставі лінійної схеми передачі повноважень. Така схема буває елементарною (простою) чи складною. Її суть – передача повноважень напряму (по лінії) від керівника до виконавця.

Функціональна схема управління характерна тим, що розпорядження керівництва передаються виконавцям через функціональних спеціалістів (або відділи), які їх конкретизують. Таким чином, функціональні зв'язки існують окремо від лінійних. Така схема управління виявилась нежиттєздатною тому, що рішення функціональних спеціалістів (відділів) вступають в протидію з розпорядженнями керівника, що призводить до конфліктів системи управління.

Лінійно-штабна схема управління представляє собою «гібрид» двох попередніх. В ній створюється штаб (або апарат управління) з фахівців того чи іншого виду діяльності, який приходить на допомогу лінійному керівнику). Здійснення контролю, поточне інформування та консультування лінійного керівництва входить в функції штабу. Таким чином робота штабу розвантажує керівника та забезпечує кваліфіковане висвітлення ряду спеціальних питань, завдяки цьому рішення стає більш ефективним та якісним. Лінійно-штабна схема поєднують в собі переваги та недоліки лінійної і функціональної схем управління, а саме:

- більшість рішень приймаються керівником, який також стає перевантаженим;
- амбіції штабу зростають, тому що він не може залишатися нейтральним до всіх зацікавлених об'єктів, для яких він готує рішення.

Лінійно-функціональної схеми управління характерна розподілом влади між лінійними керівниками та штабом. Лінійні керівники визначають ціль організації та здійснюють її загальне керівництво, а штаб в свою чергу здійснює керівництво змістовною стороною процесу та сприяє досягненню цілей організації.

Відповідно до цієї схеми керівник штабу віддає розпорядження лінійному керівнику нижчого рівня, а той – своїм штабним фахівцям. Найважливіші розпорядження приймаються та доводяться до виконавців за лінійно-штабною схемою, тобто через вищого лінійного керівника.

Така схема проявила себе в достатній мірі ефективно та зараз складає основу керівництва практично всіма великими й складними організаціями.

Всі проаналізовані системи управління є бюрократичними, тому що представляють собою традиційну та класичну систему управління, основними рисами якої є розвинута ієрархія управління, високий ступінь розподілу праці, наявність чисельних правил та норм діяльності персоналу та інші. На сьогодні переважна більшість управлінських структур в усіх видах організацій (державних, виробничих) являє собою варіант такої (за висловом першодослідника цього явища німецького соціолога Макса Вебера) раціональної бюрократії [143, С.78].

Органами опіки та піклування є районні держадміністрації, виконавчі органи міських, районних у містах, сільських, селищних рад, які, відповідно до законодавства, провадять діяльність з надання статусу дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, встановлення опіки та піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, із захисту особистих, майнових та житлових прав дітей [117]. Зокрема на додатку В і додатку Д зображені типові структури районної держадміністрації та виконавчого органу місцевого самоврядування міста. Це два органи опіки та піклування в районі та місті. Очолює орган опіки та піклування голова районної держадміністрації або міський голова. Кожен голова у своєму підпорядкуванні має заступника з гуманітарних питань. Обов'язково у переліку структурних

підрозділів, які входять до відомо заступника з гуманітарних питань, є структурний підрозділ – служба у справах дітей. Безпосереднє ведення справ та координація діяльності стосовно захисту прав дітей, зокрема дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, завжди покладається на службу у справах дітей.

Спірні питання виносяться на засідання комісії з питань захисту прав дитини. Комісія з питань захисту прав дитини є консультативно-дорадчим органом, що утворюється головою районної держадміністрації, виконавчого органу міської, районної у місті ради (рис.1.6).

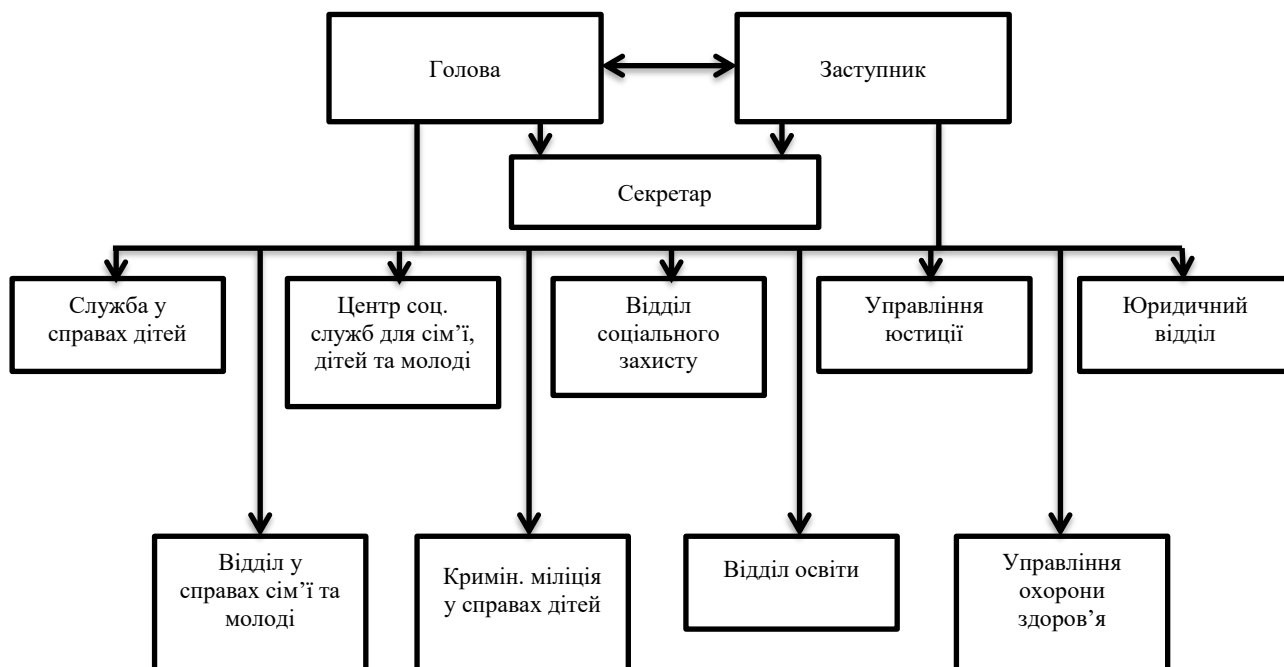

Рис. 1.6. Типова структура комісії з питань захисту прав дитини*

*Джерело: узагальнено та побудовано авторами за даними [98]

Комісію очолює голова районної держадміністрації, виконавчого органу міської, районної у місті ради. Голова комісії може мати заступника. Заступником комісії, як правило, обирають заступника з гуманітарних питань відповідного рівня (району чи міста). Секретарем комісії зазвичай обирають начальника служби у справах дітей або його заступника, який виконує обов'язки секретаря комісії. До складу комісії на громадських засадах входять керівники структурних

підрозділів районної держадміністрації, виконавчого органу міської, районної у місті ради, центрів соціальних служб у справах сім'ї, дітей та молоді, заступники керівників територіальних органів Міністерства внутрішніх справ та Міністерства юстиції [73, С.8].

Основною організаційною формою діяльності комісії є її засідання, які проводяться у разі потреби, але не рідше ніж один раз на місяць. До участі у засіданнях комісії можуть запрошуватися представники підприємств, установ, організацій та громадяни, які беруть безпосередню участь у вирішенні долі конкретної дитини, з правом дорадчого голосу.

Основним завданням комісії є сприяння забезпеченню реалізації прав дитини на життя, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист, сімейне виховання та всебічний розвиток.

Комісія відповідно до покладених на неї завдань розглядає питання, у тому числі спірні, які потребують колегіального вирішення [98].

Таким чином, структура управлінської діяльності в сфері соціального влаштування дітей складається із двох систем органу опіки та піклування і судової інстанції, та підсистеми – комісії з питань захисту прав дитини. В управлінській структурі сфери влаштування дітей кожний її елемент є носієм певних повноважень

Орган опіки та піклування та суд є носіям організаційних повноважень. Вони видають їх як функціонально-розпорядчі. Суть таких розпоряджень у сфері влаштування дітей полягає у прийнятті рішень, які забезпечують влаштування дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування. Ці розпорядження є обов'язковими до виконання. Функціонально-розпорядчі повноваження оформляються у вигляді розпорядження або рішення суду про влаштування дитини. Такі розпорядження реалізують мету (ціль) органу опіки та піклування про влаштування дітей у сімейні форми виховання.

Комісія з питань захисту прав дитини є носієм організаційно-координаційних повноважень. Координаційні повноваження представляють собою поради та рекомендації шляхів виходу із тієї чи іншої скрутної ситуації.

Комісія видає розпорядчий документ, який носить назву «Рішення комісії з питань захисту прав дитини». Рішення комісії носить рекомендаційний характер і не є обов'язковим до виконання на відміну від розпоряджень органу опіки та піклування та судових рішень.

Завжди розпорядження органу опіки та піклування містить інформацію про відповідальну особу за виконання даного розпорядження. Як правило, відповідальною особою виступає голова органу опіки та піклування (голова районної держадміністрації чи міський голова) або заступник голови з гуманітарних питань, тому що сфера соціального влаштування дітей входить до його відання.

Рішення суду та рішення комісії інформацію про відповідальну особу за його виконання не містять. Хоча рішення суду і обов'язкове для виконання тих, кого воно стосується, відповідальної особи в ньому не прописано. Рішення суду в питаннях влаштування дітей може стосуватися влаштування дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування, під опіку (піклування) чи усиновлення. Таке рішення обов'язково виконується. Безпосередньо контролює виконання рішення суду у сфері влаштування дітей структурний підрозділ органу опіки та піклування – служба у справах дітей. Рішення комісії носить рекомендаційний характер для спірних сторін конфлікту. У разі добровільного невиконання рекомендацій комісії та продовження спірного конфлікту зацікавлені сторони можуть звернутися до суду. Таким чином, суд вирішує спірні моменти та вже його рішення є обов'язковим до виконання та повинно вирішити конфліктну ситуацію.

Система управління сфери соціального влаштування дітей за характером розподілу повноважень відноситься більше до децентралізованого типу, тому що повноваження при влаштуванні дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, під опіку (піклування) мають однакові дві структури: орган опіки та піклування і суд. А якщо аналізувати структуру самого органу опіки та піклування то його система управління відноситься до централізованого типу, хоча, враховуючи підсистему, а саме комісію з питань захисту прав дитини, тоді

вже такий склад органів управління матиме децентралізований тип.

Якщо аналізувати по організаційних схемах управління (лінійна, функціональна, лінійно-штабна та лінійно-функціональна), то для органу опіки та піклування та судової інстанції в питаннях влаштування дітей найбільш характерною є лінійно-функціональна схема управління. При прийнятті рішення про влаштування дитини в основному відбувається розподіл влади між лінійними керівниками (керівниками структурних підрозділів органу опіки та піклування) та, наприклад, суддею по справі усиновлення дитини. Варто зауважити, що такий розподіл досить умовний. Суддя має повне право ігнорувати думку органу опіки та піклування та прийняти рішення на власний розсуд, яке може суперечити рішенню комісії з питань захисту прав дитини, яка представляє в суді орган опіки та піклування. У цьому випадку організаційна схема управління дуже схожа на просту лінійну, тому що повноваження у вигляді рішення суду про влаштування дитини передається напряму від судді до об'єкта, який має виконати це рішення суду.

Нові резерви та можливості підвищення продуктивності управлінської праці, ефективності та якості управління суб'єктів управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей, на нашу думку, в першу чергу вбачається в удосконаленні структури управлінської діяльності. Адже саме структура управлінської діяльності забезпечує ефективну взаємодію своїх складових між собою та з навколишнім середовищем, спрямовує зусилля та раціонально розподіляє обов'язки між всіма гілками управління для досягнення головної мети – ефективності управлінських рішень, що призводить в цілому до досягнення основних цілей самої структури управління.

Вважаємо, що, основним недоліком структури управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей є те, що сільські (селищні) ради хоча і називаються органами опіки та піклування, але це тільки формально. Відповідно до законодавства вони не мають жодних функцій у сфері соціального влаштування дітей. Сільські (селищні) ради не мають навіть функції контролю за виконанням рішення про влаштування дитини. А саме за умовами проживання,

утримання та виховання дитини, на нашу, думку повинна слідувати сільська (селищна) рада, якщо родина проживає у них на території.

Адже важливо, щоб структура управління якнайкраще відповідала цілям та стратегії сфери соціального влаштування дітей, а також зовнішнім та внутрішнім чинникам, які впливають на неї в процесі управління. Таким чином, вважаємо, що сільські (селищні) ради повинні обіймати хоча б функцію контролю виконання управлінських рішень даної сфери.

Сам аналіз структури управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей дозволяє говорити про те, що основним результатом праці структури є досягнення її основної цілі (мети): влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в пріоритетні форми виховання (усиновлення, опіка (піклування), прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу). Тому, управлінська діяльність направлена на реалізацію цієї мети [79, С.200].

На основі аналізу виконання основних управлінських завдань щодо влаштування дітей до різних форм виховання, на нашу думку, можуть бути оцінені результати управлінської діяльності. Процес оцінки у цьому випадку полягає у тому, щоб визначити соціальну ефективність управлінської діяльності в залежності від пріоритетності форм влаштування дітей. Результат оцінки дозволить судити про те, наскільки якісно та ефективно спрацювала структура управлінської діяльності, чи були досягнуті основні цілі управління за певний період. Зрозуміло, що в процесі управління задіяно дві структури (орган опіки та піклування і суд), тому і результат діяльності буде спільний. У цьому і є раціональне зерно, на якому будується наша пропозиція [73; 204].

Таким чином, маючи на первинному обліку служби у справах дітей певну чисельність дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, варто звернути увагу, що не всі статусні діти відповідно до чинного законодавства підлягають до усіх форм влаштування. Отже, маючи чисельність дітей, яких усиновили до чисельності дітей, котрі підлягають усиновленню можна визначити соціальну ефективність структури управлінської діяльності в питаннях

усиновлення.

$$E_{yc} = \frac{D_y}{D_n} \times 100 \% \quad (1),$$

де E_{yc} – соціальна ефективність управлінської діяльності в питаннях усиновлення, %,

D_y – чисельність дітей, яких усиновили,

D_n – чисельність дітей, які потребують усиновлення.

Зрозуміло, що чим вищий відсоток соціальної ефективності управлінської діяльності в питаннях усиновлення дітей, тим більше дітей усиновлених і тим краще спрацював механізм управлінської діяльності. Таким чином, відповідно до запропонованої формули (1) при якісній роботі суб'єктів управління соціальна ефективність управлінської діяльності в питаннях усиновлення повинна наближатися до 100 %.

Залишаються ще чотири можливі форми влаштування дітей: опіка (піклування), прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу, інтернатний заклад. Вважаємо за доцільне таким самим чином прорахувати відношення влаштованих дітей до тих чи інших форм виховання до загальної чисельності дітей, які перебувають на обліку. Такий аналіз в процентному відношенні дозволить проаналізувати управлінську діяльність структури та визначити її соціальну ефективність із точки зору пріоритетності форм влаштування дітей:

$$E_o = \frac{D_o}{D_n} \times 100 \% \quad (2),$$

де E_o – соціальна ефективність управлінської діяльності в питаннях опіки (піклування), %

D_o – чисельність дітей, яких влаштували під опіку (піклування),

D_n – чисельність дітей, які перебувають на первинному обліку.

$$E_{nc} = \frac{D_{nc}}{D_n} \times 100 \% \quad (3),$$

де E_{nc} – соціальна ефективність управлінської діяльності в питаннях створення прийомних сімей, %,

D_{nc} – чисельність дітей, яких влаштували в прийомні сім'ї,

$D_{\text{п}}$ – чисельність дітей, які перебувають на первинному обліку.

$$E_{\text{дБСТ}} = \frac{D_{\text{дБСТ}}}{D_{\text{п}}} \times 100 \% \quad (4),$$

де $E_{\text{дБСТ}}$ – соціальна ефективність управлінської діяльності в питаннях створення дитячих будинків сімейного типу, %,

$D_{\text{дБСТ}}$ – чисельність дітей, яких влаштували в дитячі будинки,

$D_{\text{п}}$ – чисельність дітей, які перебувають на первинному обліку.

$$E_i = \frac{D_i}{D_{\text{п}}} \times 100 \% \quad (5),$$

де E_i – соціальна ефективність управлінської діяльності в питаннях інтернатних закладів, %,

D_i – чисельність дітей, яких влаштували в інтернатні заклади,

$D_{\text{п}}$ – чисельність дітей, які перебувають на первинному обліку.

Таким чином, запропоновані формули (2, 3, 4) обчислень соціальної ефективності управлінської діяльності в питаннях влаштування дітей під опіку (піклування), створення прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу дозволить проаналізувати ефективність роботи суб'єктів управління сфери соціального влаштування дітей. Зрозуміло, що найвищий показник повинен бути за формулою (2), тому що влаштування дітей під опіку, як правило, зберігає родинні відносини дитини (опікун – дідусь, бабуся) та є більш пріоритетним за влаштування дитини до прийомних сімей чи дитячих будинків сімейного типу.

Формула (5) соціальної ефективності управлінської діяльності в питаннях влаштування дітей до інтернатних закладів показує процентне відношення чисельності дітей, які влаштовані до інтернату, до чисельності дітей, які перебувають на первинному обліку у службі у справах дітей. Зрозуміло, що цей показник повинен бути якнайменшим, тому що влаштування дитини до інтернату є найгіршим для самої дитини та ганебним управлінським рішенням для суб'єктів управління.

Враховуючи те, що кінцевий результат управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей спрямований на зменшення чисельності дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які перебувають на

первинному обліку, шляхом влаштування їх у сімейні форми виховання, є можливість оцінити соціальну ефективність управлінської діяльності в сфері соціального влаштування. Зрозуміло, що ефективність діяльності в цьому напрямку залежить від ефективності управлінської діяльності органу опіки та піклування та судової інстанції. Тому, ефективність управлінської діяльності можна знову ж таки визначити, як сукупну ефективність його об'єктів. Враховуючи те, що ціль об'єктів, які приймають управлінські рішення одна і спрямована на збільшення чисельності влаштування дітей-сиріт у сімейні форми виховання, можна говорити про соціальну ефективність управління.

Соціальна ефективність управління показує, якою мірою задовольняється попит на послугу. Саме тому ми пропонуємо наступним чином оцінювати соціальну ефективність управлінської діяльності в сфері соціального влаштування:

$$E_y = \frac{D_v}{D_n} \times 100 \% \quad (6),$$

де E_y – соціальна ефективність управлінської діяльності у сфері соціального влаштування дітей, %,

D_v - чисельність дітей, які влаштовані в сімейні форми виховання,

D_n - чисельність дітей, які перебувають на первинному обліку.

Фактично, такі статистичні дані завжди аналізувались на регіональному та республіканському рівнях. Ми пропонуємо подивитись на ці дані з іншого ракурсу, а саме як результат управлінської діяльності того чи іншого регіону у сфері соціального влаштування дітей (додаток Е).

Так, найвищий показник ефективності управлінської діяльності у сфері влаштування дітей мають Рівненська, Івано-Франківська, Харківська та Волинська області, найнижчий показник ефективності – Луганська, Миколаївська, Закарпатська та Запорізька області. Вважаємо, що такий підхід дає можливість здійснювати контрольну функцію органам регіонального управління з метою подальшого планування і коригування показників ефективності управлінської діяльності в регіоні.

Тепер варто проаналізувати влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу. Щорічно на основі планування та призначення соціальних трансфертів доводиться план на кожний регіон по створенню прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу та влаштування до них дітей.

Відповідно до порядків призначення і виплати державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які перебувають під опікою (піклуванням) або у відповідних закладах, всю роботу щодо призначення, нарахування та виплати державної соціальної допомоги виконують управління праці та соціального захисту населення райдержадміністрацій, міськвиконкомів (міст обласного значення), які цими порядками визначені як уповноважені органи [103].

Державна соціальна допомога призначається дитині-сироті або дитині, позбавленій батьківського піклування, на підставі підготовленого службами у справах дітей райдержадміністрацій, міськвиконкомів (міст обласного значення) пакету документів, до переліку яких входять: рішення районної державної адміністрації, виконавчого органу міської ради про встановлення опіки (піклування) над дитиною або про влаштування дитини до закладу та довідок: про перебування дитини у закладі, про розмір аліментів, стипендії, пенсії, державної допомоги, що виплачуються дитині тощо.

Підготовлені документи служба у справах дітей передає актом, затвердженим заступником з гуманітарних питань голови райдержадміністрації чи міського голови (міста обласного значення) уповноваженим органам, які призначають державну соціальну допомогу.

Державна соціальна допомога на утримання дитини щомісяця, на підставі платіжних доручень, підготовлених уповноваженим органом, перераховується і у грошовому вимірі виплачується опікуну (піклувальнику) у встановленому порядку через державне підприємство поштового зв'язку або, за бажанням опікуна (піклувальника), на особовий рахунок в банківській установі.

інтегральний показник створення прийомних сімей та дитячих будинків

сімейного типу прийомні батьки на виховання та утримання вихованців і прийомних дітей.

У такому ж порядку проводиться виплата державної соціальної допомоги дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, які виховуються в інтернатних закладах комунальної власності – допомога виплачується закладу державним підприємством поштового зв'язку або перераховується на рахунок закладу.

Потреба (П), яка подається в Міністерство фінансів для нарахування субвенцій з держбюджету на утримання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, на наступний рік береться від фактичної потреби за минулий рік (P_1), росту прожиткового мінімуму на дітей (Р), індексу росту споживчих цін (І) та тенденції зростання прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу (Т). Алгоритм буде наступний:

$$P = P_1 \times R \times I \times T \quad (7)$$

Ці кошти йдуть на утримання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які виховуються в прийомних сім'ях та дитячих будинках сімейного типу, грошове забезпечення батькам-вихователям і прийомним батькам та на відрахування в пенсійний фонд.

Кошти на облаштування дитячого будинку сімейного типу надаються з місцевого бюджету відповідно до кошторису, який подає обласна служба у справах дітей (як розпорядник коштів), тоді затверджуються обласною сесією та передаються на райони. Таким чином, щорічно кожен орган опіки та піклування отримує план на наступний рік щодо чисельності влаштування дітей в прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу, у зв'язку з закладенням коштів в державному бюджеті. Саме тому ми пропонуємо ще одну формулу ефективності управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей в регіоні, яка пов'язана з виконанням доведеного плану по створенню прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу та влаштування в них дітей. У результаті розрахунків пропонуємо обчислювати інтегральний показник ефективності управлінської діяльності в регіоні. Він визначається як середнє квадратичне

відхилення за формулою:

$$I_{\text{еф}} = \sqrt{\sum_{i=1}^n (B_i - 1)^2} \quad (8),$$

де $I_{\text{еф}}$ – інтегральний показник ефективності управлінської діяльності в регіоні по влаштуванню дітей у прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу,

B_i – i -ий показник виконання плану в регіоні,

$n=2$ - кількість показників, причому де:

$$\left\{ \begin{array}{l} \text{якщо } Z_i = 0, \left\{ \begin{array}{l} \text{якщо } \Phi_i = 0, B_i = 1 \\ B_i = \Phi_i \end{array} \right. \\ B_i = \frac{\Phi_i}{Z_i} \end{array} \right. \quad (9),$$

де Φ_i – фактична чисельність влаштованих дітей в регіоні в i -ту форму влаштування,

Z_i - запланована чисельність влаштованих дітей в регіоні в i -ту форму влаштування.

Якщо не планується влаштовувати дитину в ту чи іншу форму влаштування ($Z_i = 0$), а є певна Φ_i - чисельність фактично влаштованих дітей, тоді $B_i = \Phi_i$.

Отже, відповідно до запропонованої формули, якщо фактична чисельність влаштованих дітей в регіоні відповідає запланованій чисельності ($\Phi_i=Z_i$), тоді показник виконання плану дорівнюватиме одиниці ($B_i=1$). У такому випадку, інтегральний показник ефективності управлінської діяльності в регіоні дорівнюватиме нулю ($I_{\text{еф}} = 0$) і це означатиме, що всі нормативні показники плану виконано.

Таким чином, ми пропонуємо розрахунок інтегрального показника ефективності управлінської діяльності даної сфери (8), який показує виконання плану по влаштуванню дітей у прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу.

Отже, визначено підходи щодо оцінки соціальної ефективності управлінської діяльності сфери соціального влаштування в регіоні, які дають можливість здійснювати контрольну функцію щодо подальшого планування і коригування цих показників.

1.4. Інституційна база організаційно-економічного механізму управлінської діяльності в сфері соціального влаштування дітей

Реалізація права кожної дитини на виховання в колі сім'ї, створення умов для утримання дітей за принципом родинності є пріоритетними засадами державної політики у сфері соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. На сьогодні не визначено окремого переліку державних організацій та установ, які працюють у напрямку розвитку сімейних форм влаштування дітей. Але, враховуючи те, що влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, тобто тих дітей, які по різних причинах залишилися без батьківської опіки, є однією із складових політики соціального захисту дітей цієї категорії, тому це є окремою галуззю державної політики у сфері соціального захисту. Таким чином, всі державні установи, в компетенцію яких входить забезпечення соціального захисту дітей цієї категорії та здійснення політики у сфері захисту дитинства, створюють умови для розвитку та функціонування сімейних форм влаштування дітей сфери соціального захисту.

Повноваження органів місцевого самоврядування та органів державної влади у сфері соціального влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, ґрунтуються на Конвенції ООН про права дитини, міжнародних договорах та визначаються Конституцією України, Законами України «Про охорону дитинства», «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», «Про органи і служби справах дітей та спеціальні установи для дітей», постановами Кабінету Міністрів України «Про затвердження порядку провадження та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей», «Про затвердження порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини», Положенням про прийомну сім'ю, Положенням про дитячий будинок сімейного типу та іншими нормативно-правовими актами, які регулюють суспільні відносини у цій сфері [44; 48; 98; 117; 119; 121; 122; 133; 134].

Проведення державної політики у сфері дитинства, здійснення та розробку загальнодержавних програм соціального захисту дітей, координацію діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади у цій сфері забезпечує Кабінет Міністрів України. Щорічно Верховна Рада України заслуховує звіт Кабінету Міністрів про стан демографічної ситуації в Україні, тенденції до його змін та становище дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у ході впроваджених соціально-економічних перетворень. У складі пропозицій до державного бюджету, який Кабінет Міністрів України готує та подає до Верховної Ради, міститься стаття, яка стосується фінансування форм сімейного виховання дітей, що залишились без піклування батьків [44, С.109].

Приймаючи відповідні закони, створюється правова база для розвитку сімейних форм виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, регламентуються обсяги фінансування програм. Крім того, враховуючи міжнародну практику для забезпечення додержання законодавства у сфері дитинства до системи органів державної влади введено посаду Уповноваженого Президента України з прав дитини. До його обов'язків входить, у тому числі, забезпечення прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Міністерство охорони здоров'я відповідно до ст. 34 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» забезпечує медичне обслуговування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, взяття дитини на диспансерний облік у разі потреби, обов'язкові їх медично-профілактичні огляди двічі на рік та ін. [117]. Міністерство освіти та науки забезпечує наданням освітніх послуг та пільговий вступ, навчання та проживання під час навчання для дітей зі статусом. Центральний орган виконавчої влади з питань телебачення та радіомовлення з метою привернення уваги суспільства до проблем дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, сприяє поширенню реклами в рамках соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, рекламує внутрішньодержавне усиновлення сиріт і влаштування в

сімейні форми виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, громадянами України, запровадження шефства над дітьми-сиротами з боку трудових колективів, благодійних фондів громадських організацій [117].

Державна служба статистики України систематично забезпечує ведення державної статистичної (неперсоніфікованої) звітності про дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, та оприлюднення її через відповідні друковані засоби масової інформації [117]. Відповідно до законодавства місцеві державні адміністрації, виконавчі органи відповідних рад бронюють робочі місця для першого робочого місця дітей даної категорії а також осіб з їх числа, в законному порядку забезпечують їх першочергове працевлаштування на наявні вакантні робочі місця та місцем тимчасового проживання.

Механізм регулювання сфери соціального влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, та умови його функціонування визначають основні напрямки державної політики у цій сфері. Законодавча влада, вищий та центральні органи виконавчої влади створюють інституційну базу організаційно-економічного механізму сфери соціального влаштування дітей, визначаючи основні пріоритетні напрямки державної політики у цій сфері. Обласні ради затверджують, а місцеві державні адміністрації розробляють та здійснюють регіональні програми соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, та розвитку сімейних форм виховання в регіоні.

Україна сьогодні для кожного громадянина започатковує політику держави, направлену на підвищення економічних, соціальних та гуманітарних стандартів життя. Першочергова увага надається нашому майбутньому – дітям. Найближчим часом актуальним питанням залишатиметься питання соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, необхідність створити їм належні умови для гармонійного проживання та розвитку в атмосфері сімейного затишку. Це одне із головних завдань уряду. Політика держави здійснюється та формується державними службовцями, які працюють у міністерствах [24, С.56].

Центральним органом виконавчої влади, який забезпечує реалізацію державної політики у соціальній сфері захисту дитинства є Міністерство соціальної політики України, діяльність якого регламентована Положенням про Міністерство соціальної політики України (додаток 3) [120].

Пропонуємо розглянути структуру Міністерства соціальної політики України, яке є центральним органом виконавчої влади, де формується та реалізується державна політика у сфері захисту прав дитини. Міністр очолює Міністерство. Міністерство готує та видає загальнообов'язкові нормативно-правові акти, які входять в межі його компетенції, та виконує функції, які забезпечує аналітико-консультативну допомогу у виробленні та здійсненні державної соціальної політики, яка направлена на задоволення певних потреб суспільства. Ці функції зокрема пов'язані із наданням управлінських послуг населенню. Структура Міністерства соціальної політики складається із 14 департаментів, 11 управлінь, 2 відділів та 3 секторів, які напряму йому підпорядковані. Питаннями сфери соціального влаштування дітей займаються: Департамент захисту прав дітей та усиновлення (координує та контролює здійснення соціального захисту дітей та питання про усиновлення), Управління у справах людей похилого віку та надання соціальних послуг (координує та контролює влаштування, утримання і відрахування (переведення) дітей в інтернатних установах) та Управління профілактики соціального сирітства (займається профілактичними заходами щодо дітей).

Таким чином, Департамент захисту прав дітей та усиновлення у межах своєї компетенції бере участь у формуванні та реалізації державної політики з питань захисту дитинства, здійснює координацію та методологічне забезпечення стосовно соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; координує діяльність органів і служб у справах дітей, пов'язану з міжнародним та національним усиновленням, влаштуванням дітей у сімейні форми виховання; забезпечує додержання законодавства щодо захисту майнових та житлових прав дітей.

Контроль за дотриманням норм соціального захисту дітей-сиріт та дітей,

позбавлених батьківського піклування, які перебувають на вихованні у прийомних сім'ях, дитячих будинках сімейного типу, утримуються під опікою (піклуванням) проводиться за різними критеріями, тому до нього залучені і інші центральні органи виконавчої влади. Державний департамент з усиновлення та захисту прав дитини здійснює координацію їх діяльності. Таким чином працює достатньо стабільна структура Міністерства.

У свою чергу, Міністерство соціальної політики представлене на місцях територіальними підрозділами (регіональними управліннями), ієрархічно підпорядкованими обласній та районній державній адміністрації (міській раді) (рис. 1.7).

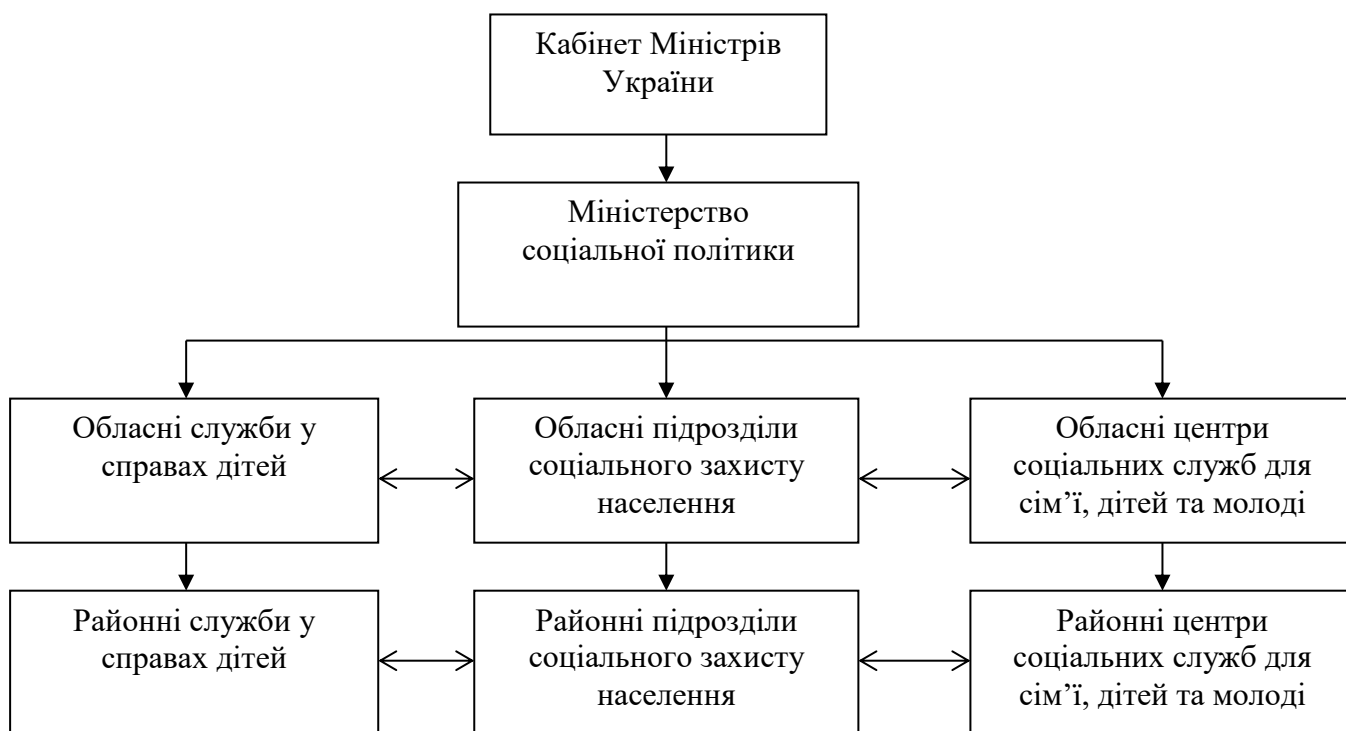

Рис. 1.7. Схема централізованого управління сферою соціального захисту дитини*

*Джерело: побудовано авторами на основі [120]

Таким чином схема управлінської моделі сфери соціального влаштування дітей має вигляд піраміди з основою догори, так як найбільша чисельність державних службовців працюють в міністерствах, відомствах, в обласних та районних управліннях. Такі підрозділи у сільських радах взагалі відсутні. Саме тому такий стан речей не допомагає якісним результатам управлінської

діяльності. Так, відповідно до Закону України «Про органи і служби у справах неповнолітніх та спеціальні установи для неповнолітніх» штатна чисельність працівників міських та районних служб у справах дітей встановлюється в залежності від чисельності неповнолітніх дітей (осіб до 18 років), які проживають у місті чи районі (один працівник служби на 5-6 тис. у містах і районах у містах чи 2-3 тис. дітей у районах) [133]. Навантаження на одного державного службовця сфери соціального захисту дитини на сьогодні перевищуються в 2-5. Низьке фінансування місцевих бюджетів не дозволяє збільшувати штатну чисельність осіб, які безпосередньо працюють на місцях із дітьми. Варто зауважити, що між органами управління відсутня чітка визначеність компетенції сфер їх впливів. Згаданий Закон виділяє головні завдання органів і служб у справах дітей, серед яких є підготовка та розроблення заходів щодо забезпечення основних прав, свобод і законних інтересів дитини; координація та субординація зусиль органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, організацій та установ у вирішенні питань соціального захисту дітей; здійснення контролю за дотриманням законодавства, утримання і виховання дітей у спеціальних установах, надання консультацій з питань соціального захисту та профілактики правопорушень дітей, ведення державної статистики [133].

На сучасному етапі сфери соціального влаштування дітей важливим чинником є створення ефективної системи державного управління. Серед основних завдань найважливішим є запровадження нової ідеології функціонування виконавчої влади і місцевого самоврядування як взаємодоповнюючої діяльності щодо забезпечення реалізації прав і свобод громадян, соціальний захист дітей, надання державних та громадських послуг.

Реалізуючи призначення демократичної, соціальної та правової держави виконавча влада надає управлінські послуги для реалізації прав і свобод громадян, особливо дітей. Держава бере на себе лише ті послуги, які неможливо знайти на ринку послуг, тобто цілеспрямовано мінімізує своє втручання в життєзабезпечення громадян. Вона постійно прагне передачі своїх функцій механізмам ринкової саморегуляції і недержавним інституціям, тобто

дерегулюванню [49, С.31].

Соціальні послуги в Законі України «Про соціальні послуги» (ст. 1) визначаються як комплекс правових, економічних, психологічних, освітніх, медичних, реабілітаційних та інших заходів, які спрямовані на окремих індивідів чи соціальних груп, які потребують сторонньої допомоги та перебувають у складних життєвих обставинах з метою поліпшення або відтворення життєдіяльності, повернення до повноцінного життя та соціальної адаптації [138]. Ряд вчених зауважують нову роль інституції у відносинах з громадянами та стверджують що держава не управляє громадянами, а надає їм управлінські послуги, тобто її цілеспрямовані дії приводять до створення умов для реалізації кожним громадянином своїх прав та свобод [174, С.26]. Підсумовуючи підходи більшості авторів, можна визначити поняття соціальних послуг у сфері соціального захисту прав дитини як сукупність управлінських заходів, спрямованих на забезпечення повноцінного життя та розвитку дитини [61, С.24; 174, С.31].

Саме тому в багатьох Міністерствах на всіх рівнях створені установи, служби та дорадчі органи, основною функцією яких є соціальний захист прав дитини, в першу чергу захист її права на виховання в сім'ї. Функціонують також і спеціальні установи для дітей та громадські формування, які підпорядковані різним органам державної влади.

Служба у справах дітей опікується притулками для дітей. Приймальники-розподільники для дітей підпорядковуються органам внутрішніх справ, професійні училища соціальної реабілітації та загальноосвітні школи належать до освітянського відомства. Інтернатні установи та оздоровчі заклади системи Міністерства охорони здоров'я, Центри медико-соціальної реабілітації дітей підпорядковуються державній системі охорони здоров'я. Установи виконання покарань (дитячі виховно-трудова колонії) відносяться до Міністерства юстиції. Дитячі будинки сімейного типу, прийомні та опікунські сім'ї, молодіжні центри праці, молодіжні біржі праці, молодіжні бізнес-центри, молодіжні Інтернет-центри, центри реабілітації наркозалежної молоді, центри реабілітації дітей-сиріт

належать до відання служб у справах дітей. Громадські формування, такі як Телефон довіри, Родинний дім, Центри соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді з функціональними обмеженнями, Кризові центри соціально-психологічної допомоги «Довіра», мобільні консультативні пункти соціальної роботи в сільській місцевості відносяться до відання центрів соціальних служб.

Варто звернути увагу і на створення координаційних рад всіх рівнів з питань захисту сім'ї, дітей, та молоді. Склад координаційної ради включає представників різних управлінь або відділів (на обласному, міському та районному рівнях) служби у справах дітей, центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, у справах молоді та спорту, управління (відділу) охорони здоров'я, управління (відділу) освіти, управління (відділу) кримінальної міліції у справах дітей, управління Міністерства внутрішніх справ України [125]. Основним завданням координаційної ради є координація проведення спільних програм та заходів, які забезпечують вирішення проблемних питань щодо сім'ї та дітей, реалізації державних та місцевих програм щодо соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, забезпечення прав дітей з функціональними обмеженнями, захисту майнових, житлових та особистих прав й інтересів дітей та молоді.

Таким чином, проаналізувавши структурну схему забезпечення соціального захисту дитини, зрозуміло, що основна практична діяльність сфери соціального захисту дітей та її головної складової – сфери соціального влаштування, тобто забезпечення функціонування усіх інституцій, відбувається на регіональному рівні (рис. 1.8).

Цією діяльністю займаються органи опіки та піклування, до яких належать державні адміністрації районів, районів міст Києва і Севастополя, виконавчі органи міських чи районних у містах, сільських, селищних рад; центри соціальних служб для молоді; служби у справах дітей, заклади освіти; заклади охорони здоров'я; управління праці та соціального захисту населення; місцеві відділи міліції тощо.

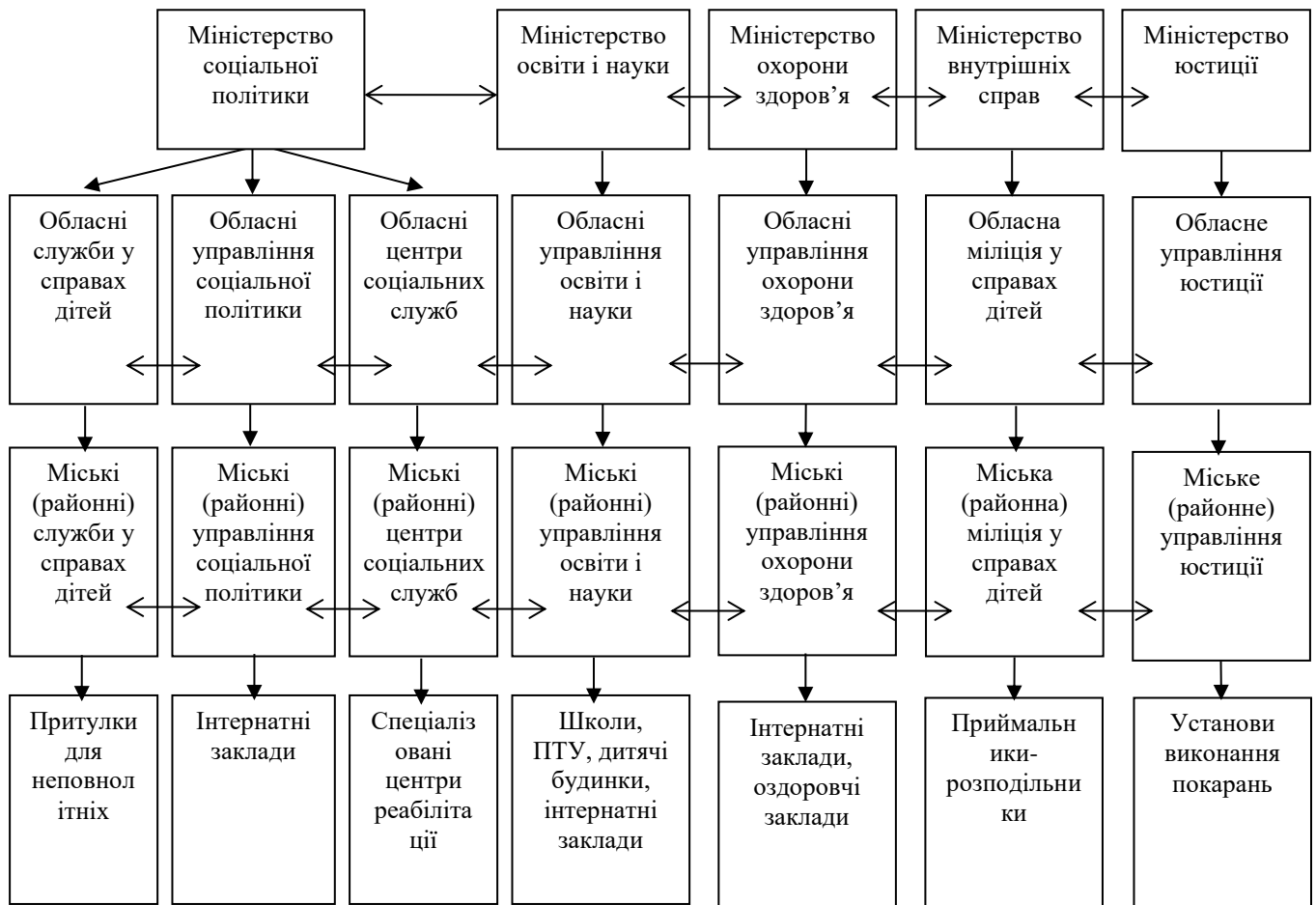

Рис. 1.8. Структурна схема забезпечення соціального захисту дитини*

*Джерело: побудовано авторами

Основними повноваженнями органів опіки та піклування у цій сфері, відповідно до ст. 11 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» є підготовка документів та встановлення статусу дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування, який забезпечує дитині право на повне державне утримання та низку передбачених законодавством пільг [117].

Таким чином, статус дитини-сироти отримує дитина, в якій померли або загинули батьки (або тільки матір, якщо батько записаний у свідоцтві про народження дитини зі слів матері (ст. 135 Сімейного кодексу України)) [159].

Статус дитини, позбавленої батьківського піклування – отримує дитина, яка залишилась без піклування батьків у зв'язку з позбавленням їх батьківських прав, визнанням батьків безвісно відсутніми або недієздатними, відібранням у батьків без позбавлення батьківських прав, оголошенням їх померлими, розшуком

їх органами внутрішніх справ, пов'язаним з ухиленням від сплати аліментів та відсутністю відомостей про їх місцезнаходження, відбуванням покарання в місцях позбавлення волі та перебуванням їх під вартою на час слідства, тривалою хворобою батьків, яка перешкоджає їм виконувати свої батьківські обов'язки; підкинута дитина; дитина, батьки якої невідомі; дитина, від якої відмовились батьки та безпритульні діти.

Одним із основних повноважень органу опіки та піклування є влаштування дитини зі статусом в пріоритетні форми виховання (усиновлення, опіка та піклування, прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу, інтернатні заклади) та перевірка умов утримання, виховання та проживання влаштованих дітей.

Органи опіки та піклування приймають рішення у формі рішення виконавчого комітету ради відповідного рівня або розпорядження голови районної державної адміністрації. При органі опіки та піклування створена комісія з питань захисту прав дитини. Комісія представляє собою консультативно-дорадчий орган, що утворюється головою районної, виконавчого органу міської, районної у місті ради.

Одним із основним завданням комісії є вирішення спірних питань реалізації прав дитини на життя, сімейне виховання та всебічний розвиток, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист. Комісію очолює голова районної, держадміністрації, виконавчого органу міської, районної у місті ради. Голова комісії при бажанні може мати заступника. Комісія у межах своєї компетенції розглядає та приймає рішення, організовує їх виконання. Саме рішення комісії з питань захисту прав дитини носить рекомендаційний характер на відміну від рішення органу опіки та піклування [98].

Рішення органу опіки та піклування є обов'язковим для виконання. Воно набирає юридичної сили через 10 днів після проголошення. Якщо протягом 10 днів від часу його проголошення зацікавлена особа не звернулася до суду за захистом своїх прав та інтересів. Виняток становлять рішення органів опіки та піклування про відібрання дитини у батьків. Такі рішення у разі безпосередньої загрози для життя або здоров'я дитини виконуються відразу [98].

Управлінську діяльність органів опіки та піклування забезпечують служби у справах дітей. Питання встановлення статусу дітей, влаштування їх до пріоритетних форм виховання та з інших питань, які стосуються соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, виконують служби у справах дітей. Служби у справах дітей збирають необхідні документи, готують проекти усіх рішень які заслуховує комісія, організують проведення засідань комісій, ведуть протоколи засідань тощо. Ці підрозділи здійснюють левову долю роботи в процесі створення та функціонування форм сімейного виховання. Служби у справах дітей відіграють роль координатора суб'єктів цього процесу. Безпосередньо основними повноваженнями служби у справах дітей у цій сфері є:

1. Ведення особистих справ дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;
2. Підготовка документів на усиновлення і оформлення влаштувань дітей до інших форм виховання;
3. Здійснення контролю за умовами проживання, виховання та утримання дітей даної категорії;
4. Оформлення клопотання щодо переведення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, до інших форми влаштування;
5. Здійснення моніторингу діяльності стосовно дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування;
6. Взяття участі в організації та проведенні заходів захисту прав дітей-сиріт;
7. Забезпечення створення і ведення банку даних дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, та банку потенційних усиновителів, опікунів (піклувальників), прийомних батьків та батьків-вихователів. Таким чином служби у справах дітей поряд із відомостями про дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, володіють інформацією про потенційних громадян, які бажають взяти на виховання дитину [117].

У складі служби у справах дітей для здійснення функцій щодо опіки та

піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, утворений окремий підрозділ, штатна чисельність такого підрозділу встановлюється залежно від чисельності дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які перебувають на обліку, але не менше 2 осіб [117].

Не менш важливу роль відіграють центри соціальних служб для сім'ї дітей та молоді, які, у відповідності до покладених на них повноважень, забезпечують та контролюють функціонування сімейних форм виховання на місцевому рівні. До основних повноважень центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді належать:

1. Забезпечення соціального супроводу дитячих будинків сімейного типу, прийомних та опікунських сімей, що передбачає надання їм комплексу соціально-педагогічних, соціально-економічних, інформаційних, соціально-медичних, правових, психологічних послуг, спрямованих на створення належних умов для їх функціонування;

2. Організація та проведення навчання (не рідше ніж раз на два роки) для батьків-вихователів, прийомних батьків, опікунів, піклувальників з метою підвищення їх виховного потенціалу;

3. Здійснення навчання потенційних прийомних батьків та батьків-вихователів, опікунів, піклувальників [133].

Контроль за умовами утримання, виховання та проживання вихованців дитячих будинків сімейного типу та прийомних сімей покладений на органи опіки та піклування. Механізм здійснення контролю передбачає собою моніторинг центрів соціальних служб для сім'ї дітей та молоді, закладів освіти, закладів охорони здоров'я, управлінь праці та соціального захисту населення, місцевих відділів міліції сімей, які взяли на виховання дитину зі статусом. На основі даних моніторингу службою у справах дітей готується щорічний звіт про стан виховання, утримання та розвиток дитини в дитячому будинку сімейного типу чи в прийомній або опікунській сім'ї. Звіт готується на підставі інформації, що надається соціальним працівником, який здійснює соціальний супровід, вихователем дитячого садка або класним керівником школи, де навчається

дитина, дільничним лікарем-педіатром, дільничним інспектором місцевого відділу міліції. Прийомні батьки, батьки-вихователі обов'язково ознайомлюються зі складеним звітом власноручно підписують його, ознайомившись із зауваженнями та пропозиціями. Звіт функціонування родин, які виховують дітей-сиріт чи дітей, позбавлених батьківського піклування, затверджується начальником служби у справах дітей [98].

В процесі життєдіяльності сімейних форм виховання, постає необхідність вирішення різноманітних проблем дітей чи осіб, котрі їх виховують, у різних сферах суспільного життя. Цю проблематику розглядають ряд науковців, такі як Г. Бевз, Б. Луговий, Л. Рудалева [28; 61; 155]. Саме тому, для вирішення різнобічних проблем долучаються інші органи, відповідно до своїх компетенцій. Так, питаннями призначення та виплати соціальної допомоги на прийомних дітей, та дітей, які виховуються в дитячих будинках сімейного типу або перебувають під опікою, піклуванням, усиновлені, а також грошового забезпечення батькам-вихователям та прийомним батькам здійснюють управління праці та соціального захисту населення районних держадміністрацій, структурні підрозділи з питань праці і соціального захисту населення виконавчих органів міських, районних у містах рад за місцем проживання дітей [103].

Особливе місце серед перелічених структур у сфері соціального влаштування дітей займають судові інстанції (міськрайонні суди за місцем проживання дитини), які розглядають справи про усиновлення, скасування усиновлення, визнання усиновлення недійсним, позбавлення батьківських прав, відібрання дитини без позбавлення, вирішення спірних питань щодо встановлення опіки, піклування і т. д. [28, С.114].

Таким чином, сфера соціального влаштування дітей, які з тих чи інших причин залишились без рідного батьківського опікування здійснюється всіма гілками влади в Україні: законодавчою, виконавчою та судовою. У сфері соціального захисту дітей протягом останніх років відбулися ряд змін, основною метою цих змін є об'єднання органів виконавчої влади у цій сфері навколо однієї цілі та побудова чіткої вертикалі. Сфера соціального захисту дітей ще донедавна

перебувала у складі Міністерства у справах сім'ї, молоді та спорту. В 2013 році відбулась реорганізація даного міністерства і сфера соціального захисту дітей перейшла до відання Міністерства соціальної політики, на який покладено основні функції методологічного забезпечення, координації та контролю діяльності центральних, місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування стосовно соціального захисту дітей цієї категорії. Функціональних змін на місцевому рівні не відбулося. Питаннями усиновлення, опіки, піклування, іншими формами виховання займаються служби у справах дітей. Повноваження щодо соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, їх виявлення та влаштування покладено на органи опіки та піклування, фактично цю діяльність як і раніше здійснюють служби у справах дітей.

Незважаючи на такі реорганізації державних структур на вищих щаблях влади, залишаються неврегульовані питання, які стосуються соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Так, наприклад, розподіл повноважень органів виконавчої влади та місцевого самоврядування не достатньо чітко визначений, особливо неврегульованим залишається питання до відповідальності структур, в діяльність яких входить забезпечення функціонування сімейних форм та здійснення контролю за умовами виховання у них дітей. Не чітко сформульовані та визначені відповідальні структури щодо захисту житлових та майнових прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. На сьогодні постановка на квартирний облік дітей, вказаної категорії існує тільки на папері, дієвих механізмів не існує. Діючі нормативно-правові акти не регулюють питання надання житла, а тільки констатують саму проблему. На законодавчому рівні не вказано, який орган та за які кошти повинен надавати житло зазначеним дітям. Не визначені умови за наявності яких діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, можуть перебувати на квартирному обліку і потребувати покращення житлових умов та ряд інших нагальних проблем залишився поза увагою.

Саме тому необхідно вдосконалити організаційно-економічний механізм

управлінської діяльності у сфері соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, посилити відповідальність органів місцевої влади та місцевого самоврядування за долю осиротілих дітей з метою забезпечення ефективності функціонування та розвитку форм сімейного виховання [71, С.145].

Необхідні структурні реформи для розвитку України як незалежної, сильної держави з великим потенціалом, саме вони здатні забезпечити консолідацію влади, політичних сил і нації в цілому. Державний апарат влади все більше зміщується туди, де йде пошук нових інструментів державного управління, де відбувається самоорганізація громад [44, С.108; 49, С.36]. Зрозуміло, що питання забезпечення участі громадян в управлінні державою буде головним пріоритетом комплексної регіональної реформи. Реформа повинна базуватися і на інших важливих напрямках, таких як:

- запровадження механізмів відповідальності перед суспільством усіх гілок влади й органів державного управління та реальної підзвітності;
- делегування повноважень органам місцевого самоврядування;
- підвищення ефективності функціонування усіх гілок влади шляхом збалансованого розподілу функцій та повноважень між ними;
- передача громадським організаціям на регіональному рівні одночасно функцій виконавчих органів та достатніх ресурсів для їх виконання;
- спрощення механізмів надання адміністративних послуг населенню.

Процес запровадження нової моделі державного управління й удосконалення механізмів їх реалізації повинен бути прозорим і правовим. Але питання стосується не тільки чіткого розподілу повноважень між органами державної влади й органами місцевого самоврядування [131; 153].

Необхідно розробити єдину державну програму підтримки дитинства, якою забезпечити соціальний захист прав кожної дитини-сироти, в першу чергу право на виховання у сім'ї. Для подолання існуючої ситуації в Україні щодо захисту прав дитини потрібно не тільки прийняти таку програму, але і забезпечити її фінансово. В межах програми необхідно здійснити моніторинг

реалізації основних прав та свобод дитини та визначити основні напрями роботи в сфері соціального захисту. Вважаємо, що саме таким чином вирішуються проблеми державного управління сфери соціального захисту дитини в сучасних умовах кризової ситуації, тобто необхідно йти шляхом побудови організаційної структури управління й переходу до нової управлінської парадигми [72, С.36].

РОЗДІЛ 2

ДІАГНОСТИКА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ВЛАШТУВАННЯ ДІТЕЙ В РЕГІОНІ

2.1. Організаційно-методичне забезпечення механізму управлінської діяльності

Організаційно-методичне забезпечення механізму управлінської діяльності – це сукупність методів та заходів, що створюють організаційній структурі стратегією та необхідні умови для підготовки та реалізації управлінських рішень сфери соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, вирішенні питань, пов'язаних із виявленням, влаштуванням та контролем перебування дітей. Виходячи з сутності поняття «організація», організаційне забезпечення – формування організаційної структури управління сфери соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, яку об'єднує одна стратегія і мета та спільні організаційно-розпорядчі документи щодо діяльності та розподілу функцій між суб'єктами організаційної структури управління [10; 59; 166].

Методичне забезпечення механізму управлінської діяльності представляє собою нормативно-правову базу упорядкування методів та заходів управлінської діяльності згідно чинного законодавства щодо влаштування дітей шляхом вибору напрямків щодо пріоритетності форм влаштування дітей та методів аналізу та контролю за виконанням рішень [81]. Структурно організаційно-методичний інструментарій можна представити у вигляді сукупності наступних елементів (рис. 2.1).

Методичне забезпечення визначає вимоги та шляхи реалізації влаштування дітей. Основою методичного забезпечення є законодавча база сфери соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. При дослідженні управлінської діяльності постає питання, яку саме методику або

методичний підхід обрати при влаштуванні дитини. Процес прийняття управлінських рішень вимагає гнучкого підходу та вибору пріоритетних форм влаштування дитини.

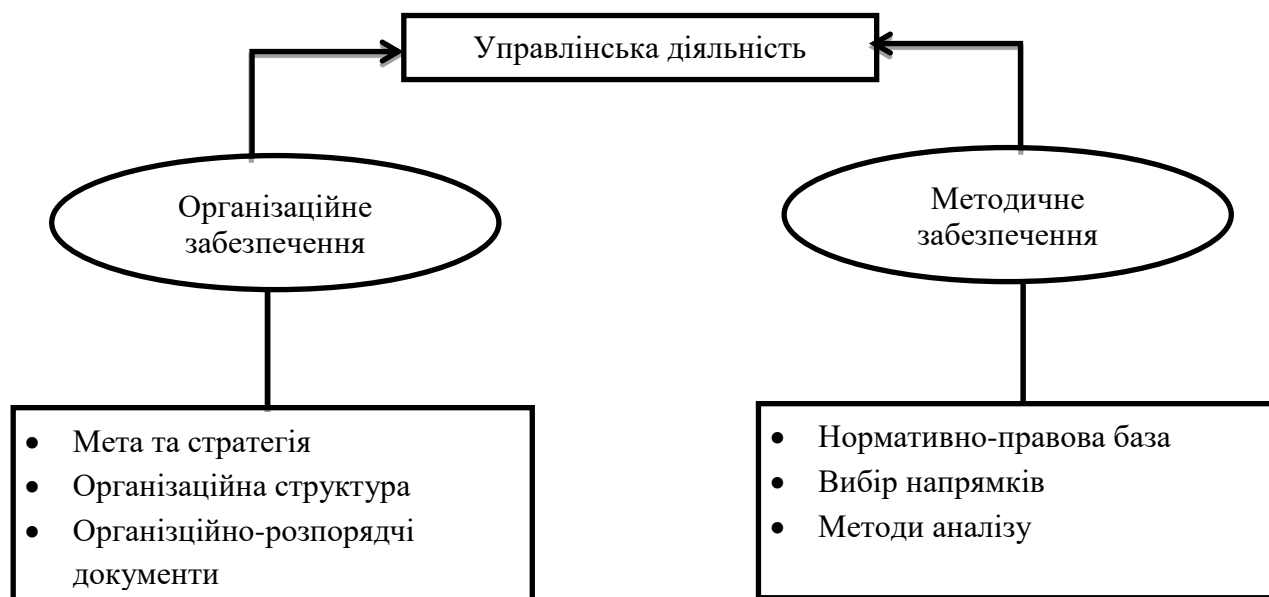

Рис. 2.1. Складові організаційно-методичного забезпечення управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей*

*Джерело: узагальнено та побудовано авторами за даними [10; 166]

Достатньо широкий інструментарій методичного забезпечення сфери соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, представлений численними нормативно-правовими актами, серед яких можна виділити наступні групи:

1. Законодавчі акти у сфері захисту прав дітей.
2. Законодавчо-нормативні акти у сфері соціальної підтримки і соціального забезпечення сімей із дітьми.
3. Нормативно-правові акти, що регламентують процедуру виявлення дітей, які залишилися без батьківського піклування, та їх подальше влаштування.
4. Нормативно-правові акти, що стосуються діяльності закладів соціального захисту й обслуговування дітей (додаток II).

Одною із основних груп методичного забезпечення є нормативно-правові акти, що регламентують процедуру виявлення дітей, які залишилися без

батьківського піклування, та їх подальше влаштування. Постанови Кабінету Міністрів України «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини» та «Порядок провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей» містять чіткі механізми та процедури з питань виявлення дітей, які залишилися без піклування батьків, процедуру здійснення їх усиновлення чи влаштування до інших форм виховання тощо [98; 122].

Так, визначений механізм діяльності органів опіки та піклування з моменту виявлення дитини, яка залишилась без піклування батьків, до її влаштування та здійснення контролю за умовами її проживання та виховання [71]. Алгоритм дій органів опіки та піклування складається із наступних етапів:

1. Виявлення дітей, які залишились без батьківського піклування. Особи, яким стало відомо про факт залишення дитини без батьківського піклування, зобов'язані негайно повідомити про це службу у справах дітей за місцем виявлення дитини.

2. Тимчасове влаштування дитини.

3. Ведення обліку дітей.

4. Надання дитині статусу дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування (збір та підготовка документів, реєстрація народження дитини, прийняття рішення міськвиконкому чи райдержадміністрації про надання статусу дитині).

5. Влаштування дитини (усиновлення, опіка (піклування), прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу чи інтернатний заклад).

6. Захист житлових та майнових прав дітей.

7. Розв'язання спорів між батьками щодо виховання дитини.

Таким чином, для осіб, яким стало відомо про факт залишення дітей без батьківського піклування, існує чіткий порядок алгоритму дій. Служба у справах дітей за місцем виявлення дитини, яка залишилася без батьківського піклування, може тимчасово влаштувати за своїм направленням виявлену дитину в притулок для дітей служби у справах дітей, заклад для дітей-сиріт та дітей, позбавлених

батьківського піклування, центр соціально-психологічної реабілітації дітей, соціально-реабілітаційний центр (дитяче містечко) чи сім'ї громадян.

Виявлені діти, які опинилися без опіки батьків, влаштовуються в притулок для дітей або центр соціально-психологічної реабілітації. Впродовж двох місяців служба у справах дітей за місцем виявлення безпритульних дітей проводить роботу щодо встановлення родинних зв'язків виявленої дитини та розглядає питання про її можливе повернення до батьків або на виховання до тих осіб, які їх замінюють. Якщо таке повернення є недоцільним або неможливим, служба у справах дітей за місцем походження дитини готує документи для надання дитині статусу дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування.

У випадку, коли дитина була підкинута або знайдена, покинута в пологовому будинку або іншому закладі охорони здоров'я, її відмовилися забрати батьки чи інші родичі, складається відповідний акт за затвердженою формою. Знайдена чи підкинута дитина, або дитина, яка має ознаки жорстокого поводження чи насилля, доставляється у супроводі представника органів внутрішніх справ разом із медичним працівником до закладу охорони здоров'я для того, щоб дитині була надана необхідна медична допомога. Подальше влаштування такої дитини можливе тільки після отримання необхідної медичної допомоги.

Процедура надання статусу дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування, також чітко врегульована: прописаний конкретний перелік документів, який є підставою для отримання дитиною відповідного статусу, а також регламентована процедура прийняття органом опіки та піклування рішення про надання дитині відповідного статусу.

Прийнятий порядок також чітко регламентує принципи та процедури визначення форми влаштування дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування [117, С.21]. Коли дитина отримала статус, вона має право, відповідно до чинного законодавства, бути влаштованою насамперед до сімейних форм виховання (на усиновлення, під опіку (піклування), у прийомну сім'ю або дитячий будинок сімейного типу). До інтернатного закладу (дитячий

будинок, будинок дитини, школа-інтернат тощо) дитина-сирота чи дитина, позбавлена батьківського піклування, може бути влаштована тільки тоді, коли вичерпано всі можливості влаштування її у сім'ю. Важливо звернути увагу на те, що, відповідно до чинного законодавства, таке влаштування дитини не позбавляє суб'єктів управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей від пошуків у сім'ю для інтернатної дитини.

Суб'єктами такого пошуку є, як правило, державні органи та установи, але активну участь приймають і громадські організації, бізнес-організації, заклади освіти та виховання. Розрізняють спеціалізовані та неспеціалізовані суб'єкти сфери соціального влаштування дітей. До неспеціалізованих суб'єктів, які здійснюють в основному виховні та профілактичні функції, належать спортивні товариства, різноманітні заклади позашкільної освіти, клуби за інтересами. Такі функції є для них другорядними. Спеціалізованими суб'єктами є державні органи та установи, діяльність яких безпосередньо спрямована на влаштування та контроль за вихованням дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, це: служби у справах дітей, центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, кримінальна міліція у справах дітей, органи освіти й охорони здоров'я та інші. Ці органи та організації виступають при цьому як безпосередні виконавці [45, С.9].

Таким чином, вирішення проблеми, яка стосується влаштування дитини та контролю за дотриманням її прав, передбачає міжвідомчу взаємодію та співпрацю в інтересах дитини різних відомств та організацій. Така співпраця забезпечує узгодженість можливостей та інтересів кожної із сторін задля забезпечення прав та потреб дитини.

Відповідно до чинного законодавства існують декілька рівнів такої співпраці: суб'єктивний і процесуальний. Самі суб'єкти взаємодії розглядаються на суб'єктивному рівні – державні органи та установи, органи місцевого самоврядування, громадські організації; на процесуальному – взаємодія цих суб'єктів. Варто зауважити, що виділяють також вертикальний (національний, обласний, районний) і горизонтальний (взаємодія всередині секторів –

державного, муніципального) рівні взаємодії [45, С.26]. Зрозуміло, що взаємодія суб'єктів управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей будується на основі принципів взаємодії (рис. 2.2).

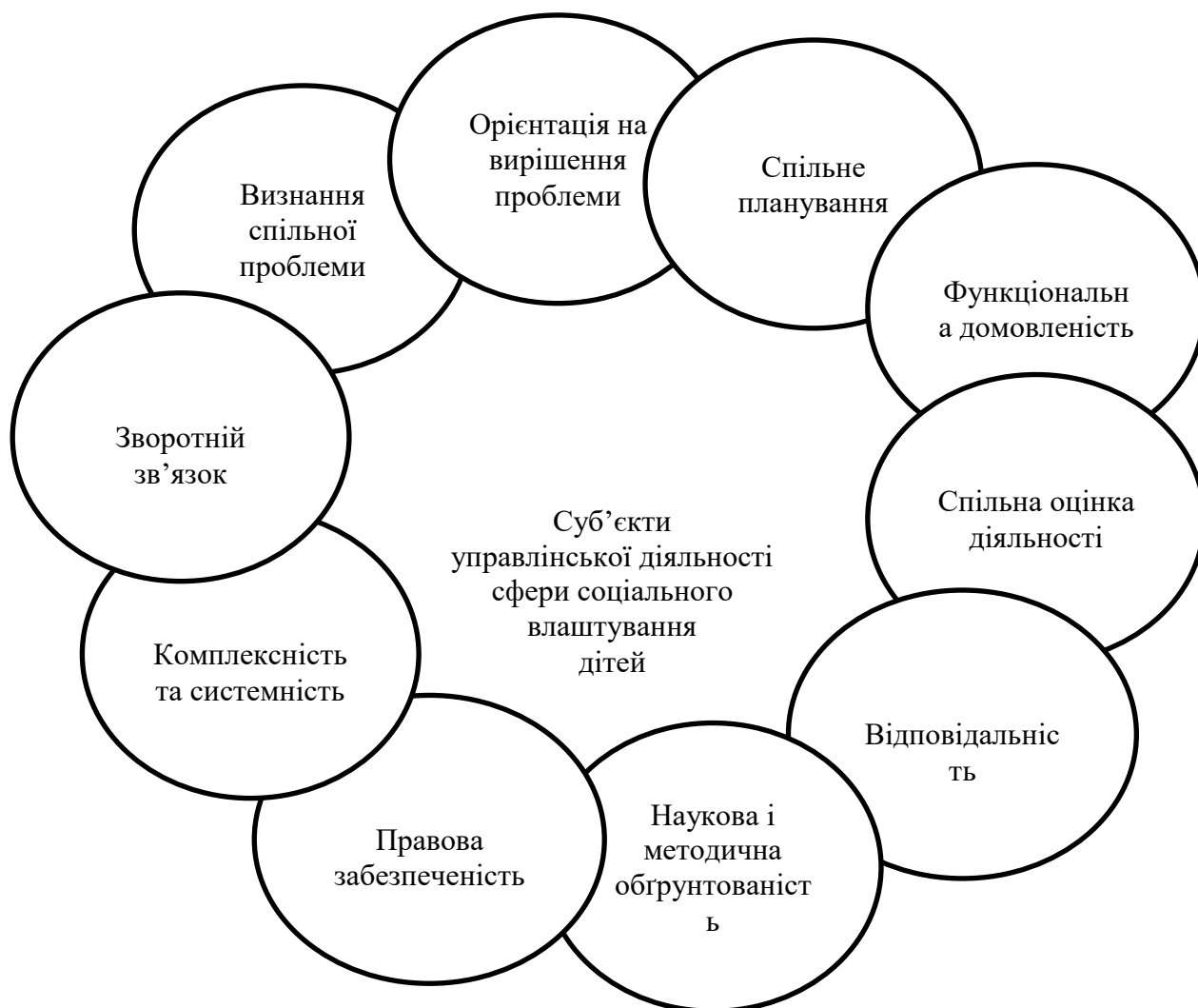

Рис. 2.2. Принципи взаємодії суб'єктів управління*

*Джерело: узагальнено та побудовано авторами за даними [45, С.27]

Таким чином, на основі спільних принципів будується взаємодія суб'єктів управління сфери соціального влаштування дітей. Основними принципами є визнання спільної проблеми, орієнтація на вирішення проблеми та спільне планування, функціональна домовленість, відповідальність та інші. Коли у суб'єктів взаємодії перетинаються інтереси, повністю або частково співпадають цілі їх діяльності, тоді виникає необхідність взаємодії.

Визнання спільних проблем сирітства та намагання вирішити цю проблему

шляхом влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в пріоритетні форми виховання і єднає суб'єктів управління сфери соціального влаштування дітей через послідовність їх управлінської діяльності (додаток К).

Внутрішні протиріччя також можливі в самому процесі організації взаємодії. Суб'єкти управлінської діяльності можуть мати розбіжності щодо пріоритетності цінностей, мотивів діяльності, невміння чи небажання регулювати власну управлінську діяльність відповідно до діяльності інших суб'єктів управління. Саме тому основу взаємодії суб'єктів становить законодавча база (угода про співпрацю суб'єктів управління), ресурсне забезпечення самих суб'єктів управління та можливість його використання в спільній діяльності. Взаємодія суб'єктів управління обов'язково повинна базуватися на повазі суб'єктів взаємодії до зусиль кожної зі сторін. Особливо важливим для кінцевого результату управлінської діяльності є високий рівень професійної компетентності представників усіх суб'єктів взаємодії. Таким чином прослідковується послідовність реалізації організаційно-методичного забезпечення управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей з врахуванням принципів взаємодії суб'єктів управління.

Варто звернути увагу, що структура формування взаємодії суб'єктів управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей має наступні компоненти : цільовий, змістовний, якісний та процесуальний [45, С.29].

Цільовий компонент представляє собою наявність спільних цілей, єдиної мотивації в суб'єктів взаємодії, однакового кінцевого результату, зростання потенціалу кожного суб'єкта взаємодії.

Змістовний компонент – це спільне планування і підбиття підсумків, спільна організація діяльності та взаємостосунків, широкий спектр взаємодії, високий рівень обізнаності суб'єктів один про одного, оперативність та інтенсивність інформаційних обмінів.

Якісний компонент представляє собою позитивні та професійні відносини між суб'єктами взаємодії, залучення до взаємодії якомога більшої кількості вузькопрофільних суб'єктів взаємодії для покращення компетентності в

рішеннях, довіра один до одного.

Процесуальний компонент – це управління взаємодією, систематичність контактів суб'єктів взаємодії, функціонування в єдиному просторі й часі, наявність розподілу процесу діяльності на окремі дії, гнучкість прийняття рішень, розподіл відповідальності за їх здійснення між усіма суб'єктами взаємодії [45, С.28].

Взаємодія суб'єктів управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей як процес включає наступні етапи (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Етапи взаємодії суб'єктів управління*

№ з/п	Етапи взаємодії
1	Виникнення ситуації, коли неможливо самотійно реалізувати завдання функціонування
2	Усвідомлення необхідності взаємодії як виходу із ситуації, що склалася
3	Визначення цілей взаємодії
4	Пошук суб'єктів взаємодії, які мають подібні інтереси і завдання функціонування
5	Встановлення домовленостей про співпрацю на основі узгодження інтересів і спільної мети діяльності
6	Визначення повноважень, функцій, обсягу ресурсного забезпечення в рамках спільної діяльності
7	Підписання угод про співпрацю
8	Безпосередня діяльність і обмін інформацією
9	Контроль та аналіз спільної діяльності

*Джерело: складено за даними [45, С.28]

Основними суб'єктами управлінської діяльності сфери соціального захисту дітей є: служби у справах дітей, заклади освіти, заклади охорони здоров'я,

заклади культури та спорту, кримінальна міліція у справах дітей, органи праці та соціального захисту населення, центри соціальних служб для сім'ї дітей та молоді, притулки для дітей, центри соціально-психологічної реабілітації дітей, заклади соціального обслуговування та громадські організації [98, С.41]. Майже всі етапи взаємодії суб'єктів управлінської діяльності сфери соціального захисту дітей однакові для всіх суб'єктів. Різняться вони в визначенні повноважень, функцій, обсягу ресурсного забезпечення в рамках спільної діяльності. Розглянемо завдання суб'єктів управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей у рамках їх співпраці.

Основними завданнями служби у справах дітей є: здійснення та розроблення спільних заходів щодо захисту прав та законних інтересів дітей; контроль за дотриманням нормативно-правових актів щодо порядку відвідування дітьми культурно-розважальних закладів, комп'ютерних клубів, заборони розповсюдження наркотиків, продажу алкогольних напоїв та тютюнових виробів дітям; контроль за умовами виховання та утримання дітей у закладах для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, спеціальних установах для дітей усіх форм власності; забезпечення влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування на усиновлення, передачу під опіку, піклування, у дитячі будинки сімейного типу та прийомні сім'ї; вилучення дітей з вулиці; виявлення і тимчасове влаштування дітей, які втратили батьківське піклування; координація та контроль діяльності мережі закладів соціального захисту дітей – центрів соціально-психологічної реабілітації та притулків для дітей [125, С.81].

Основними завданнями закладів освіти є: сприяння та забезпечення одержання дітьми дошкільної, шкільної та позашкільної освіти; надання даних про сім'ї, які опинилися в складних життєвих обставинах центрам соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді; надання інформації щодо створення умов для навчання дітей, над якими встановлено опіку, піклування та які проживають у прийомних сім'ях чи дитячих будинках сімейного типу службам у справах дітей за місцем проживання дитини; здійснення оперативних заходів для дітей, які

тривалий час не навчалися для повернення їх до навчання; забезпечення отримання повної загальної середньої освіти для дітей, які не навчалися взагалі або не навчалися тривалий час, на базі вечірніх шкіл та професійно-технічних навчальних закладів [125, С.80].

Основними завданнями закладів охорони здоров'я є: організація та проведення заходів щодо охорони здоров'я матері та дитини; надання повідомлень про сім'ї з дітьми, які опинилися в складних життєвих обставинах службам у справах дітей або центрам соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді; надання інформації щодо змін стану здоров'я дітей, над якими встановлено опіку, піклування та які проживають у прийомній сім'ї чи дитячому будинку сімейного типу службам у справах дітей за місцем проживання дитини; сприяння щорічному оздоровленню дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування [133, С.16].

Основними завданнями закладів культури та спорту є: організація та проведення заходів щодо залучення дітей до занять фізичною культурою і спортом та ознайомлення їх із культурною спадщиною України; організація та проведення змістовного дозвілля дітей, здійснення заходів щодо розвитку їх творчих здібностей; забезпечення та проведення відпочинку дітей [133, С.8].

Основними завданнями кримінальної міліції у справах дітей є: проведення роботи щодо здійснення правового виховання дітей та заходів запобігання правопорушень серед дітей; проведення та організація розшуку дітей, які залишили навчально-виховні заклади чи власні сім'ї; надання інформації щодо дітей, які систематично самовільно залишають сім'ю, самовільно залишають спеціальні навчально-виховні заклади, вчинили правопорушення, вживають спиртні напої чи повернулися із загальноосвітніх шкіл та професійних училищ соціальної реабілітації службам у справах дітей; вилучення дітей із сімей, перебування в яких загрожує життю або здоров'ю дитини, та спільно зі службою у справах дітей тимчасово влаштовувати таких дітей до притулків для дітей до винесення рішення суду про подальшу долю дитини [133, С.7].

Основними завданнями органів праці та соціального захисту населення є:

забезпечення та контроль за своєчасною виплатою державної допомоги сім'ям із дітьми; проведення та організація обстежень умов проживання дітей до 1-го року від дня народження. При виявленні фактів неналежного догляду за дитиною та нецільового використання коштів повідомляється служба у справах дітей, центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та припиняється виплата допомоги при народженні дитини [133, С.8].

Основними завданнями центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді є: виявлення неблагополучних жінок, які мають намір відмовитися від новонародженої дитини та проведення своєчасної адресної соціальної допомоги; виявлення і надання соціальної допомоги сім'ям, які опинилися в складних життєвих обставинах; організація та проведення навчання для кандидатів в опікуни, прийомні батьки чи батьки-вихователі; забезпечення соціального супроводу родин опікунів, прийомних сімей чи дитячих будинків сімейного типу; проведення регулярних моніторингів умов утримання, виховання та проживання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування [133, С.6].

Основними завданнями притулків для дітей є: забезпечення тимчасового притулку дітям, які залишили навчальні заклади чи опинилися в складних життєвих обставинах; створення належних психолого-педагогічних та житлово-побутових умов для тимчасового забезпечення нормальної життєдіяльності дітей, які там опинились; сприяння службам у справах дітей у подальшому влаштуванні дитини, яка тимчасово проживає у притулку для дітей [140, С.3].

Основними завданнями центрів соціально-психологічної реабілітації дітей є: організація та надання комплексної педагогічної, соціальної, правової, психологічної, медичної та інших видів допомоги дітям, які опинилися в складних життєвих обставинах; організація та проведення психолого-педагогічної корекції для дитини з урахуванням її індивідуальних потреб; створення умов для одержання дітьми освіти з урахуванням рівня їх підготовки; здійснення трудової адаптації дітей з урахуванням можливостей та інтересів кожної дитини [129, С.2].

Основними завданнями закладів соціального обслуговування є: організація та надання комплексної педагогічної, соціальної, правової, психологічної,

медичної та інших видів допомог дітям, які опинилися в складних життєвих обставинах [127, С.4].

Основними завданнями громадських організації є: організація та проведення заходів щодо залучення дітей до громадської діяльності, реалізація різноманітних програм в інтересах дітей; організація та проведення соціальних програм підтримки сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах (програм, спрямованих на надання допомоги людям, які зловживають алкоголем, наркозалежним, програм попередження насильства в сім'ї тощо); надання повідомлень про сім'ї з дітьми, які опинилися в складних життєвих обставинах службам у справах дітей чи центрам соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді; організація та проведення реабілітаційних програм для бездоглядних і безпритульних дітей, залучення таких дітей до громадської діяльності; створення волонтерських загонів, які працюють при закладах соціального захисту дітей [133, С.9].

Залежно від рівня взаємодії та цілей взаємодії суб'єктів управлінської діяльності обираються форми взаємодії. На практиці міжвідомчої взаємодії управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей існують наступні форми взаємодії:

- створення міжвідомчих комісій чи координаційних рад;
- створення при органах державної влади консультативно-дорадчих органів;
- розробка цільових програм, нормативно-правових документів;
- підписання договорів про співпрацю, реалізація спільних програм;
- проведення спільних нарад, тематичних круглих столів, зустрічей, семінарів, дискусій;
- залучення до спільної діяльності в інтересах дітей волонтерів;
- парламентські та громадські слухання;
- підтримка з боку держави соціальних ініціатив громадських організацій тощо [45, С.31].

Створення та діяльність комісії з питань захисту прав дитини сфери соціального влаштування дітей є одним із механізмів міжвідомчої взаємодії управлінської діяльності. Постановою Кабінету Міністрів України «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини» затверджено типове Положення комісії з питань захисту прав дитини [98, С.1].

Таким чином, дорадчо-консультативний орган комісія з питань захисту прав дитини створена при районних, районних у м. Києві, Севастополі виконавчих органах міських, районних у містах рад. Відповідальні посадові особи структурних підрозділів держадміністрацій та міськвиконкомів увійшли до складу комісії, тобто саме ті посадовці, які мають право приймати рішення на законних підставах. Зокрема, передбачена відповідальність кожним членом комісії за прийняте рішення вирішення конкретної проблеми чи потреби кожної дитини, яка потрапила в складні життєві обставини.

Основними завданнями комісії з питань захисту прав дитини є забезпечення реалізації права кожної дитини на життя, сімейне виховання, всебічний розвиток, охорону здоров'я, освіту та соціальний захист. Відповідно до покладених на неї завдань комісія розглядає питання:

1. По затвердженні та прийнятті індивідуального плану соціального захисту дитини, яка опинилася в складних життєвих обставинах, дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування.

2. Спірні питання, які потребують колегіального вирішення, зокрема:

– визначення форми влаштування дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування;

– утримання й виховання дітей у сім'ях опікунів, піклувальників, прийомних сім'ях, дитячих будинках сімейного типу та виконання покладених на них обов'язків;

– встановлення і припинення опіки, піклування;

– позбавлення та поновлення батьківських прав;

– вирішення спорів між батьками щодо зміни прізвища та імені дитини чи його визначення;

- вирішення спірного питання між рідними батькам дитини щодо визначення її місця проживання;
- участь одного з батьків у вихованні дитини;
- встановлення побачень з дитиною батьків (матері, батька), які позбавлені батьківських прав;
- реєстрація народження дитини, батьки якої невідомі;
- надання дозволу забрати дитину з пологового будинку або іншого закладу охорони здоров'я родичам дитини, якщо цього не зробили батьки [98, С.4].

Варто звернути увагу на низку суттєвих змін до постанови № 866 «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини» постановою Кабінету Міністрів України від 22.10.2014 № 624, яка вступила в дію 28 листопада 2014 року та пов'язана із сьогоdnішньою ситуацією в Україні [106, С.3].

Зокрема, введено нову підставу для набуття статусу позбавлених батьківського піклування дітьми, батьки яких не можуть виконувати свої батьківські обов'язки з причин, які неможливо з'ясувати у зв'язку із тимчасовою окупацією чи проведенням антитерористичної операції на сході України.

Відтепер такі діти отримують тимчасові державні гарантії свого захисту та підтримку. Також для дітей, які залишилися без батьківського піклування, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, із Криму та районів проведення антитерористичної операції передбачено алгоритм дій щодо захисту їх прав та свобод. Вдосконалено державний механізм управлінської діяльності взаємодії органів опіки та піклування шляхом взаємодії з іншими суб'єктами соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю щодо захисту прав дитини і підтримки сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах. Таким чином, розширено повноваження самої комісії з питань захисту прав дитини для вдосконалення діяльності органів опіки та піклування, спрямованих на підтримку виховної функції сім'ї, профілактики соціального сирітства, надання сім'ям з дітьми якісних соціальних послуг.

Отже, на комісію у зв'язку із тимчасовою окупацією Криму та проведенням військових дій на Сході України покладено наступні завдання:

- надання сім'ї соціальних послуг відповідно до її потреб, тобто з метою забезпечення влаштування дитини до інтернатного закладу необхідно вирішувати питання щодо організації соціального супроводу сім'ї, у якій порушуються права дитини;

- затвердження індивідуального плану соціального захисту кожної дитини, яка залишилася без батьківського піклування, дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, чи дитини, яка перебуває у складних життєвих обставинах, з чітко визначеним переліком суб'єктів соціальної роботи з сім'ями та дітьми, долучених до виконання цього плану, та контролем за виконання кожного його пункту;

- надання направлення для батьків, які неналежно виконують свої батьківські обов'язки, для проходження індивідуальних корекційних програм до суб'єктів соціальної роботи з сім'ями та дітьми, які, відповідно до компетенції, розробляють та впроваджують такі програми [106, С.3].

Таким чином здійснюється забезпечення по інформуванню органу опіки та піклування усіма суб'єктами соціальної роботи з сім'ями та дітьми не тільки про дітей, права яких порушуються, але й про сім'ї з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах, та у яких існує ймовірність того, що права дитини недостатньо забезпечуються її батьками або якщо існує ймовірність позбавлення батьківських прав та негативна перспектива на майбутнє дитини.

Відтепер орган опіки та піклування має змогу організувати роботу щодо соціальної підтримки та допомоги таким сім'ям шляхом залучення до співпраці відповідних профільних суб'єктів соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю.

Згідно ст.ст. 26, 38, 52 законів України «Про місцеве самоврядування в Україні» та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо органів і служб у справах неповнолітніх та спеціальних установ для неповнолітніх» створено також координаційну раду у справах дітей при

виконкомі чи райдержадміністрацій [131, С.4; 105, С.8].

Координаційна рада у справах дітей є консультативно-дорадчим органом при виконавчому комітеті чи райдержадміністрацій для координації діяльності державних структур та громадських організацій у сфері соціально-правового захисту та профілактики правопорушень серед дітей. Основним завданням ради є надання рекомендацій щодо координації дій структурних підрозділів місцевих органів влади, підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності, громадських структур у вирішенні питань соціального і правового захисту дітей, профілактики правопорушень та організації роботи щодо запобігання бездоглядності дітей [36, С.2].

Головою ради, як правило, є керуючий справами виконкому чи райдержадміністрацій. До складу ради можуть входити відповідальні працівники виконавчої влади та керівники підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, представники громадських організацій (за згодою). Основною формою роботи ради є засідання, які проводяться за потребою, але не рідше одного разу на квартал.

Для погодженого вирішення питань, що належать до компетенції служби у справах дітей, в ній може утворюватися колегія служби у справах дітей у складі начальника служби (голова колегії), його заступників, керівників інших структурних підрозділів, органів внутрішніх справ, представників підприємств, установ, організацій, об'єднань громадян та благодійних організацій [125].

Склад колегії затверджується головою міської ради чи головою райдержадміністрації за поданням начальника служби у справах дітей. Рішення колегії проводяться в життя наказами начальника служби у справах дітей.

Колегія з питань соціального захисту та профілактики правопорушень серед дітей при службі у справах дітей є консультативно-дорадчим органом, який утворюється з метою забезпечення виконання основних заходів щодо соціального захисту дітей, організації роботи по попередженню бездоглядності та правопорушень серед дітей, координації органів державної виконавчої влади і місцевого самоврядування, громадських організацій з цих питань.

Основною формою роботи Колегії є засідання, які проводяться за потребою, але не рідше одного разу на квартал. Засідання Колегії вважається правомірним, якщо на ньому присутні не менше як дві третини її персонального складу.

Сесія є основною організаційно-правовою формою роботи сільських, селищних, міських, районних, обласних, районних у містах рад. Сесія – це сукупність пленарних засідань ради, а також засідань її постійних комісій. Основними питаннями сесії є: підготовка і затвердження бюджету відповідної адміністративно-територіальної одиниці та його розподілу; затвердження регіональних програм та їх фінансування, особливості підготовки і розгляду питань, пов'язаних з соціальним захистом дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування та інші [125, С.4].

Сесія ради скликається в міру необхідності, але не рідше одного разу на квартал. Набирають чинності рішення ради нормативно-правового характеру з дня їх офіційного оприлюднення, якщо радою не встановлено пізніший строк введення цих рішень у дію.

Наради, семінари, конференції представляють собою також форми міжвідомчої взаємодії суб'єктів управлінської діяльності. Ініціаторами та організаторами проведення нарад, семінарів, конференцій сфери соціального захисту, як правило, виступають служби у справах дітей. Метою проведення цих заходів є ознайомлення із станом соціально-правового захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в регіоні і обговорення проблемних питань та можливих шляхів співпраці [125].

На практиці міжвідомчої взаємодії управлінської діяльності сфери соціального захисту дітей у Тернопільській області успішно діють різні форми взаємодії суб'єктів управлінської діяльності. Таким чином, кращого результату у сфері соціального влаштування дітей можна досягнути при раціонально організованій взаємодії суб'єктів управління, використанні наявних ресурсів в інтересах конкретної дитини. Високоякісна взаємодія забезпечує наявність єдиних цілей; систематичність та інтенсивність інформаційних контактів; довіру і

взаємоповагу; обізнаність суб'єктів взаємодії один про одного; взаємну відповідальність, що гарантує якість вирішення соціальних проблем [36, С.2].

2.2. Моніторинг управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей

Реалізація права дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, на виховання в сімейному оточенні, запобігання бездоглядності та безпритульності серед дітей, активізація національного усиновлення є одним із пріоритетів напрямків державної регіональної політики. Управлінська діяльність сфери соціального влаштування дітей у регіоні направлена на виконання основної мети (цілі) управління – влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в пріоритетні форми виховання: усиновлення, опіка (піклування), прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу та інтернатні заклади.

Цільове управління – це своєрідна форма побудови процесу управління і його організаційно-практичного здійснення. Вона характеризується визначальним і активним впливом цілі управління на всі його характеристики. Модель цільового управління представляє собою структуровану та побудовану за ієрархічним принципом (розподілом за рівнями та ранжуванням) сукупність цілей соціально-економічної системи.

Для формулювання цілей і оцінки їх вагомості широко використовуються експертний метод. Важливість цілей по відношенню однієї до іншої оцінюється на другому і наступних рівнях за допомогою методу ранжування і зважування.

При ранжуванні кожної цілі приписуємо порядковий номер (усиновлення під номером 1, опіка-1.1, прийомна сім'я -1.2, дитячий будинок сімейного типу-1.3, інтернатний заклад-1.4), що показує її відносну важливість для досягнення цілі більш високого рівня. При зважуванні встановлюється коефіцієнт значимості кожної цілі в частках чи у відсотках стосовно мети більш високого рівня і стосовно головної мети.

Дерево цілей управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей пропонуємо розглядати через пріоритетність форм влаштування дітей: головна мета – усиновлення дитини, тактичні цілі поділяються за формами влаштування дітей: опіка, прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу та інтернатний заклад, оперативні задачі – конкретні кроки досягнення цілей (економічні (соціальні виплати на дітей, грошове забезпечення прийомним батькам та інші), соціальні (соціальні гарантії та пільги для дітей-сиріт, соціальний захист для прийомних батьків та інші) та управлінські (прийняття, реалізація та контроль управлінських рішень)) (рис. 2.3).

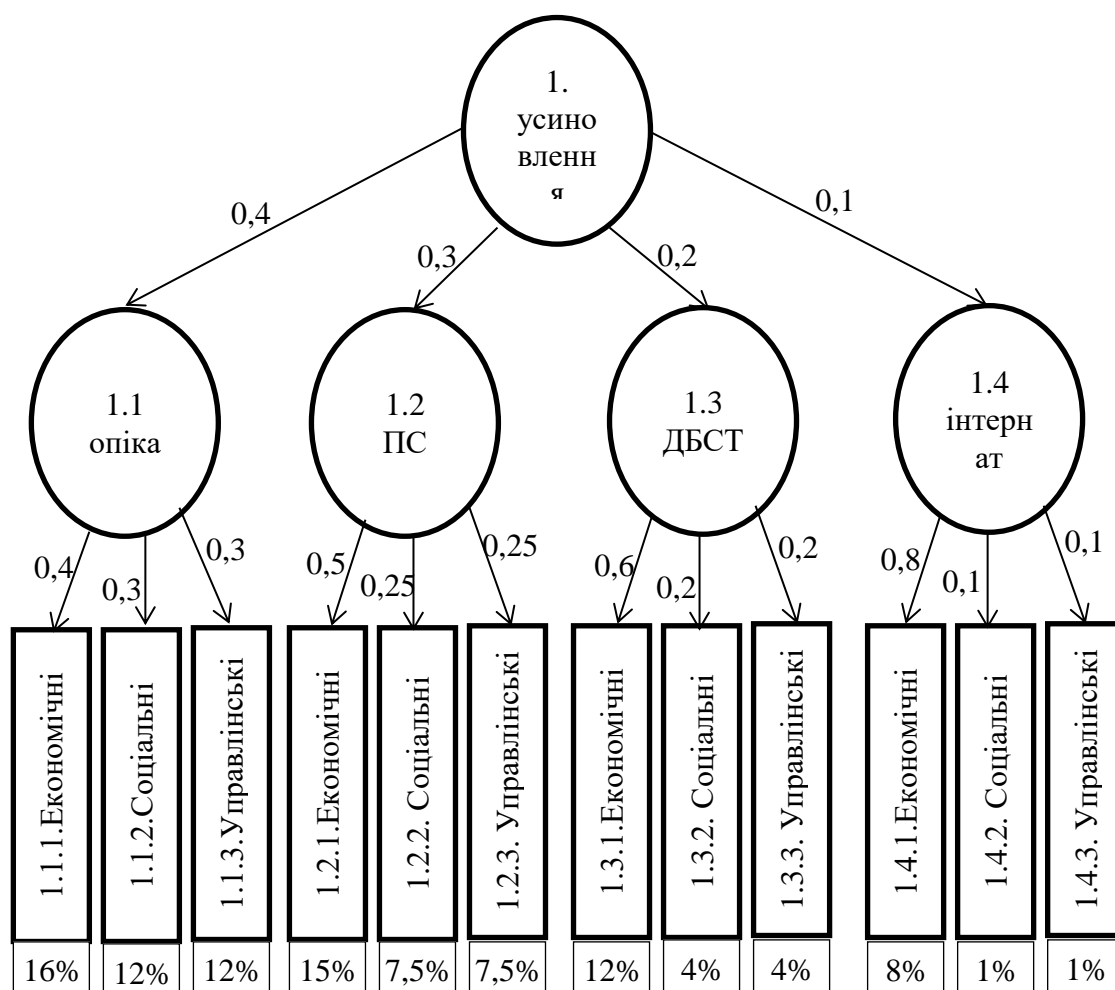

Рис. 2.3. Схематичне дерево цілей управлінських рішень по пріоритетності форм влаштування дітей*

*Джерело: за розрахунками авторів

При визначенні коефіцієнтів значимості питання ставиться так: на скільки буде досягнута головна мета усиновлення дитини (ціль 1), якщо вдасться цілком досягти влаштування дитини під опіку (ціль 1.1). Можлива відповідь – на 40%. Варто звернути увагу, що сума коефіцієнтів вагомості цілей кожного рівня дорівнює 1 чи 100%.

Для визначення коефіцієнтів важливості відносно головної цілі необхідно послідовно перемножити коефіцієнти даної цілі на коефіцієнти важливості по всьому ланцюжку цілей більш високого рівня. У приведеному прикладі на рис. 2.3. коефіцієнт значимості цілі 1.1.1 відносно головної цілі дорівнює добутку ваги цілі вищого за неї рівня (1.1) на її вагу на даному рівні, тобто 0,16. Це означає, що досягнення цілі 1.1.1 буде забезпечувати досягнення головної мети на 16%.

Отже, ми отримали дерево цілей управлінських рішень по пріоритетності форм влаштування дітей з показниками важливості (у круглих дужках) та відсотками досягнення основної цілі (у квадратних дужках):

1-й рівень: головна ціль – усиновлення -1;

2-й рівень: стратегічні цілі – опіка - 1.1 (0,4), прийомна сім'я - 1.2 (0,3), дитячий будинок сімейного типу - 1.3 (0,2), інтернатний заклад - 1.4 (0,1);

3-й рівень: тактичні цілі: економічні, соціальні, управлінські.

Для опіки: економічні цілі -1.1.1. (0.4) [16%], соціальні цілі -1.1.2. (0.3) [12%], управлінські цілі -1.1.3. (0.3) [12%].

Для прийомної сім'ї: економічні цілі - 1.2.1. (0.5) [15%], соціальні цілі -1.2.2. (0.25) [7,5%], управлінські цілі - 1.2.3. (0.25) [7,5%].

Для дитячого будинку сімейного типу: економічні цілі - 1.3.1. (0.6) [12%], соціальні цілі - 1.3.2. (0.2) [4%], управлінські цілі - 1.3.3. (0.2) [4%].

Для інтернатного закладу: економічні цілі - 1.4.1. (0.8) [8%], соціальні цілі - 1.4.2. (0.1) [1%], управлінські цілі - 1.4.3. (0.1) [1%].

Із проведеного аналізу видно, що для досягнення основної (чи стратегічної) цілі необхідно використати тактичні цілі (економічні, соціальні, управлінські), які різняться за якісними та кількісними величинами в залежності від форм влаштування дітей. Але для всіх форм влаштування (опіка, прийомна сім'я,

дитячий будинок сімейного типу та інтернатний заклад) з тактичних цілей економічні цілі мають найвищий показник (16%, 15%, 12% та 8% відповідно). Таким чином, зважування цілей дає орієнтири для розподілу ресурсів у залежності від ступеня важливості мети, а сам показник досягнення основної (чи стратегічної) цілі управлінської діяльності показує ефективність її роботи. Проаналізуємо ефективність управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей. За останні п'ять років чисельність дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які перебували на первинному обліку в Україні, зменшилась з 92,9 тис. осіб до 71,2 тис. осіб, тобто на 21687 осіб, або на 23,4% – з 1,2% до 0,9% загальної чисельності дітей в Україні.

Спостерігається поступове збільшення чисельності дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, охоплених сімейними формами виховання: з 80,8% на кінець 2012 року до 91,5% від їх загальної чисельності на кінець 2017 року. Серед сімейних форм влаштування дітей переважає опіка (піклування) – від 68,1% до 72,7% чисельності дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, при цьому збільшується і чисельність дітей, влаштованих в дитячі будинки сімейного типу та прийомні сім'ї: від 12,7% до 18,8% таких дітей. Порівняно з 2012 роком кількість дитячих будинків сімейного типу та чисельність дітей, влаштованих в них, збільшилась на третину, а кількість прийомних сімей та влаштованих прийомних дітей, починаючи з 2014 року щороку зменшувалася.

Протягом 2017 року статус дитини-сироти, дитини, позбавленої батьківського піклування, було надано 10132 особам, з яких 835 дітей було усиновлено; 6270, або 61,9% дітей влаштовано під опіку (піклування); 896 дітей, або 8,8% влаштовано у дитячі будинки сімейного типу та прийомні сім'ї; 959 дітей або 9,5% – до закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; 929 дітей – до інших закладів; 243 дітей зараховано до професійно-технічних, вищих або інших навчальних закладів (разом – інші заклади 12,6% дітей).

У 2017 році створено 96 дитячих будинків сімейного типу, в які влаштовано 794 дитини-вихованця, та 215 прийомних сімей, в які влаштовано 628 прийомних дітей. Відповідно до інформації Мінсоцполітики чисельність дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які перемістилися із зони військових дій та тимчасово окупованої території Криму до інших адміністративно-територіальних одиниць України, становила 1702 особи. Слід зазначити, що майже 12 тисяч таких дітей продовжують проживати на непідконтрольній Україні території, тимчасово окупованій території Криму або виїхали до Росії.

Станом на 01.01.2018 в Україні зареєстровано 101 внутрішньо переміщені дитячі будинки сімейного типу та прийомні сім'ї, в яких влаштовано 287 дітей. Усі сім'ї отримують державну соціальну допомогу та грошове забезпечення, соціальний супровід та підтримку, відповідно до законодавства.

За інформацією Мінсоцполітики, до адміністративних територій України з АР Крим, м. Севастополя переїхали 5 дитячих будинків сімейного типу та прийомних сімей (21 дитина), з непідконтрольних територій Донецької та Луганської областей – 96 дитячих будинків сімейного типу та прийомних сімей (266 дітей). Разом з тим на непідконтрольній території Донецької та Луганської областей залишаються 209 дитячих будинків сімейного типу та прийомних сімей (483 дитини). До Російської Федерації, АР Крим, Республіки Білорусь із Донецької, Луганської областей виїхало 30 дитячих будинків сімейного типу та прийомних сімей, в яких виховувалося 85 дітей. Таким чином, діюча в Україні система державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, позитивно впливає на створення умов для реалізації права таких дітей на виховання в сім'ї. Враховуючи щорічне зменшення кількості дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, рівень охоплення сімейними формами виховання має тенденцію зростання з 80,8% у 2012 році до 91,5% загальної чисельності таких дітей на кінець 2017 року, що є позитивним показником діяльності Мінсоцполітики та місцевих органів виконавчої влади. Як і в минулі роки, серед дітей, охоплених сімейними формами влаштування, переважна більшість знаходиться під опікою (піклуванням): станом на кінець

102

2016 року – 51,7 тис. дітей, або 72,7% при цьому в дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім'ях виховувались 13,4 тис. дітей, або 18,8%, що у 3,9 рази менше. За останні п'ять років відсоток дітей, влаштованих до дитячих будинків сімейного типу та прийомних сімей, збільшився з 12,7%. до 18,8% однак при цьому він все ще залишається низьким. Є діти, які виховуються в інтернатних закладах.

За статистичними даними тенденція загального обсягу фінансування в Україні закладів з інтернатною формою утримання майже незмінна: нарахування на заробітну плату дорівнює в середньому 66 % від загального обсягу асигнувань, витрати на оплату комунальних послуг становить 15 % від загальної суми передбачених коштів, інші видатки –5%.

Видатки на безпосередні витрати з утримання дітей (одяг, взуття, харчування, ліки) становлять всього 14 % від загальної суми виділених коштів (рис. 2.14).

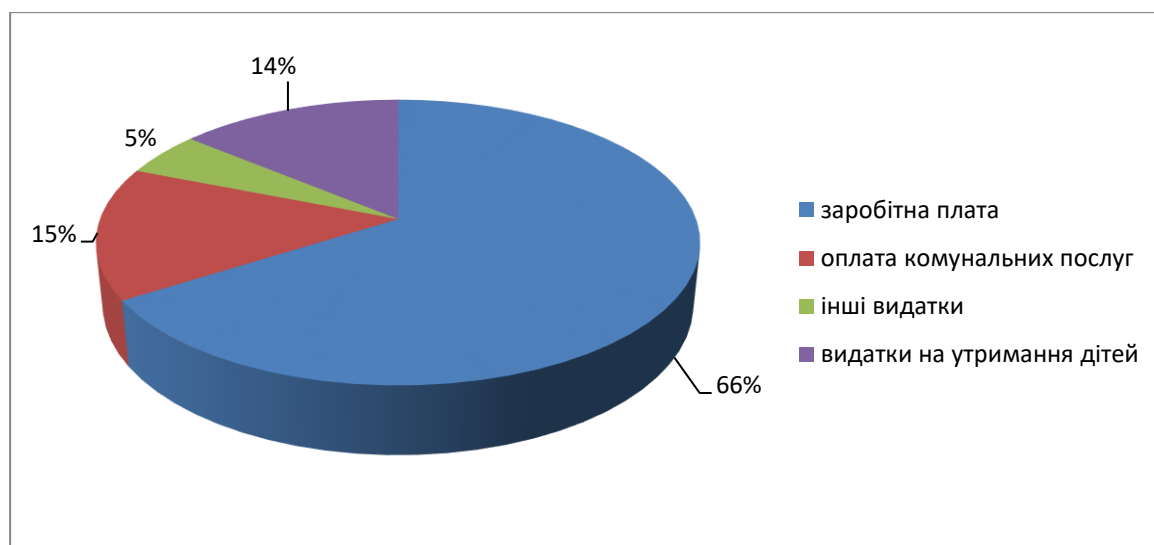

Рис. 2.14. Структура фінансування дитячих інтернатних закладів*

*Джерело: узагальнено та побудовано авторами за [23, С.6]

Така структура фінансування характерна для всіх типів інтернатних закладів: заробітна плата та нарахування на заробітну плату складає від 55 % до 77 % від загальної суми асигнувань.

Середня вартість утримання однієї дитини в системі інтернатних закладів

становить 48,1 тис. грн. (рис. 2.15).

Рис. 2.15. Вартість утримання дітей в інтернатних закладах*

*Джерело: узагальнено та побудовано авторами за [23, С.7]

Фактично більша частина коштів, які виділяються державою, витрачається на утримання самих закладів та штату. Зважаючи на це, можна стверджувати, що інтернатна система в країні забезпечує, перш за все, збереження системи, а не захист прав дітей. Утримання дитини в інтернаті за діючим механізмом нині обходиться втричі дорожче, ніж якби був задіяний принцип «гроші ходять за дитиною», враховуючи прожитковий мінімум на дитину відповідного віку.

Між тим, маючи призначені державою гроші, дитина могла б претендувати на виховання у сім'ї. Державні виплати на рік на дитину (похідні від двох прожиткових мінімумів на місяць в залежності від віку дитини) плюс 35% від цієї суми для оплати послуг батьків-вихователів або прийомних батьків не тільки дають економію бюджетних коштів держави, вони дозволяють дитині швидше знайти родину, в якій вона зростатиме; дитячий садок, у якому вона гратиметься з однолітками; школу, в якій навчатиметься. Не дивлячись на те, що влаштування дитини в інтернатний заклад рекомендовано тільки у випадку неможливості з тих чи інших причин влаштування дитини у сімейні форми виховання, до інтернатів

все таки влаштовують дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Така форма влаштування є найгіршою для дитини.

Проведене експертне опитування серед регіональних фахівців сфери соціального влаштування дітей у регіоні спростували результати аналізу методу канонічної кореляції. Представники служби у справах дітей Тернопільської обласної державної адміністрації, Тернопільського обласного центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та служби у справах неповнолітніх та дітей Тернопільської міської ради висловили однозначну думку про фактори, які максимально впливають у регіоні на влаштування дітей-сиріт у пріоритетні форми виховання. На їх бачення, основними чинниками, які впливають на чисельність влаштованих дітей у регіоні та ефективність управлінської діяльності даної сфери є: недосконала законодавча база та низький рівень кваліфікації управлінців даної сфери. На сьогоднішньому етапі розвитку регіонів додалися ще економічні фактори (спад економіки), політичні (військові дії на сході України) та соціальні (пріоритетність векторів соціальної політики (допомога жителям окупованих територій, допомога малозабезпеченим родинам у зоні конфлікту та інші)).

2.3. Регіональні програми розвитку сфери соціального влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування

Сьогодні приділено достатньої уваги питанням розроблення, затвердження та виконання цільових (комплексних) програм відповідного рівня, що підтверджується нормативно-правовою базою, яка унормовує та регламентує суспільні відносини, основними актами серед яких є: Бюджетний кодекс України; закони України «Про деякі питання прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України», «Про державні цільові програми»; постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження порядку розробки та виконання державних цільових програм», «Про економію державних коштів та недопущення втрат бюджету», «Деякі питання оптимізації державних цільових

програм і національних проектів, економії бюджетних коштів та визнання такими, що втратили чинність, деяких актів Кабінету Міністрів України»; наказ Міністерства економіки України «Про затвердження методичних рекомендацій щодо порядку розроблення регіональних цільових програм, моніторингу та звітності про їх виконання» [15; 26; 70; 110; 114; 115; 123]. Варто звернути увагу, що частину правової основи складають локальні нормативні акти, що приймаються органами виконавчої влади на місцях у порядку та на виконання загальнодержавних правових приписів для утвердження цільових регіональних програм (наприклад, положення «Про внесення змін до переліку показників виконання щорічних програм соціально-економічного та культурного розвитку Тернопільської області») [152]. Нормативно-правова база спрямована на прийняття та затвердження відповідних цільових регіональних програм. Таким чином детальний порядок, поетапний механізм та ієрархічний алгоритм дій забезпечують перераховані вище нормативно-правові акти. Чинне законодавство встановлює підстави та умови, за наявності яких можливо розробити та прийняти програму відповідного сегменту та рівня. Для прикладу, ініціювання та розроблення цільової програми можливе за сукупності наступних умов та підстав: існування проблеми, вирішення якої неможливе засобами галузевого чи територіального управління та потребує державної підтримки, координації діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування; відповідність та узгодженість мети самої програми пріоритетним напрямкам державної політики відповідної галузі, визначеним у законах України, указах Президента України, програмах діяльності Кабінету Міністрів України, а також у міжнародних договорах необхідності забезпечення міжгалузевих і міжрегіональних зв'язків технологічно пов'язаних галузей та виробництв; наявність реального підґрунтя та фінансових можливостей для забезпечення виконання програми, в тому числі: фінансових ресурсів – коштів державного, місцевих бюджетів та інших джерел, матеріально-технічних і трудових ресурсів. Тобто, для ініціювання та прийняття цільових регіональних програм необхідно наявність реальних можливостей для забезпечення виконання програми

(фінансових, матеріально-технічних і трудових ресурсів).

Слід відмітити, що у зв'язку із сьогодишньою ситуацією на сході України та зі змінами чинного бюджетного законодавства України було прийнято постанову Кабінету Міністрів України «Деякі питання оптимізації державних цільових програм і національних проектів, економії бюджетних коштів та визнання такими, що втратили чинність, деяких актів Кабінету Міністрів України». Цією постановою було достроково припинено виконання понад 14 державних цільових програм попри залишення діючих подібних регіональних програм, ініційованих та затверджених органами виконавчої влади на місцях [26, С.3].

На Тернопільщині діє єдина обласна Програма, яка стосується покращення соціального захисту правових та майнових прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Сама регіональна Програма забезпечення житлом дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа була розроблена на виконання Указу Президента України «Про питання щодо забезпечення реалізації прав дітей в Україні», з метою реалізації державної політики щодо забезпечення житлом дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа [135, С.2].

Законодавчим підґрунтям для розроблення Програми стали: Житловий кодекс Української РСР; закони України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про місцеві державні адміністрації», «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», «Про житловий фонд соціального призначення», «Про охорону дитинства»; Указ Президента України «Про питання щодо забезпечення реалізації прав дітей в Україні»; постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання реалізації Закону України «Про житловий фонд соціального призначення», «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини», «Про встановлення тимчасових мінімальних норм забезпечення соціальним житлом» [27; 30; 98; 107; 116; 117; 131; 132; 134; 135].

Пріоритетними завданнями соціально-економічного розвитку

Тернопільської області визначені питання захисту прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, зокрема житлових та майнових прав, розвитку сімейних форм виховання, подолання дитячої безпритульності і бездоглядності, профілактика негативних явищ у дитячому середовищі.

Виконання регіональної Програми сприятиме реалізації права дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа на упорядкування житла, що належить їм на правах власності та на позачергове забезпечення упорядкованим соціальним житлом.

Фінансове забезпечення Програми здійснюється за рахунок коштів обласного, районних, міста Тернополя бюджетів, також залучаються кошти з інших джерел відповідно до чинного законодавства.

Необхідно зазначити, що залишається проблемним питання житлового забезпечення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Аналіз положень Сімейного, Цивільного, Житлового Кодексів України, Закону України «Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей», Закону України «Про охорону дитинства» дає можливість стверджувати, що законодавчі акти вимагають здійснення контролю за збереженням житлових та майнових прав дітей, наприклад, на етапі здійснення правочинів з нерухомим майном, право власності на яке або право користування яким мають діти, шляхом надання органами опіки та піклування згоди на вчинення зазначених правочинів. У разі передачі під опіку дітей, влаштування в прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу, будинки дитини чи школи-інтернати житлове приміщення, у якому діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, проживали, зберігається за дітьми протягом усього часу їх перебування, незалежно від того, чи проживають у житловому приміщенні, з якого вибули діти, інші члени сім'ї. Як захід захисту житлових прав посиротілих дітей, орган опіки й піклування приймає рішення про збереження житла за дітьми та призначає опікуна над житлом до досягнення дитиною повноліття. З метою удосконалення механізму збереження житлових і майнових прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, Міністерством соціальної політики України видано

наказ від 16.05.2013 № 277, яким затверджено форму примірнього договору оренди житлового приміщення, яке належить на праві власності дитині-сироті та дитині, позбавленій батьківського піклування. Крім того, у 2013 році вперше запроваджено проведення щорічної інвентаризації та оцінки придатності житла дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, що дозволило реально перевірити стан збереження їхнього житла. Водночас, на сьогодні не існує дієвого механізму здійснення нагляду за житлом посиротілих дітей, коли опіка над ним не встановлена. Крім того, місцевими органами виконавчої влади не забезпечується належний контроль за виконанням опікунами та піклувальниками обов'язків щодо управління житлом підопічних та його збереження. Служби у справах дітей у випадках порушення житлових і майнових прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, вживають ряд певних заходів, але їх ефективність є незначною [7]. Також, наявність рішень про закріплення житлової площі за посиротілими дітьми повною мірою не вирішує житлових проблем (особливо у випадках, коли житло знаходиться в аварійному стані та непридатне для проживання), у зв'язку з відсутністю фінансових ресурсів, зокрема у сільській місцевості, на заходи для відновлення (ремонт) житла. Слід відмітити, що у разі відсутності у посиротілої дитини житла, держава гарантує їй право на позачергове отримання житлового приміщення, яке має надаватися органами місцевого самоврядування за місцем походження дитини. Однак, як правило, вільний житловий фонд відсутній, державне соціальне житло не будується або навіть не створено фонду соціального призначення, тому діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, житлом не забезпечується, що являється незабезпеченням держави реалізувати їх право на отримання житла. Тільки з 2017 року в Україні запроваджено механізм надання субвенції місцевим бюджетам на будівництво /капітальний ремонт / реконструкцію малих групових будинків для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Так, за станом на 31.12.2017 регіонами України було придбано 468 квартир соціального житла для 579 дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа.

Проблема забезпечення житлом дітей-сиріт, дітей, позбавлених

батьківського піклування, та осіб з їх числа гостро стоїть по всіх регіонах.

Чисельність дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які не мають житла, становить 24 534 осіб, що складає 32,6 % від загальної чисельності дітей даної категорії.

Найменше всього забезпечено житлом дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб та громадян з їх числа, які перебувають на квартирному обліку та потребують поліпшення житлових умов у Запорізькій (2 особи), Рівненській (2 особи), Тернопільській (2 особи), Херсонській (5 осіб), Вінницькій (6 осіб), Закарпатській (6 осіб), Миколаївській (8 осіб), Чернівецькій (9 осіб), Житомирській (10 осіб), Сумській (10 осіб) областях та у м. Києві (3 особи).

Краща ситуація в Одеській (97 осіб), Донецькій (63 особи), Черкаській (44 особи), Чернігівській (43 особи), Волинській (39 осіб), Івано-Франківській (25 осіб), Дніпропетровській (22 особи), Київській (22 особи), Львівській (22 особи), Хмельницькій (21 особа), Полтавській (20 осіб), Харківській (17 осіб), Луганській (12 осіб) областях [23, С.6].

Тернопільська область стоїть у переліку областей (разом із Запорізькою та Рівненською), які забезпечили житлом найменшу чисельність дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування.

Варто зауважити, що ситуація на Тернопільщині покращується. Із загальної кількості дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які проживають на території Тернопільської області станом на 01.01.2018р. (1019 осіб), 924 дитини мають житло, з них 133 – на право власності, 791 – на право користування, 95 – не мають житла. На квартирному обліку перебуває 45 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, віком від 16 до 18 років, 177 осіб з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, віком від 18 до 23 років. Разом з тим, на квартирному обліку перебуває 21 громадянин з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, віком до 35 років, а також 7 осіб з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, старших 35 років.

З кожним роком у Тернополі зростає кількість усиновлених дітей: у 2014р. - 3 дітей, у 2015р. - 6 дітей, у 2016р. - 4 дітей, у 2017р. - 9 дітей. Варто зауважити, що при усиновленні дитина «успадковує» усі права біологічної (рідної) дитини, в тому числі і право на житло.

Починаючи з 2008 року на Тернопільщині, з метою створення умов для соціальної адаптації осіб з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, їх підготовки до самостійного життя в обласному центрі функціонує обласний соціальний гуртожиток.

В закладі можуть тимчасово (не більше 3 років) проживати 14 осіб з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, віком від 15 до 23 років. Крім цього, 3 осіб з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, проживають у соціальному гуртожитку міста Тернополя.

Тернопільський обласний соціальний гуртожиток та гуртожиток для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (міста Тернополя), повністю забезпечують потребу у наданні соціального житла для осіб даної категорії.

Проводиться робота щодо залучення представників бізнесу до вирішення житлових проблем дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Під будівництво житла для вищезгаданих категорій дітей виділено 11 земельних ділянок. Сформовано реєстр земельних ділянок, в тому числі з наявними об'єктами нерухомого майна, які можуть бути використані для розміщення дитячих будинків сімейного типу (32 ділянки загальною площею 9,5 га).

За кошти місцевого бюджету придбано один будинок вартістю 74 тис. грн. для двох дітей, позбавлених батьківського піклування, у Бучацькому районі.

Протягом року використано 211 тис. грн. на здійснення ремонтних робіт житлових приміщень у містах Тернополі та Чорткові.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ-СИРИТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ, В УКРАЇНІ

3.1. Удосконалення структури організаційно-економічного механізму управлінської діяльності на основі імплементації зарубіжного досвіду

Одним із основних регіональних питань забезпечення та утвердження прав та свобод людини є державне забезпечення захисту прав дітей, у тому числі дітей, позбавлених батьківського піклування. Пріоритетними заходами щодо захисту прав дитини є: узгодження та удосконалення законодавства сфери дитинства з міжнародними правовими нормами; ініціювання та реалізація цільових регіональних програм з охорони прав дитини; створення належних умов у регіоні для розвитку дитини, зростання її в сімейному оточенні; надання пільг, переваг і соціальних гарантій дітям, які цього потребують; заохочення регіональних наукових досліджень з актуальних проблем дитинства [181, С.14].

Сирітство порушує одне із базових прав дитини, проголошене Конвенцією ООН про права дитини, Декларацією прав дитини, Всесвітньою декларацією про забезпечення виживання, захисту і розвитку дітей, її конституційне право на батьківське піклування та сімейне виховання. Саме тому діяльність регіону спрямована на створення таких форм утримання та виховання дитини-сироти, які хоча б деякою мірою могли б компенсувати відсутність сім'ї. Деякою мірою, тому що сімейні форми виховання можуть тільки пом'якшити вплив негативних факторів на дитину, становище, у якому вона опинилася, а не замінити повністю відсутність її власної сім'ї [50, С.123].

Створення оптимальних умов для підтримки соціально незахищених категорій дітей є одним з найважливіших завдань урядів багатьох країн сьогодення. Ефективні та якісні управлінські рішення сфери соціального влаштування дозволяють дитині в майбутньому інтегруватися в соціумі. Зрозуміло, що відмовитись повністю від інтернатного влаштування дитини

неможливо, тому варто проаналізувати зарубіжний досвід такого влаштування та найкращі результати імплементувати в Україні [175, С.31].

Якісний виховний вплив на дитину за основними світовими стандартами в умовах виховання в інтернатному закладі проявляється тільки тоді, коли в ньому утримується не більше 20-30 дітей, тільки тоді можна говорити про якісну підготовку вихованців до самостійного дорослого життя [8, С.126].

Найважливіша тенденція розвитку альтернативних форм виховання дітей-сиріт в світі це перехід від дитячих будинків до безперервного виховання в родині. В останні 20 років в більшості країн світу постійно спостерігається єдина тенденція: підтримка дітей у їх природному (сімейному) середовищі проживання та відмова від великих дитячих установ [179, С.30].

Відповідно до прийнятих законів щодо захисту прав дітей в таких країнах, як Румунія та Угорщина, будь-яка інтернатна установа не може утримувати більше 20-30 дітей і має бути максимально наближена до створення сімейної атмосфери виховання. Уряд Угорщини виділив значні кошти з державного бюджету країни на таку реформу інтернатних закладів. Цей процес відбувається активно, незважаючи на опір традиційної системи виховання та утримання дітей, позбавлених батьківського піклування [184, С.10].

У західних країнах, таких як США і Великобританія, на сьогоднішній день у традиційному розумінні не залишилося дитячих будинків. Діти перебувають у закладах типу «групових будинків» у разі потреби їх тимчасового або тривалого відокремлення від родини, у випадку перенесених тяжких психологічних травм. Команда професіоналів (психотерапевт, психіатр, соціальний працівник, учитель, педіатр, юрист, інколи священник) на базі «групового будинку» може забезпечити інтенсивне терапевтичне втручання та корекцію поведінки таких дітей. Вони проводять первинне оцінювання проблем та потреб дитини та складають план втручання для кожної дитини. Далі оцінюються зміни та результати втручання, через три місяці виносяться рішення про подальшу долю дитини.

У своєму розвитку з питань влаштування дітей Швеція пройшла два етапи: закриття дитячих будинків (40-80-ті рр. ХХ ст.) та введення родини в установи з

догляду за дітьми (90-ті рр.). Цю роботу проводив заклад «Барнбюн Ско» (Стокгольм), який є ідеологічним центром розробки майбутньої системи соціальної турботи про дітей у скандинавських країнах. Суть полягала в тому, щоб протистояти процесам, які виключали родину із суспільства та розробляти заходи для того, щоб поставити в центр уваги не тільки дитину, а і її родину. У цьому випадку діти виховувались у родині в домашньому середовищі замість дитячого будинку.

У Білорусії виховання дитини у родині обходиться в 5-7 разів дешевше, ніж у школі-інтернаті й дитячому будинку, тому віддається перевага влаштуванню дітей у родини. Сьогодні виховується в дитячих будинках сімейного типу 8 тисяч дітей різного віку, тобто 200 прийомних дітей, із них 60 – рідних. У місті Кобрині Брестської області функціонує дитяче селище – це один з варіантів дитячого будинку сімейного типу. Воно складається з котеджів, де проживають 12 матерів-вихователек і 120 дітей різного віку [184, С.10].

Лікар та австрійський педагог Герман Гмайнер став творцем педагогічної системи «дитячих селищ» [178, С.30]. В 1949 р. він створив перший дім для дітей, позбавлених батьківського піклування у місті Імсті. В кінці 1950 р. там організували вже «дитяче селище». Такі селища з 1993 р. розпочали свою діяльність у 120 країнах світу. Селище Хінтербрюль (Австрія) є найбільшим дитячим селищем в Європі. В ньому функціонує 24 будинки з дітьми. Громадяни та родичі дітей регулярно роблять пожертвування на його утримання.

В селищі проживають діти віком до 10 років. У будинках живуть 6-8 дітей. Дитяче селище має власний дитячий садок. Старші діти ходять до школи, яка знаходиться в даній місцевості. Деякі діти можуть передаватися на патронат чи усиновлення. Після випуску (при виповненні дитині 15 років) вихованці можуть знаходитися у «молодіжному домі».

Дитячі діагностичні будинки існують в Словаччині та Чехії. Там діти перебувають 1,5-2 місяці. Фахівці ставлять медико-психологічний діагноз за цей період. Дітей потім направляють у родину, до спеціалізованого сімейного чи звичайного сімейного дитячого будинку, або до масової школи, установи для

дітей з особливостями в поведінці відповідно до діагнозу.

Центри соціального захисту сімейного типу функціонують у В'єтнамі [184, С.11]. Таким установам виділяється державою 84 тис. донгів на місяць (6 доларів США) на утримання однієї дитини. Діти в таких центрах розділені на невеликі групи – родини, які мають матір і складаються з 6-8 братів, сестер різного віку. В центрі дітей готують до майбутнього дорослого життя (надається можливість навчатися та здобувати професію).

В цих країнах дуже розвинуті превентивні служби. Саме вони надають допомогу дітям і батькам у скрутній життєвій ситуації. Лише у крайніх випадках застосовується відрив дитини від родини (вважається, що дитина, позбавлена батьківського піклування, тоді має набагато більше проблем у дорослому житті, ніж дитина, вихована в сім'ї). Саме така форма реабілітації та соціалізації дітей необхідна, прогресивна та життєздатна. Уряд кожної із цих країн запровадив принцип виділеної компетенції основних цілей влаштування дітей для державних та приватних структур, які ці цілі реалізують [203, С.8]. Такий розподіл відбувається не тільки у сфері соціального захисту дітей. Доречним у цьому випадку буде розглянути досвід Франції на прикладі забезпечення громадян освітою [61, С.140].

Там уряд реалізує політику в межах діючого законодавства та визначає основні напрями роботи. Міністерства встановлюють навчальні плани. Державними закладами є університети, які мають академічну автономію. Ліцеї та заклади перебувають у компетенції регіонів та за своїми програмами надають професійну освіту. Департаменти утримують коледжі, а комунами утримуються початкові школи та дошкільні установи. Таким чином, у чіткій відповідності з визначеною компетенцією та визначеними ресурсами діють усі управлінські суб'єкти [180].

Враховуючи зазначений досвід ряду країн у сфері влаштування дітей за принципом виділеної компетенції основних цілей і суб'єктів управління та освітня досвід Франції, вважаємо, що Кабінет Міністрів України повинен визначити стратегію та забезпечувати реалізацію політики щодо захисту прав

дітей-сирт та дітей, позбавлених батьківського піклування, з урахуванням міжнародного та в межах національного законодавства. Міністерство соціальної політики України повинно створювати єдину Національну програму щодо захисту прав дітей та молоді. На місцевому рівні регіональні інституції мають забезпечувати виконання зазначеної програми. Для цього виконавчим радам слід ініціювати створення виконавчих агенцій та громадських формувань, які забезпечуватимуть захист прав дитини. Міські ради, у свою чергу, повинні взяти під свою опіку притулки для дітей, районні державні адміністрації – спеціалізовані служби і формування для дітей і молоді, районні у містах, сільські та селищні ради - дитячі будинки сімейного типу, опікунські та прийомні сім'ї (рис. 3.1).

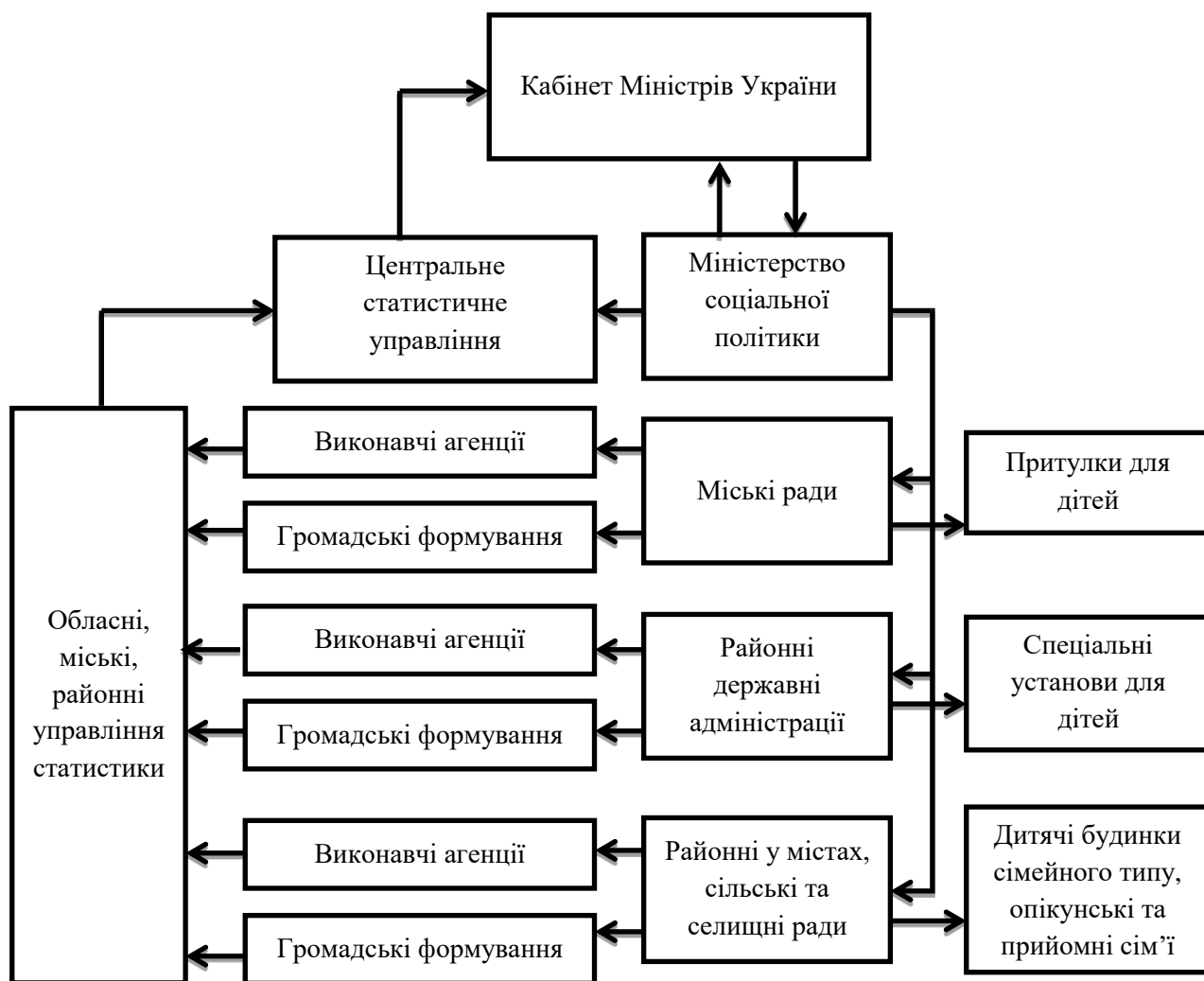

Рис. 3.1. Схема децентралізації управління соціальної сфери захисту дітей*

*Джерело: запропоновано та побудовано авторами

Завдяки цьому вдасться розмежувати функції і повноваження регіональних

структур, з'явиться більше можливостей працювати безпосередньо з дитиною. Ряд вчених вважають, що «немає чіткого розмежування функцій регіональних органів влади і органів місцевого самоврядування» [153, С.381]. Лише за умови розмежування таких повноважень можна задовольнити потреби населення в управлінських послугах. На сьогодні значна частина повноважень дублюється та конкретний розподіл відсутній. Питання, які успішно можуть розв'язуватися на рівні органів місцевого самоврядування, державні органи влади не повинні вирішувати. Поєднання принципів централізації та децентралізації важливо для забезпечення якісного управління сферою захисту прав дитини. Децентралізація влади передбачає делегування повноважень держави органам місцевого самоврядування. Основним завданням сфери соціального влаштування дітей у регіоні є надання управлінських послуг, пов'язаних з охороною дитинства [131, С.2]. Однією з сутностей децентралізації є перетворення органів місцевого самоврядування в центри відповідальності та прийняття рішень.

Є необхідним перехід від прийняття й реалізації управлінських рішень до надання адміністративних (управлінських) послуг за умови децентралізації влади. Досвід Великобританії та Скандинавських країн (надання якісних послуг) можна запозичити та імплементувати в Україну. Ці країни з 80-х років почали створювати виконавчі агенції («executive agencies»). На сьогодні їх кількість досягла майже ста і більше 90% всіх державних службовців працюють саме у виконавчих агенціях [44, С.173]. Місцеві ради на підставі закону можуть вирішувати питання про їх створення, реорганізацію чи ліквідацію. Виконавчі агенції не займаються формуванням державної політики, вони здійснюють лише професійне адміністрування, тому їх діяльність є ефективною. Сама функціонально-змістовна модель соціальної роботи виконавчих агенцій базується на вирішенні проблеми, яка спіткала дитину у складних життєвих обставинах. Основною метою діяльності є подолання складних життєвих обставин. Форми, методи та принципи роботи обираються в залежності від обставин та механізмів співпраці управлінської діяльності (рис. 3.2).

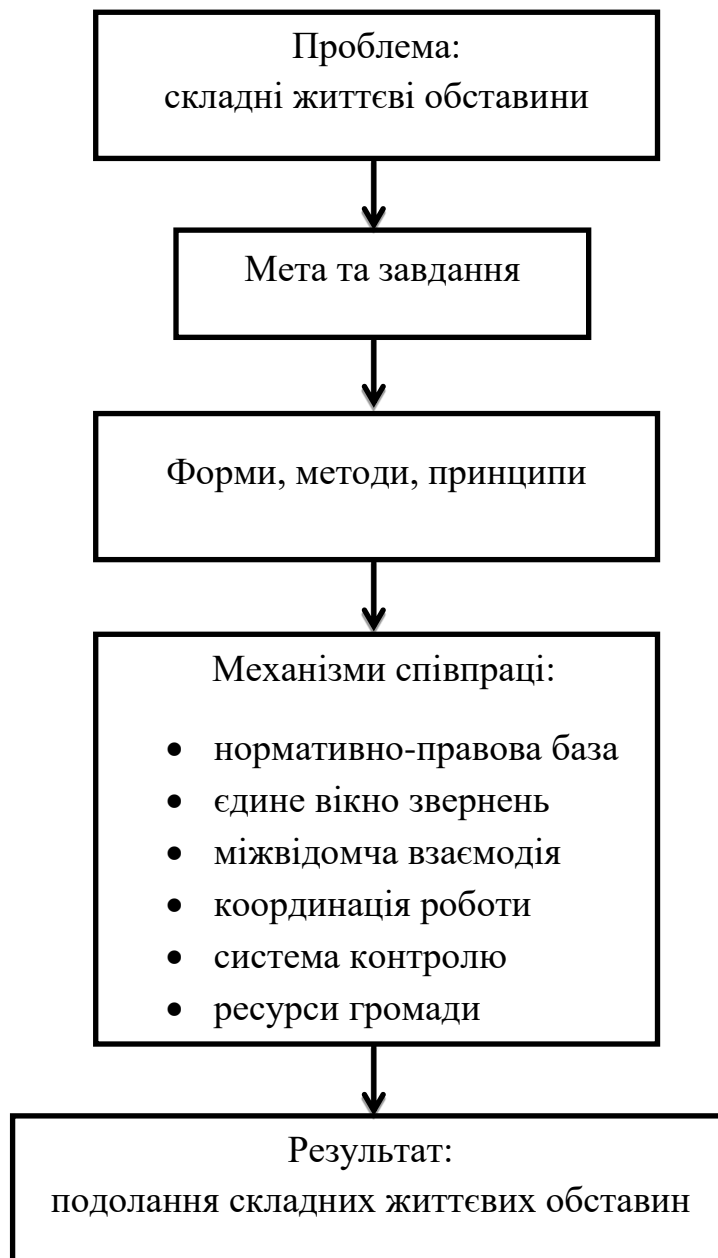

Рис. 3.2. Функціонально-змістозна модель соціальної роботи*

*Джерело: запропоновано та побудовано авторами

Важливим компонентом моделі є механізми, що забезпечують ефективність роботи, а саме:

- нормативно-правове регулювання;
- «єдине вікно звернень» громадян стосовно проблем сімей та дітей;
- міжвідомча взаємодія суб'єктів соціальної роботи;
- координація роботи спеціалізованих соціальних служб;
- орган, що координує ухвалення рішень в інтересах дитини;

- система контролю та оцінювання якості послуг;
- залучення ресурсів територіальної громади.

Крім того, діяльність цих органів стає більш стабільною і захищеною від змін політичної ситуації в країні, так як відбувається розмежування політичних та адміністративних функцій. Варто звернути увагу, що діяльність виконавчих агенцій у західних країнах базується на засадах виробничого менеджменту, враховуючи їх фінансову діяльність [193]. Багато агенцій надають платні послуги, тому повністю або частково самоокупні [206; 207]. На покращення якості послуг впливає елемент госпрозрахунку, який дозволяє ефективно їх розвивати [191, С.142]. Види послуг можуть бути різноманітними: профілактика насильства та жорстокого поводження в сім'ї, психологічна та юридична допомога; боротьба із бездоглядністю та безпритульністю, поширення соціальної інформації і правових знань; матеріальна, соціально-побутова допомога, в тому числі вдома; сприяння зайнятості молоді, проведення благодійних акцій. Ми пропонуємо розвивати діяльність виконавчих агенцій на засадах державного менеджменту. Деякі послуги можуть бути платними (наприклад соціально-побутова допомога, у тому числі вдома), але витрати виконавчих агенцій в питаннях захисту прав та свобод дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, повинен фінансувати регіон.

Виконавчі агенції можуть мати такі основні напрями роботи: профілактика суїцидів і надання допомоги дітям, які потрапили в складні життєві обставини або страждають від насилля в сім'ї; надання допомоги сім'ям з дітьми; захист прав дитини в суді; створення «телефону довіри»; надання допомоги дітям-інвалідам, надання консультативно-правової допомоги дітям і молоді з питань зайнятості. Плануються наступні результати: ефективне використання регіональних ресурсів та підтримка громадських ініціатив; запровадження громадянського контролю за діяльністю влади; зростання адресності, доступності та якості послуг; підвищення рівня соціальної захищеності дітей і молоді регіону; адекватний перерозподіл соціальної відповідальності між державою і регіоном. На підставі угод, укладених з відповідним органом місцевого самоврядування, здійснюватиметься діяльність

виконавчих агенцій. Оплата працівників агенції буде здійснюватися на підставі наданих актів про виконання різних видів послуг за підписом особи (осіб), які цю послугу (послуги) отримали.

Фактично новостворені виконавчі агенції в регіоні мають надавати ті соціальні послуги, які потребують члени територальної громади. Очевидно, що це ті самі послуги, які надаються сьогодні обласними соціальними закладами. На даний час такі соціальні послуги розпорошені по різних закладах з інтернатною формою виховання дітей: дитячі будинки, будинки-інтернати, спеціальні школи-інтернати, загальноосвітні школи-інтернати, приймальники-розподільники, притулки для дітей, центри соціально-професійної реабілітації, центри матері і дитини та інші [9, С.401].

Заснування виконавчих агенцій у регіоні передбачає подальше створення умов для переведення дітей із закладів у сім'ї громадян. Таким чином, виконавчі агенції, дотримуючись алгоритму роботи за їх функціонально-змістовною моделлю, можуть стати основною ланкою в системній соціальній роботі регіону, яка спрямована на запобігання соціальному сирітству та бездоглядності, на розвиток сімейних форм виховання та активізації усиновлення дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Схема механізму управління сферою захисту прав дитини у випадку запровадження інституту виконавчих агенцій захисту прав дитини зміниться таким чином, що перевага буде надаватися задоволенню потреб дитини. Вигляд управлінської піраміди буде з вершиною догори, адже органи місцевого самоврядування зможуть створювати таку кількість агенцій та громадських формувань, яка необхідна для надання якісних управлінських послуг на місцях. Цей проект потребуватиме змін до Законів України «Про місцеве самоврядування в Україні» та «Про органи і служби у справах неповнолітніх та спеціальні установи для неповнолітніх» в питаннях формування штатної чисельності працівників, які надають послуги по захисту прав дитини.

Усі установи й формування для захисту прав дитини в умовах досягнення децентралізації влади у регіоні будуть підпорядковані органу місцевого

самоврядування певного регіону, що сприятиме переорієнтації діяльності їх роботи боротьби з наслідками негативних явищ на їх профілактику. Такий підхід сприятиме ефективності та покращанню координації їх діяльності. Досвід децентралізації влади європейських країн в питаннях соціального влаштування дітей заслуговує на подальше вивчення й практичне застосування в діяльності органів місцевого самоврядування регіону.

Сфера соціального влаштування дітей функціонує тільки на регіональному рівні. Навіть при міжнародному усиновленні рішення про усиновлення дитини приймає міськрайонний суд по місцю перебування дитини. Перший етап міжнародного усиновлення дитини розпочинається у Департаменті захисту прав дітей та усиновлення Міністерства соціальної політики України із перевірки документів потенційних усиновителів та знайомства з анкетами дітей, які підлягають усиновленню. Далі потенційні усиновителі разом із направлення їдуть до регіону по місцю проживання дитини-сироти. Тому організаційно-економічний механізм управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей у регіоні повинен формуватися через державний менеджмент, доповнюватися та трансформуватися через відповідні цілі, методи, інструменти, ресурси залежно від цілей і завдань, зовнішніх і внутрішніх факторів, які впливають на розвиток сфери соціального влаштування дітей окремого регіону [77, С.29]. Основу концепції державного менеджменту складають ринкові моделі регулювання [199, С.142; 200]. Така модель поведінки вважається прийнятною для державних службовців усіх рівнів [198; 205].

Отже, основними цілями організаційно-економічного механізму управлінської діяльності повинні бути: розвиток інституту сім'ї, підвищення якості життя сімей з дітьми, забезпечення прав дітей зі статусом на сімейне виховання, забезпечення державних гарантій для дітей зі статусом (додаток Л).

На нашу думку, повинні також суттєво змінитися й принципи державної політики щодо захисту прав дитини під час здійснення структурно-функціональних змін (додаток М).

На місце існуючих принципів (законності, неприпустимості приниження

честі й гідності дитини, застосування переважно методів виховання і переконання, гласності, збереження таємниці про неповнолітніх) вважаємо за необхідне використовувати принципи поваги до прав людини, верховенства права, участь, відкритість і прозорість, чутливість, орієнтація на згоду, рівність, недискримінація, ефективність і результативність, підзвітність та стратегічне бачення [66, С.48].

З 90-х років практики та науковці сформуvalи нові концепції «належного урядування» (good governance) та «належного управління» (good administration), які стали орієнтиром для адміністративного реформування більшості країн світу, в тому числі і для України. Відповідно до цих концепцій вважається, що державне управління буде «належним» тільки у разі його побудови та функціонування на основі універсальної системи цінностей, яка представлена двома групами:

- цінності політичного характеру – демократія, верховенство права, права людини;
- цінності соціально-економічного характеру – ефективність, результативність, чутливість до суспільних потреб [208].

Структурно-функціональна модель повинна передбачати секційний поділ згідно з людськими уявленнями про життєві обставини дитини на такі категорії: соціальна норма; відхилення від соціальної норми; порушення соціальної норми; порушення закону, що передбачає кримінальну відповідальність. В основі соціальної норми лежить розвиток, забезпечення, підтримка та профілактичні заходи сімей, які мають дітей. В основі відхилення від соціальної норми лежить протидія антисоціальним впливом, соціальна реабілітація, корекція, реінтеграція дитини в соціум. Під порушенням соціальної норми слід вважати ініціювання позбавлення прав батьків дитини, примусові адміністративні заходи (в тому числі й вилучення дитини з сім'ї), захист від насилля. Порушення закону вбачає примусові кримінальні заходи та позбавлення волі. В залежності від категорії, в яку попала дитина при життєвих обставинах, обирається організаційна структура управлінської діяльності [194, С.87].

У будь-якому секторі системи залежно від потреби дитини кожен суб'єкт

управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей може бути задіяним та інтегрованим у загальну систему заради досягнення поставлених цілей. Так, наприклад, в основному на підтримку «соціальної норми» працює система освіти. Проте, в кожному із секторів існує потреба в її послугах, що спонукає розвиток різних форм та методів освітянської роботи для задоволення потреб дитини, що перебуває у місцях позбавлення волі, має відхилення у розвитку (фізичному та психічному), у поведінці (асоціальна, девіантна тощо) та інші. Проведення заходів (в даному випадку освітянських) щодо забезпечення потреб дитини в тих чи інших життєвих обставинах посилює явище соціальної ентропії та вимагає скоординованої регіональної політики, щодо співпраці суб'єктів управлінської діяльності, направленої на регіональний розвиток соціальної сфери, при цьому важливим є швидке реагування суб'єктів управління та створення можливостей для діяльності відповідних структурних суб'єктів задля потреб дитини. Обов'язком регіону при цьому не є одномоментне та термінове забезпечення функціонування всіх структурних елементів системи, а тільки тих, в яких виникає потреба, в залежності від того, в якому секційному поділі опинилася дитина [74, С.28].

Таким чином, проектна модель організаційно-економічного механізму управлінської діяльності передбачає перелік суб'єктів управлінської діяльності та їх взаємодію, яку вони виконують у регіоні в залежності від ситуації включення до роботи одного із секторів, в якому опинилася дитина. Наша модель орієнтована на створення належних умов для виховання, утримання та розвитку дитини, в результаті ефективної співпраці суб'єктів регіонального управління. Адже тільки той регіон здатний розвиватися, який матиме 2/3 відповідності соціальній нормі від загальної кількості населення. Регіональна статистика в Україні не втішна, адже в нашій країні менше ніж 50% сімей з дітьми можуть бути співвіднесені з категорією соціальної норми [87, С.63].

Таким чином, основними заходами є визначення структурного апарату та розподілу повноважень у регіональній сфері соціально влаштування дітей, реалізація права дитини на сімейне виховання за допомогою підтримки

біологічної родини та розвитку сімейних форм виховання дітей, залучення громади регіону, благодійних та релігійних організацій до реалізації прав дітей у регіоні.

Сама регіональна модель базується на загальнолюдських принципах, які відповідають уявленням про добробут, та створення громадських формувань, як механізму соціального регулювання та ініціювання змін та закріплення їх на рівні стандартів та законів. Розробка даної моделі удосконалює функціонування організаційно-економічного механізму управлінської діяльності сфери соціального влаштування дитини у регіоні та може слугувати основою для пошуку адекватного місця кожного суб'єкта регіонально управління даної сфери.

Варто також звернути увагу і на те, що для отримання позитивного результату в регіоні (сімейне виховання дитини) необхідно залучити механізми сфери соціального влаштування дитини, що обумовлюють трансформаційні зміни самої сфери: концептуальні, інституціональні, фінансово-економічні, кадрові та інформаційно-комунікативні [64, С.46].

Концептуальні механізми формують концептуальні засади, концепції, стратегії даної сфери. Всі засади сфери соціального влаштування дітей необхідно адаптувати до стандартів Європейського Союзу. Найболючішим питанням залишається міжнародне усиновлення, через те, що його положення не врегульовані ще на міжнародній арені. Не менш складним питанням залишається і робота з батьками, які позбавлені батьківських прав щодо власних дітей. На наш розсуд, варто переглянути діючі стандартні концептуальні засади щодо виплати аліментів дитині при позбавленні батьківських прав до виповнення дитині 18-ти років (або до 23-х у разі продовження навчання дитиною). Вважаємо, що такі аліменти батьки повинні виплачувати державі (а не дитині), причому у твердій грошовій сумі не менше 30% прожиткового мінімуму на дитину та пожиттєво. Таким чином, це з одного боку дозволить трохи компенсувати державні витрати на утримання дитини, позбавленої батьківського піклування, а з іншого боку – сприятиме посиленню відповідальності дорослих осіб при народженні дитини. Крім того, вважаємо за доцільне створити Регіональний Фонд Сиріт накопичення

сплати аліментів від таких батьків та дозволити розпоряджатися ним органу опіки та піклування на регіональному рівні для потреб дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Доречно було б такі концептуальні зміни до Сімейного кодексу України виносити на громадське обговорення в регіонах.

Інституціональні механізми створюють комплексний механізм правового, науково-методичного та політичного забезпечення трансформаційного процесу [189]. Однією із основних проблем сфери є недосконала система управління. На наш погляд, доцільно було б в перелік структурних підрозділів органу опіки та піклування ввести обласну структуру служби у справах дітей. Тому що основним виконавцем органу опіки та піклування є районні (міські) служби у справах дітей, а їх координуюча структура – відсутня.

Фінансово-економічний механізм використовує інструментарій державних цільових програм та передбачає реалізацію цих програм у регіоні [188, С.201]. На наше бачення, було б доцільно не лише розробити єдину державну програму підтримки дитинства для подолання існуючої ситуації сирітства по регіонах України, а й забезпечити її фінансово. Варто звернути увагу, що виконання бюджетних програм поточного фінансування не забороняє (в рамках закону) використовувати благодійні (меценатські) кошти для реалізації програми у регіоні. Тому, необхідно на регіональному рівні ініціювати такі пропозиції, а самі програми приймати виважено з прорахованою впевненістю за їх виконання.

Кадрові механізми передбачають реформування кадрового забезпечення соціальної сфери регіону з метою їх професіоналізації, авторитетності та політичної нейтральності. На нашу думку, кадровий механізм є одним із важливіших складових результату управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей у регіоні. Для внесення змін до кадрових механізмів варто вивчити досвід світових країн-лідерів у підборі працівників на державну службу. Необхідно сформувати досконалу систему просування по службі, призначення на посади та ротації кадрів, повністю виключити її політичну складову. Варто створити Центри оцінки для відбору кандидатів та Незалежні комісії, які могли б започаткувати створення регіонального Банку даних потенційних державних

службовців по напрямках діяльності.

Інформаційно-комунікативні механізми передбачають створення єдиного регіонального інформаційного простору органів місцевого самоврядування, органів державної влади, громадських організацій для розробки рішень та безпосередній участі у процесі їх реалізації. Забезпечення трансформації регіональної влади та місцевого самоврядування, посилення ролі інститутів громади щодо проблем сирітства дозволить щонайменше посилити увагу регіону на дану проблему та виокреслити шляхи її вирішення.

Таким чином, для покращення соціальної сфери регіону, влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в сімейні форми виховання у регіоні необхідно впроваджувати наступні заходи:

- своєчасно виявляти дітей, які залишились без піклування батьків, надавати їм статус дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, та вести їх облік;
- покращити роботу щодо пошуку потенційних усиновителів, опікунів, піклувальників, прийомних батьків та батьків-вихователів;
- активізувати створення робочих місць з відповідним розміром оплати праці, підвищуючи таким чином рівень матеріального забезпечення сімей;
- ініціювати та створювати соціальні програми, спрямовані на матеріальну та соціальну підтримку сімей з дітьми, молодих сімей, неповних сімей;
- реалізовувати соціальну політику, спрямовану на піднесення сімейних цінностей, формування культу сім'ї, виховання в батьків відповідальності за виконання батьківських обов'язків;
- боротися із суттєвими причинами поширення соціального сирітства – алкоголізацією та наркоманією.

Варто звернути увагу і на розвиток ювенальної юстиції у регіоні. Ювенальна юстиція посідає одне із важливих місць у питанні захисту прав дитини. Вона представляє собою систему регіональних недержавних та державних інститутів, діяльність яких спрямована на захист прав дитини через:

державні структури (служби у справах дітей, соціальні служби для дітей і молоді, правоохоронні органи, суди, адвокатуру та органи пенітенціарної системи), а також волонтерський рух і громадські організації [84, С.102].

Метою діяльності таких структур є захист прав дітей, запобігання вчиненню ними протиправних діянь. Для вирішення питань щодо неповнолітніх та формування спеціальних підходів до цієї категорії осіб важливо створити дієві механізми захисту прав дітей соціальної сфери регіону. Найбільш простим та реальним шляхом вирішення таких проблемних питань у національному судочинстві є введення або поглиблення спеціалізації суддів на регіональному рівні (а не створення спеціалізованого ювенального суду). Така процедура не потребує фінансових витрат, лише законодавчо врегульованих змін. Вона передбачає закріплення зазначеної категорії справ, які стосуються дітей, за найбільш досвідченими суддями міськрайонних загальних судів та в загальних апеляційних судах. Створення таким чином спеціалізованих регіональних судових складів якісно покращить рішення судів. Варто звернути увагу, що чинне законодавство на підставі відповідних адміністративних рішень голів цих судів дає змогу для таких заходів. Така спеціалізація застосовується вже в судах деяких областей України (зокрема в Харківській області). В Тернопільській області такої спеціалізації ще немає, вважаємо за доречне таке започаткувати і в нашому регіоні. Така ініціатива істотно поліпшила б якість та оперативність розгляду кримінальних справ щодо дітей та дотримання процесуальних строків їх розгляду [120].

Для покращення функціонування організаційно-економічного механізму управлінської діяльності пропонуємо удосконалити інфраструктурне забезпечення регулювання управлінської діяльності шляхом впровадження децентралізації управління соціальної сфери захисту дітей у регіоні. Основою впровадження слугує створення виконавчих агенцій та громадських формувань на регіональному рівні.

Для успішного розвитку сфери соціального влаштування дітей необхідно введення регіонального інформаційного фонду бази тих дітей, які підлягають

усиновленню. Таким чином, будь-яка районна служба у справах дітей може пропонувати потенційним усиновителям (які стоять у неї на обліку) інформацію про дітей з новоствореного регіонального інформаційного фонду, які підлягають усиновленню. Цей крок набагато спростив би процедуру підбору дітей та скоротив би саму процедуру усиновлення.

Варто зауважити, що сфера соціального влаштування дітей потребує не тільки вирішення питання чіткого розподілу повноважень у регіоні між органами державної влади й органами місцевого самоврядування, введення регіонального інформаційного фонду дітей, які підлягають усиновленню, а й забезпечення сфери якісними кадровими ресурсами. Вважаємо на цій проблемі варто зупинитися конкретніше. Вивчаючи тенденції розвитку державного менеджменту ряд учених звертають увагу на його ефективність та інноваційні підходи, тому доцільно було б досвід розвинених країн використати для реформування державної служби України [197; 200].

Найбільш цікавий досвід світових лідерів – США і Японії. Ці країни в світовому суспільстві зайняли передові ролі за рахунок високої якості державних службовців. Два головних показника: мінімальна вартість і максимальна ефективність характеризують сучасну японську державну службу. В результаті зменшення кількості адміністративних органів і міністрів (біля десяти), а також кількості персоналу кожного державного органу був досягнутий показник мінімальної вартості.

За рахунок створення елітарної державної служби, залучення до неї найяскравіших умів країни, створено високоефективний державний апарат Японії. Саме умови організації конкурсних екзаменів дали таку можливість. Державні службовці отримують такі заробітні плати і пенсійні пільги, які конкурентноспроможні з виплатами в приватному секторі. Такий підхід гарантує високий рівень ефективності службовців.

На сьогоднішній день у США 90% федеральних службовців вступають на держслужбу на основі конкурсного відбору, який було введено ще у 1983 році.

Південна Корея теж має цікавий досвід. На деякі штатні посади

претендували по 160 кандидатів і більше у 80-і роки минулого століття. Конкурсні іспити склалися із 12 предметів, серед яких профільними були економіка, державна адміністрація та діловий менеджмент. Кандидатів не лякали такі складні іспити. В результаті такого кадрового підбору Південна Корея в 1988 році мала 70% державних службовців з університетськими дипломами.

Сам державний менеджмент сфери соціального влаштування дітей сфокусований на покращенні організаційної ефективності управлінської діяльності регіону. Суб'єкти управлінської діяльності повинні захищати інтереси дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського виховання. Державна адміністрація не переслідує цілі отримання прибутку, це обслуговуюча система, її мета в найкращому виконанні законодавчих функцій [170; 171].

Таким чином, реформування соціальних служб забезпечить добір і розстановку високопрофесійних, чесних і патріотично налаштованих кадрів апарату даної сфери у регіоні. Уніфікована процедура кадрового тестування представляє собою вивірений шлях прийому на державну службу, тобто коли при доборі кадрів обирають професійні якості анонімних претендентів на підставі стандартної та об'єктивної процедури, а не конкретних особистостей. Створити регіональний кадровий резерв претендентів, які мають бажання працювати у соціальній сфері влаштування дітей. Варто звернути увагу, що конкурсний механізм виключає можливість лобювання кандидатів, гарантовано забезпечує необхідний кваліфікаційний рівень, гарантує прихід на державну службу патріотів та не суперечить Законам України «Про державну службу» та «Про місцеве самоврядування в Україні» [12; 133].

Необхідно покращити систему підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації регіональних управлінців на базі спеціалізованих вищих навчальних закладів Тернопільщини.

Було б доцільно створення сектору методичної допомоги управлінців сфери соціального влаштування дітей у регіоні на базі Центру підготовки магістрів державної служби Тернопільського національного економічного університету, Тернопільського регіонального центру перепідготовки та

підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ та організацій та Тернопільського регіонального відділення Асоціації міст України. До складу сектору методичної допомоги повинні входити штатні одиниці центру підвищення кваліфікації, які формують робочі групи з проблемних питань (організатори) та управлінці і спеціалісти органів державної служби з відповідної проблематики (практики), а також викладачі вузу (теоретики). Головним аспектом роботи сектору методичної допомоги є дієва допомога вирішення проблемних питань відповідної сфери у регіоні шляхом інноваційних підходів або практичних порад аналогічних регіональних фахівців. Така діяльність фахівців та теоретиків дасть можливість опрацювати проблемні питання сфери та знайти на них відповіді, виробити відповідні рекомендації щодо покращення ефективності регіональної управлінської діяльності.

Отже, на нашу думку, організаційно-економічний механізм сфери соціального влаштування дітей у регіоні потребує модернізації. Основні завдання управлінської діяльності даної сфери повинні бути спрямовані на соціогуманітарну та культурно-духовну підтримку родин, які виховують дітей. Такий підхід дозволить скоротити чисельність родин, для яких отримання державної допомоги при народженні дитини є основним видом доходу. Як правило, такі діти після закінчення виплати зазначеної допомоги віддаються на утримання держави, поповнюючи чисельність дітей, позбавлених батьківського піклування, у регіоні. Саме відсутність дієвих превентивних механізмів виходу дитини з сім'ї, необхідність реабілітації не лише проблемних дітей, але й їх батьків поширює явище бездоглядності, збільшує чисельність соціальних сиріт. Тому, дуже важливо вживати профілактичні заходи на тому етапі, коли виправити життєву ситуацію, в яку попала родина із дитиною, ще можливо, замість того, щоб потрапити в поле зору органів місцевого самоврядування чи органів державної влади на етапі, коли вже ситуацію виправити майже неможливо.

Таким чином, з метою загострення уваги регіону до проблем дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, створення умов для реалізації права

кожної дитини на виховання в сім'ї, захисту їх прав та законних інтересів необхідно постійно вдосконалювати не тільки теоретико-методологічні підходи до функціонування організаційно-економічного механізму управлінської діяльності даної сфери в регіоні, а й засоби та способи практичної реалізації впровадження дієвих регіональних механізмів управління сферою соціального влаштування дітей.

3.2. Удосконалення інституційно-правового забезпечення організаційно-економічного механізму управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей

Основними законодавчими та правовими актами у сфері встановлення та регулювання державних соціальних стандартів є Конституція України, закони України : «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії», «Про прожитковий мінімум», Державний класифікатор соціальних стандартів та нормативів, постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг основних соціальних і демографічних груп населення» тощо [25; 48; 109; 118].

Правові, організаційні, соціальні засади та гарантії державної підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, молоді із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, визначаються Законом України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», який є складовою частиною законодавства про охорону дитинства [117].

Відповідно до статті 4 цього Закону заходи соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, гарантуються, забезпечуються та охороняються державою.

Державні соціальні стандарти для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, встановлюються незалежно від того, де така дитина перебуває на утриманні та вихованні, на рівні, не меншому за встановлений

прожитковий мінімум для осіб відповідного віку.

Державні соціальні стандарти і нормативи встановлюються щодо: мінімального матеріального забезпечення, витрат на харчування, одяг та взуття; житлового забезпечення на рівні, не нижчому за встановлені у Житловому кодексі Української РСР нормативи; житлового забезпечення таких дітей після завершення їх виховання в різних формах влаштування після досягнення ними 18-річного віку, якщо вони не мають свого житла відповідно до житлових нормативів або мають житло з характеристиками, нижчими за встановлені житлові нормативи; мінімального стандарту щодо забезпечення гарантованого першого робочого місця, яке не може бути змінено за бажанням роботодавця протягом трьох років з моменту початку такої роботи, а в разі неможливості надання такого робочого місця – встановлення грошової компенсації на цей період, яка виплачується особі з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, за рахунок коштів державного або місцевих бюджетів; мінімального стандарту разової державної фінансової допомоги при закінченні такими дітьми виховного, навчального закладу чи при закінченні перебування таких дітей у різних формах влаштування після досягнення ними 18-річного віку; мінімального стандарту щомісячного утримання таких дітей та осіб із їх числа за умови навчання їх у вищих навчальних закладах до досягнення ними 23-річного віку або до закінчення відповідних навчальних закладів; мінімального стандарту медичного обслуговування; мінімального стандарту забезпечення таких дітей іграшками, що сприяють розвитку, спортивним інвентарем, газетами і журналами відповідно дитячого, юнацького, пізнавального та виховного спрямування; мінімального стандарту забезпечення дитини до надання їй статусу дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування; мінімального стандарту грошового забезпечення батьків-вихователів, прийомних батьків.

Статтею 8 вищезгаданого Закону передбачено, що держава здійснює повне забезпечення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб із їх числа.

Допомога та утримання таких дітей не можуть бути нижчими за

встановлені мінімальні стандарти, що забезпечують кожній дитині рівень життя, необхідний для фізичного, розумового, духовного, морального та соціального розвитку на рівні, не нижчому за встановлений прожитковий мінімум для таких осіб [183].

Право на повне державне забезпечення в навчальних закладах мають діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, віком до вісімнадцяти років та особи з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, при продовженні навчання до 23 років або до закінчення відповідних навчальних закладів.

Особам із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які навчаються, крім повного державного забезпечення виплачується стипендія в розмірі, який на 50 відсотків перевищує розмір стипендії у відповідному навчальному закладі, а також виплачується 100 відсотків заробітної плати, яка нарахована в період виробничого навчання та виробничої практики.

Особам із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які навчаються, до завершення навчання виплачується щорічна допомога для придбання навчальної літератури в розмірі трьох місячних стипендій. Виплата зазначеної допомоги здійснюється протягом 30 днів після початку навчального року за рахунок коштів, що передбачаються для навчальних закладів у відповідних бюджетах.

При наданні особам із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які навчаються, академічної відпустки за медичним висновком за ними зберігається на весь період академічної відпустки повне державне забезпечення та виплачується стипендія. Навчальний заклад сприяє організації їх лікування.

Випускники навчальних закладів із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, забезпечуються за рахунок навчального закладу або відповідної установи органів праці та соціального захисту населення одягом і взуттям, а також одноразовою грошовою допомогою в розмірі двох прожиткових мінімумів для осіб відповідного віку. Нормативи забезпечення одягом і взуттям

затверджуються Кабінетом Міністрів України. За бажанням випускників навчальних закладів їм може бути видана грошова компенсація в розмірі, необхідному для придбання одягу і взуття.

Вартість повного державного забезпечення у грошовому еквіваленті для дітей віком від народження до трьох років, від трьох до семи років, від семи до десяти років, від десяти до чотирнадцяти років, від чотирнадцяти до вісімнадцяти років та осіб із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, до двадцяти трьох років визначається відповідно до Закону України «Про прожитковий мінімум».

Державні соціальні стандарти, нормативи споживання, нормативи забезпечення є однаковими для всіх дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб із їх числа, незалежно від форми їх влаштування та утримання, і затверджуються відповідно до законодавства.

Крім того варто наголосити, що відповідно до статті 9 вищезгаданого Закону передбачено, що витрати на утримання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у сім'ях опікунів, прийомних сім'ях, дитячих будинках сімейного типу, у державних закладах фінансуються із державного бюджету. У разі зміни форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, дозволяються трансферти між бюджетами різних рівнів.

Отже, соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, здійснюється однаково для кожної дитини не залежно від форми її влаштування, в залежності від величини прожиткового мінімуму [56, С.35].

Саме цей показник є державним нормативом, що використовується при визначенні більшості показників соціального блоку бюджету і його аналізу присвячено немало наукових праць О. Зотова, Є. Лібанової, А. Мельник, В. Новікова та інших [57; 62; 64; 109; 144; 162].

В Україні цей показник встановлюється нормативним методом у розрахунку на місяць на одну особу окремо для основних соціальних і демографічних груп населення [137]. Розмір прожиткового мінімуму розраховується, виходячи з вартості мінімальних наборів:

- набір продуктів харчування;
- набір непродовольчих товарів;
- набір послуг [118].

Розмір прожиткового мінімуму в Україні досить низький і зростає незначними темпами (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Динаміка величини прожиткових мінімумів в Україні (грн/міс у розрахунку на 1 особу)*

Показник	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2019 р. до 2015 р., раз
Прожитковий мінімум загальний	1176	1355	1492	1626	1779	1,5
діти віком до 6 років	1032	1689	1860	2027	2218	2,1
діти віком від 6 до 18 років	1286	1600	1762	1921	2102	1,6
працездатне населення	1218	1247	1373	1497	1638	1,3
особи, які втратили працездатність	949	1544	1700	1853	2027	2,1

*Джерело: складено за статистичними даними [86]

Варто наголосити, що питання прожиткового мінімуму та методики його розрахунку впродовж останніх кількох років неодноразово підіймалося, як одне із болючих і важливих питань. Як правило, з віком потреби людини змінюються. Тому прожитковий мінімум встановлюється окремо для кожної соціально-демографічної групи. Відповідно до законодавства України є чотири такі групи. Це діти віком до 6 років; діти віком від 6 до 18 років; працездатні особи; особи, які втратили працездатність. Кожній із цих перерахованих груп визначена окрема величина прожиткового мінімуму.

Сучасна методика не забезпечує навіть мінімальним набором продуктів харчування усіх вікових груп [196]. Адже норми, закладені в прожитковому мінімумі громадян України, суттєво нижчі за фізіологічні тому існує проблема

строгої відповідності набору та обсягу товарів мінімального споживчого кошика медичним стандартам.

Викликає величезні сумніви адекватність набору послуг мінімального споживчого кошика. Загострилась проблема включення до складу прожиткового мінімуму мінімальних витрат на послуги охорони здоров'я, освіти, транспорту, зв'язку, що у дедалі більшому обсязі стають платними.

На наш погляд, до складу прожиткового мінімуму обов'язково слід враховувати витрати на освіту, оздоровлення, утримання дітей у дошкільних навчальних закладах, платні медичні послуги тощо. Адже отримання освіти чи базовий набір лікарняних послуг – це той мінімум, на який має право розраховувати кожна людина у цивілізованому суспільстві. Включення цих витрат у прожитковий мінімум відповідало б принципам його формування, закріпленим у Законі України «Про прожитковий мінімум», а також міжнародним стандартам, визначеним Конвенцією МОП № 117 про основні цілі та норми соціальної політики.

Водночас, ми поділяємо думку окремих науковців, що не слід обтяжувати прожитковий мінімум витратами на купівлю або оренду житла. По-перше, вирішення проблеми забезпечення житлом соціально вразливих категорій населення може і має здійснюватися за рахунок державних ініціатив, зокрема через регіональні програми надання чи будівництва соціального житла. Лише за умов надання такого житла на платній основі відповідні витрати на найм треба включати у прожитковий мінімум [37, С.25]. По-друге, включення у розрахунок прожиткового мінімуму витрат на придбання житла в умовах нинішніх ринкових цін на нього є нереальним, оскільки державою не може бути забезпеченим фінансово.

Також варто зазначити, що рівень прожиткового мінімуму постійно змінюється під впливом зростання цін та інфляції, а також залежить від комплексу споживчих благ (споживчого кошика), що визначається суспільством за певних соціально-економічних умов як мінімум матеріальної забезпеченості й розраховується в цінах реальних купівель. Тому, споживчий кошик буде неоднаковий для людей, які різняться за віком, станом здоров'я, сімейним станом,

місцем проживання тощо. Не викликає сумнівів, що вартісну величину прожиткового мінімуму потрібно встановлювати, керуючись потребами основних соціально-демографічних груп населення. Однак при цьому потрібно мати на увазі, що рівень життя в регіонах України є досить різним. Так, у Києві рівень прибутків і споживання на 68–69% вищий, аніж у середньому по Україні, тоді як у Волинській та Сумській областях він на 30% нижчий [101, С.17]. Інші соціальні дослідження засвідчують, що регіональна диференціація доходів громадян України становила 51,2 рази [90, С.22]. Наведені статистичні дані досліджень переконливо засвідчують, що в одних регіонах рівень життя вищий, тому й витрати для його забезпечення також мають бути вищими. І навпаки, коли рівень життя у регіоні нижчий від середньо-українського, то й вартісна величина прожиткового мінімуму мала б бути нижчою. Отож, вартісну величину прожиткового мінімуму, необхідну для визначення розміру соціальних допомог, варто обчислювати окремо для кожної соціально-демографічної групи та окремо для кожної області держави.

Відтак на сьогодні фактично існують два кошики: на основі офіційного ведуться офіційні розрахунки, відбуваються перерахунки соціальних виплат, інший відображає реальний споживчий мінімум.

Фактичний розмір прожиткового мінімуму у цінах лютого 2019 року у розрахунку на місяць на одну особу становив 3553 грн. (з урахуванням суми обов'язкових платежів – 4078 грн.), для дітей віком до 6 років – 3354 грн., для дітей віком від 6 до 18 років – 4107 грн., для працездатних осіб – 3676 грн. (з урахуванням суми обов'язкових платежів – 4566 грн.), для осіб, які втратили працездатність, – 3017 грн. [86].

При затвердженні прожиткових мінімумів на наступний рік необхідно враховувати їх фактичні величини за минулий рік (помісячно). Адже складається враження, що держава, надаючи соціальні допомоги, гарантує людині рівень життя значно нижчий за той, який сама ж і визнала мінімально необхідним для підтримання її життєдіяльності. По суті це означає, що держава залишає людину, яка зазнала соціального ризику, без засобів до існування. А це є неприпустимим,

зважаючи на соціальну сутність самої держави. Саме тому при затвердженні прожиткового мінімуму на наступний рік необхідно враховувати хоча б середньоарифметичне значення за один місяць минулорічного показника фактичної величини прожиткового мінімуму. Такий крок не вирішить проблеми в цілому, але дозволить наблизитись до її вирішення.

Варто зауважити, що встановлення прожиткового мінімуму на нижчому рівні, ніж це об'єктивно обґрунтовано, призводить до зниження допомоги малозабезпеченим українцям, у тому числі сім'ям із дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, і зменшенню їх реальних доходів, оскільки він використовується для їхнього нарахування. Саме тому існуючі підходи до встановлення державних соціальних стандартів в Україні потребують негайного докорінного перегляду.

Тепер проаналізуємо соціальні виплати, які нараховуються на основі затвердженого на 2019 рік прожиткового мінімуму на дітей відповідного віку при різних формах влаштування дитини.

Звернемо увагу на виплати при усиновленні дитини. Допомога при усиновленні дитини призначається за умови, якщо звернення за її призначенням надійшло не пізніше дванадцяти місяців з дня набрання законної сили рішенням про усиновлення дитини. Допомога при усиновленні дитини призначається незалежно від одержання на дитину інших видів допомоги. Право на допомогу при усиновленні дитини має особа, яка є громадянином України, постійно проживає на її території та усиновила дитину з числа дітей-сиріт або дітей, позбавлених батьківського піклування (якщо усиновлювачами є подружжя - один з них на їх розсуд). Допомога при усиновленні дитини в Україні прирівняна до допомоги при народженні, тому і розмір такої допомоги такий, який встановлений для виплати допомоги при народженні першої дитини У разі усиновлення двох і більше дітей допомога надається на кожну дитину.

У 2019 році розмір виплати при народженні дитини залишився на попередньому рівні, встановленому 1 липня 2014 року, 41280 грн. - це єдиний розмір допомоги на першу, другу і наступну дитину. Ця сума не залежить від

кількості дітей в сім'ї і виплачується протягом 3-х років. У державному бюджеті країни закладено необхідні кошти для виплати «дитячих» своєчасно і в повному обсязі. Ніяких радикальних змін щодо виплати за народження дитини в Україні 2019 не передбачається. У більшості випадків соціальні виплати на дітей залежать від прожиткового мінімуму, який з 2019 становить: з 1 січня – 1853 грн.; з 1 липня – 1936 грн.; з 1 грудня – 2027 грн. Що стосується дітей до 6 років, то показник дорівнює: з 1 січня – 1626 грн.; з 1 липня – 1699 грн.; з 1 грудня – 1779 грн. Для дітей від 6 до 18 років прожитковий мінімум встановлений на рівні: з 1 січня – 2027 грн.; з 1 липня – 2118 грн.; з 1 грудня – 2218 грн.. Для працевдатних осіб у 2019 році встановлено такий прожитковий мінімум: з 1 січня – 1921 грн.; з 1 липня – 2007 грн.; з 1 грудня – 2102 грн. [109].

Впродовж 2019 року збільшуються соціальні виплати, наприклад, допомога по вагітності зростає до 2207 грн., а виплати матерям-одиначкам з дітьми до 6 років – до 1779 грн. Якщо вік дитини від 6 до 18 років, то допомога становитиме 2218 грн. Допомога при народженні дитини залишається незмінною і складає 41280 грн. Але до неї додають пакет малюка, в який входять одяг, пелюшки, іграшки на 5 тисяч грн.

У 2019 році в Україні може відбутися збільшення розміру допомоги при народженні дитини (у Верховній Раді України знаходиться кілька законопроектів про підвищення суми виплати на першу, другу і третю дитину). На сьогоднішній день грошова підтримка від держави надається батькам, які звернулися до управління соціального захисту населення в межах встановленого законом терміну (1 рік з моменту народження дитини). Загальний розмір декретних виплат складає 41280 гривень. Однак отримати всю суму грошової допомоги за народження у батьків відразу не вийде, оскільки "дитячі" виплачуються в два етапи. Перший – одноразова допомога (10320 гривень) зараховується на банківський рахунок матері або батька через 1-2 місяці після оформлення допомоги. Другий етап — сума, що залишилася (30960 гривень) сплачується рівними частинами (860 грн.) протягом трьох років.

Таким чином, розмір допомоги при усиновленні дитини прирівнюється до

виплат при народженні дитини та враховуючи, що на усиновлену дитину призупиняються всі соціальні виплати та гарантії – це не така вже і велика сума. Тому, було б доцільно розробити єдину систему усиновлення дітей із пільгами для прийомних батьків (на сьогодні вона не є мотиваційною та повноцінною) та розробити систему, за якою дитина набуватиме статусу усиновленої, додавши до нього якусь соціальну пільгу, наприклад - пільговий вступ до вищого навчального закладу, щорічне оздоровлення дитини в оздоровчих таборах регіону, де проживає усиновлена дитина. На нашу думку, саме такий підхід стимулював би до збільшення чисельності усиновлених дітей у регіоні.

Проаналізуємо далі соціальні виплати при встановленні над дитиною опіки (піклування). Згідно із законом, діти, які внаслідок смерті батьків, позбавлення їх батьківських прав, хвороби батьків чи з інших причин залишилися без батьківського піклування і отримали статус дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, мають право на державну допомогу. Грошова допомога призначається і виплачується офіційним опікунам або піклувальникам дитини.

Сума допомоги з опіки і піклування у 2019 році становить 2 прожиткових мінімуми: для дітей до 6 років: з 01.01.19 — 3252 грн., з 01.05.19 — 3398 грн., з 01.12.19 — 3558 грн. для дітей 6-18 років: з 01.01.19 — 4054 грн., з 01.05.19 — 4236 грн., з 01.12.19 — 4436 грн. Зверніть увагу, що при отриманні на дитину пенсії, аліментів, стипендії, державної допомоги (крім соціальних допомог на дітей-інвалідів), розмір допомоги на дитину, над якою встановлено опіку чи піклування, визначається як різниця між двома прожитковими мінімумами та розміром призначених пенсії, аліментів, стипендії, державної допомоги.

Пенсія у зв'язку з втратою годувальника призначається дітям на умовах, передбачених Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [136]. При цьому розмір пенсії по втраті годувальника залежить від страхового стажу та заробітку померлого годувальника. Якщо у померлого годувальника не було необхідного страхового стажу для призначення пенсії у зв'язку з втратою годувальника, його дітям може бути призначена державна

соціальна допомога. Гроші виплачуються щомісяця до досягнення дитиною повноліття. Студентам допомога по втраті годувальника надається до закінчення навчання, але не довше ніж до досягнення 23 років. Сума державної соціальної допомоги по втраті годувальника в 2019 році встановлюється виходячи з розміру прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність: на одну дитину померлого годувальника — 100%, на двох — 120%, на трьох і більше дітей — 150%:

Тимчасова державна допомога дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів призначається дитині віком до 18 років. Аліменти від держави надаються у розмірі, що дорівнює різниці між 50% прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку та середньомісячним сукупним доходом сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні 6 місяців. Таким чином, максимальна сума грошової допомоги дитині, якщо батько (мати) не платить аліменти, у 2019 році становить: дітям до 6 років: з 01.01.19 — 813 грн., з 01.05.19 — 849,5 грн., з 01.12.19 — 889,5 грн. дітям 6-18 років: з 01.01.19 — 1013 грн., з 01.05.19 — 1059 грн., з 01.12.19 — 1109 грн.

Крім того з 1 січня 2019 року в Україні з'явився новий вид допомоги для сімей з хворими дітьми. У новому законі зазначено перелік захворювань, у зв'язку з якими батьки можуть отримати фінансову підтримку до оформлення інвалідності дитини. З 1 січня 2019 року набув чинності Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення соціального захисту осіб, які доглядають за хворими дітьми» [116]. На допомогу держави тепер можуть розраховувати сім'ї, які доглядають за дитиною, у якої діагностовано важкі перинатальні ураження нервової системи, важкі вроджені вади розвитку, рідкісні орфанні захворювання, онкологічні, онкогематологічні захворювання, дитячий церебральний параліч, важкі психічні розлади, цукровий діабет I типу (інсулінозалежний), гострі або хронічні захворювання нирок IV ступеня. Крім того, допомогу можуть оформити батьки дітей, які отримали важку травму, яким потрібна трансплантація органу або паліативна допомога. У всіх випадках допомогу можуть оформити сім'ї, які не отримують допомогу по інвалідності

дитини.

Розглянемо соціальні виплати для родин які створили прийомні сім'ї. Прийомним сім'ям з державного бюджету виплачуються такі види соціальних виплат:

1) Державна соціальна допомога, яка виплачується на кожну прийомну дитину в розмірі двох прожиткових мінімумів для дітей відповідного віку (з 01.07.2019 р. прожитковий мінімум для дітей до 6 років становить 1699 грн., для дітей від 6 до 18 років – 2118 грн.).

2) Грошове забезпечення прийомним батькам, яке виплачується одному із прийомних батьків і становить 35% від двох прожиткових мінімумів для дітей відповідного віку на кожну прийомну дитину.

Призначення державної соціальної допомоги та грошового забезпечення проводиться Управлінням праці та соціального захисту населення відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 31.01.2007 № 81 [128].

Виплата державної соціальної допомоги та грошового забезпечення проводиться щомісяця не пізніше 20 числа одному з прийомних батьків через державні підприємства поштового зв'язку або кошти перераховуються на особистий рахунок у банківській установі за їхнім вибором.

Крім соціальних виплат прийомні сім'ї за рахунок державного бюджету забезпечуються щорічним безоплатним оздоровленням дітей віком до 18 років. Водночас рідні діти прийомних батьків, які проживають в одній прийомній сім'ї, також мають право на безоплатне оздоровлення до досягнення ними 18-річного віку. При потребі прийомні діти, які за медичними показаннями потребують санаторно-курортного лікування, забезпечуються путівками до спеціалізованих санаторіїв.

Варто звернути увагу, що зі сум грошового забезпечення прийомних батьків відбувається нарахування та сплата страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування (без зменшення належної суми грошового забезпечення). Крім того Центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді на постійній основі виконують соціальний супровід прийомних

сім'ї, який передбачає надання комплексу правових, психологічних, соціально-педагогічних, соціально-економічних, соціально-медичних та інформаційних послуг, спрямованих на створення належних умов функціонування прийомної сім'ї.

За виховання та піклування дітей у дитячих будинках сімейного типу держава також надає соціальні виплати. Крім того, на етапі створення дитячого будинку вирішується питання забезпечення житлом. Якщо у сім'ї немає житла, яке б відповідало усім вимогам, родина може бути забезпечена домівкою за рахунок державної субвенції або за кошти місцевого бюджету.

Після створення дитячого будинку сімейного типу його вихованці отримують соціальну допомогу, а батьки-вихователі – грошове забезпечення за надання соціальних послуг. Загальна сума забезпечення на один дитячий будинок сімейного типу складає від 22 до 50 тисяч гривень (в залежності від кількості дітей).

Після створення дитячого будинку сімейного типу, на його вихованців (дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування) щомісяця нараховується державна соціальна допомога у розмірі двох прожиткових мінімумів для дітей відповідного віку.

Так, у 2019 року така соціальна допомога становить для дітей віком від 0 до 6 років: з 01.01.19 — 3252 грн. (1626x2), з 01.07.19 — 3398 грн. (1699x2), з 01.12.19 — 3558 грн. (1779x2), для дітей 6-18 років: з 01.01.19 — 4054 грн. (2027x2), з 01.07.19 — 4236 грн. (2118x2), з 01.12.19 — 4436 грн. (2218x2).

Батьки-вихователі ще отримують грошове забезпечення за надання соціальних послуг, яке визначено у розмірі 35% від соціальної допомоги на кожну дитину-вихованця, але не більше п'яти прожиткових мінімумів для працездатної особи. Таким чином, сума, яку можуть отримати батьки-вихователі, складає не більше з 01.01.19 — 9605 грн. (1921x5), з 01.07.19 — 10035 грн. (2007x5), з 01.12.19 — 10510 грн. (2102x5).

Так родина, яка створила дитячий будинок сімейного типу і взяла на виховання 5 дітей (мінімум) віком до 6 років, то разом з грошовим забезпеченням

для батьків на дитячий будинок сімейного типу буде нараховано більше 22 тисячі гривень (16620 грн. (1626x2x5) на дітей та 5691 грн. грошове забезпечення вихователів).

Якщо у дитячому будинку сімейного типу виховується 10 дітей (максимум) віком від 6 до 18 років, тоді разом з грошовим забезпеченням батьків на дитячий будинок сімейного типу буде отримано більше 50 тисяч гривень (40540 грн. на дітей (2027x2x10) та 9605 грн. (максимальне) забезпечення вихователів).

Варто звернути увагу, що допомога на дітей, над якими встановлено опіку (піклування) чи для дітей які влаштовані у прийомні сім'ї чи дитячі будинки сімейного типу нараховується однаково і становить два прожиткових мінімуми для дитини відповідного віку [103]. Прожиткові мінімуми для різних категорій населення встановлюються щорічно. На 2019 рік в Україні прожиткові мінімуми встановлені Законом «Про Державний бюджет на 2019 рік». Таким чином, соціальні трансферти для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, становлять 3252 грн. (для дитини віком до 6 років) та 4054 грн. (для дитини віком від 6 до 18 років) (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Прожитковий мінімум на дитину в 2019 р.*

Період дії	з 01 січня по 30 червня
для дитини віком до 6 років	1626 грн.
для дітей віком від 6 до 18 років	2027 грн.

*Джерело: складено на основі даних [108]

Вважаємо, що було б доцільно передбачити на законодавчому рівні механізм накопичення на рахунку дитини певної «неспалимої суми», мінімальний накопичувальний варіант соціального забезпечення (наприклад, депозит).

Для наочності пропонуємо згрупувати виплати для дитячого будинку сімейного типу та прийомної сім'ї. Нагадаємо, що розмір соціальної допомоги на дітей при влаштуванні їх у прийомну сім'ю чи дитячий будинок сімейного типу становить

два прожиткових мінімуми для дітей відповідного віку. Розмір грошового забезпечення становить 35% розміру соціальної допомоги на кожну дитину вихованця та на кожну прийомну дитину, але не більше п'яти прожиткових мінімумів для працездатної особи одному з батьків-вихователів і не більше ніж півтора прожиткового мінімуму для працездатної особи одному з прийомних батьків (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Виплати у дитячому будинку сімейного типу та прийомній сім'ї у 2019 р.*

Чисельність дітей	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Соціальні виплати, грн.	4054,0	8108,0	12162,0	16216,0	20270,0	24324,0	28378,0	32432,0	36486,0	40540,0
Грошове забезпечення, грн.	1418,9	2837,8	4256,7	4256,7	7094,5	8513,4	9605,0	9605,0	9605,0	9605,0
Разом, грн.	5472,9	10945,8	16418,7	20472,7	27364,5	32837,4	37983,0	42037,0	46091,0	50145,0

*Джерело: розраховано та складено на основі даних [103; 108].

Для заповнення таблиці 3.4 були використані дані за 2019 рік на період із 01 січня по 30 червня, а саме: прожитковий мінімум на дитину віком від 6 до 18 років – 2027,0 грн.; прожитковий мінімум для працездатної особи – 1921,0 грн.; обмеження нарахування грошового забезпечення прийомним батькам та батькам-вихователям відповідно до чинного законодавства: півтора прожиткових мінімумів для працездатної особи – 2881,5 грн.(1,5 x1921); п'ять прожиткових мінімумів для працездатної особи – 9605,0 грн. (5 x1921).

Аналіз показників таблиці 3.4 показав, що грошове забезпечення прийомних батьків та батьків-вихователів при вихованні від 3 та 7 дітей відповідно не збільшується, це не стимулює батьків добирати дітей-сиріт на виховання. Пропонуємо переглянути нарахування грошових виплат, як пряму залежність прожиткового мінімуму на працездатну особу від чисельності дітей, які виховуються в родині. Вважаємо за необхідність передбачити на

законодавчому рівні механізм накопичення на рахунку дитини певної «неспальної суми» щомісячно впродовж дії договору про спільне проживання, виховання та утримання дітей у сім'ї. Контроль за цим повинен забезпечувати орган опіки та піклування регіону. Таким чином, навіть у разі дострокового припинення дії договору дитина-сирота буде мати власні заощадження, які в подальшому підвищать її соціальний захист.

Змушені також констатувати, що нині немає технологій адекватного бюджетного аналізу видатків на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, та ефективності їх використання, гнучких механізмів перерозподілу чи переорієнтації цих видатків з метою максимального врахування потреб дитини. Це є вкрай серйозною проблемою, яка, з одного боку стримує регіональний розвиток сімейних форм виховання, а з другого – потребує законодавчого врегулювання.

Соціальний захист дитини – це комплексна державна політика, яка спрямована на влаштування дитини в сімейні форми виховання, повне державне забезпечення та соціальні гарантії, контроль їх виконання. Пропонуємо проаналізувати інформацію щодо розвитку сімейних форм виховання відповідно до даних Міністерства соціальної політики України [33].

Насамперед варто зупинитись на усиновленні. За результатами 2017 року в Україні було усиновлено 1841 дитину-сироту, дитину, позбавленої батьківського піклування, із них українцями 1518 дітей, а іноземними громадянами — 323 дитини. Зазначається, що іноземні громадяни найчастіше усиновлюють дітей віком від 6 до 16 років. Протягом 5 місяців 2018 року в Україні було усиновлено 604 дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування (громадянами України — 471, іноземцями — 133 дитини). При цьому варто відзначити, що за останні роки закріпилася тенденція щодо зменшення кількості дітей на обліку для усиновлення. Зокрема, у 2012 році таких дітей було 26 тисяч, у 2014 році — 22 тисяч, у 2016 — більше 18 тисяч дітей. Також доречно зауважити, що із 17 тисяч дітей, які наразі чекають на усиновлення, близько 12 тисяч перебувають у сімейних формах виховання (опіка, прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу) та майже 5 тисяч влаштовані в державні заклади різного

типу.

Варто звернути увагу, що впродовж 2017 року статус дитини-сироти, дитини, позбавленої батьківського піклування, було надано 10132 особам, з яких 835 дітей було усиновлено; 6270, або 61,9% дітей влаштовано під опіку (піклування); 896 дітей, або 8,8% влаштовано у дитячі будинки сімейного типу та прийомні сім'ї; 959 дітей або 9,5% – до закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; 929 дітей – до інших закладів; 243 дітей зараховано до професійно-технічних, вищих або інших навчальних закладів (разом – інші заклади 12,6% дітей).

Отже, в усіх регіонах України спостерігалось зростання чисельності дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в сімейних формах виховання (рис. 3.3).

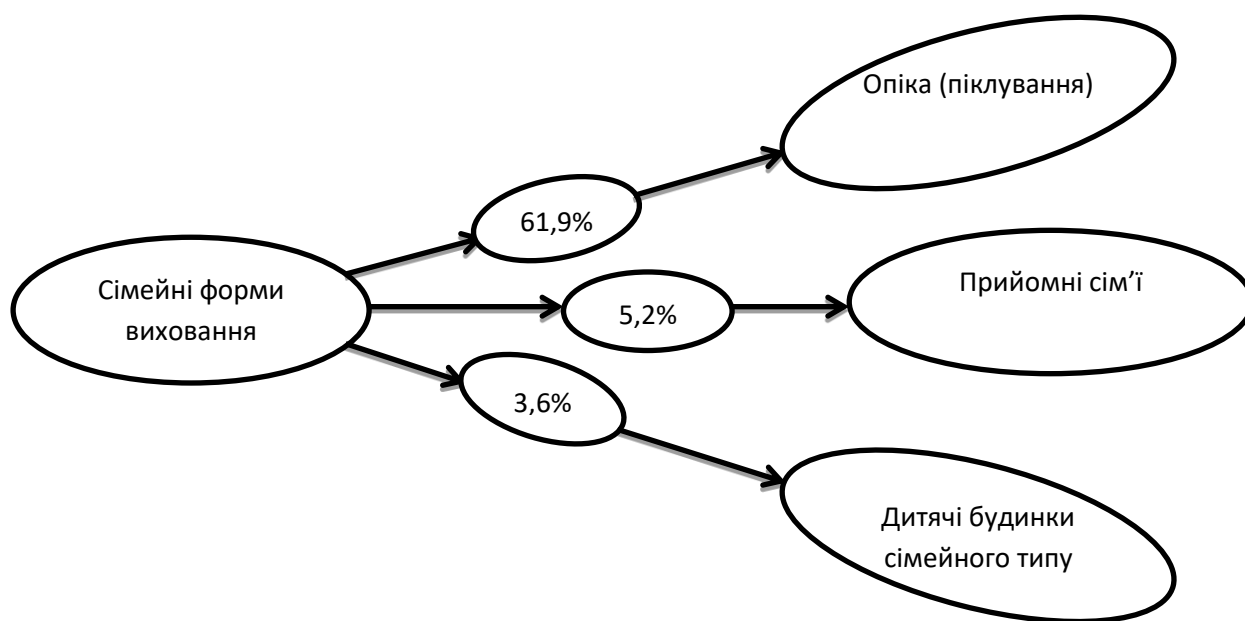

Рис. 3.3. Розвиток сімейних форм виховання*
Джерело: розробка авторів на основі даних [33]

Варто наголосити, що така тенденція зберігається і сьогодні.

Дотримання прав та соціальний захист інтересів дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, є одним із головних пріоритетів соціальної політики регіону. Адже підтримка здорового розвитку дитини, створення умов для здобуття нею якісної освіти, підвищення доступності культурних, духовних та економічних благ є ваговою інвестицією людського

капіталу майбутнього, внеском у соціально-економічний розвиток регіону. Ефективна реалізація регіональної політики щодо соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, вимагає тісної співпраці всіх гілок влади у регіоні. На регіональному рівні створені державні структури – служби у справах дітей та центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, на які покладено весь комплекс основних питань щодо соціального захисту прав та законних інтересів дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Останнім часом спостерігаються позитивні зрушення щодо забезпечення соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а саме: вдосконалюється законодавча база та посилюється регіональний контроль за виконанням організаційних умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування [185, С.10].

3.3. Інноваційні підходи до запровадження програмних механізмів у питаннях соціального влаштування дітей

Захист дитинства залежить від соціально-політичного клімату, що характеризує загальну ситуацію регіону. Неприятлива політична, економічна та екологічна ситуації у регіоні обумовлюють високий рівень сирітства. Законодавча база прописує ряд пільг та допомог дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування. Нормативно-правову базу цьому складають: Конституція України, закони України, постанови Кабінету Міністрів України та інші міжнародні та українські нормативно-правові акти. Основним міжнародним нормативно-правовим документом є Конвенція ООН про права дитини [47]. Україна, ратифікувавши Конвенцію, визнала пріоритет інтересів дитини у суспільстві. Кожен регіон взяв на себе турботу про соціально-незахищених дітей, особливо дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, та зобов'язався забезпечувати усі права таких дітей на своїй території [41].

Реалізація права громадян на житло стала одним із головних векторів соціальної політики регіону. Особливо гостро це стосується, тих категорій людей,

які найбільш соціально-незахищені: діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування. Актуальність цього питання зумовлена необхідністю вирішення проблеми на сьогоднішньому етапі. Право громадян на житло закріплене нормативно-правовими актами та основним законом України – Конституцією. Саме у статтях 47, 48, 50 Конституції України містяться ґрунтовні положення щодо права людей на житло, на захист житлових прав громадян зі сторони держави [48]. Цивільне та сімейне законодавство містить низку норм економічного, організаційного та правового характеру, направлених на захист та забезпечення житлових прав дітей пільгових категорій. Однак аналіз законодавчої бази та практики її застосування свідчить про низку проблем у сфері захисту та охорони прав дітей пільгових категорій на житло. Ці питання на сьогодні є дуже актуальними, адже діти-сироти виявляються не захищені. Саме тому окреслення регіональних проблемних питань захисту та охорони прав дітей на житло, формулювання пропозицій удосконалення українського законодавства у цій сфері є необхідним та своєчасним.

Українська держава мала б забезпечити житлом кожную молоду людину, що виросла сиротою. Робити вона це має безкоштовно після того, як молодь закінчує навчання й виходить у великий світ. Безкоштовне житло від держави має створити матеріальну основу в житті, дати молодій людині шанс на успіх у соціумі.

За даними Мінсоцполітики, на січень 2018 року в Україні потребували житла більше 27 тис сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. У 2016-2017 роках оселі від держави отримали 2-3 % від них. У 2018-му ситуація покращилася завдяки державній субвенції розміром 526,7 млн грн. У 2017-му держава теж виділила додаткових 277,7 млн. грн. Однак існують хронічні проблеми в тому, як держава забезпечує сиріт житлом [33].

Проблемами житлових правовідносин за участю дітей розглядалися Є. Мічуріним, І. Севрюковою, Ж Чорною, Т. Федосєєвою, Л. Лічманом та іншими [60; 85; 158; 176; 186]. Питання утримання та виховання дітей пільгових категорій та проблеми, які при цьому виникають, досліджуються О. Карпенко, В. Москалюк

[39; 88]. Так, на їх думку, означає, що діти, які тимчасово або постійно не проживають в колі сім'ї, користуються додатковим ступенем захисту з боку держави порівняно з іншими дітьми: у сфері праці, освіти, охорони здоров'я, забезпечення житлом, а також іншими соціальними послугами.

На нашу думку, соціальний захист дітей пільгових категорій полягає у встановленні на законодавчому рівні підвищеного (на додаток до загальних умов захисту дітей) соціального захисту цієї групи осіб та інноваційного підходу до запровадження регіональних програмних механізмів щодо реалізації прав кожної дитини по місцю проживання.

Законодавство встановлює низку правил, щодо захисту прав дітей на освіту, охорону здоров'я, забезпечення житлом та іншими пільгами. Однак проблема саме захисту прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, на житло вивчена недостатньо та потребує правового врегулювання.

Одним із головних обов'язків регіону щодо дітей пільгових категорій є збереження права на житло, де проживали діти до влаштування їх у різноманітні заклади для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, прийомні сім'ї чи дитячі будинки сімейного типу. Для вирішення регіонального питання захисту житлових прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, є два шляхи. Перший шлях це збереження права власності чи користування на житло, яке було у дитини до моменту її влаштування в інтернатний заклад або у сім'ї громадян. Другий – надання житла дитині, у якої не було права власності або користування на будь-яке житло в регіоні.

Відповідно до Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» за дітьми пільгових категорій зберігається право на житло, в якому вони проживали з батьками або рідними до моменту влаштування їх у відповідні заклади чи родини громадян [117]. Органи державної влади та місцевого самоврядування регіону відповідають за збереження в належному стані житла дітей пільгових категорій і повернення його їм після завершення перебування дітей у відповідному інтернатному закладі чи у сімейній формі виховання.

Але, на практиці не має механізму збереження власності дитини у належному стані. Наприклад, якщо будинок розташований у сільській місцевості, то за кілька років, якщо будинок не підтримувати у належному стані, будівля може стати непридатною для проживання. А коштів для утримання будівлі в державному чи місцевому бюджетах немає.

Однією із регіональних проблем є і те, коли дитина повертається в житлове приміщення, де вона проживала разом із батьками, які були позбавлені батьківських прав щодо неї, або хворіють недугами, які можуть бути небезпечними для здоров'я дитини. Така ситуація також часто перешкоджає реалізації права дитини на житло в регіоні.

Але самою складною проблемою у забезпеченні права дитини на житло є те, коли за дитиною взагалі не було закріплене житло, дитина ніколи не була зареєстрована та її батьки не мали житла. У таких випадках відповідно до Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» органи державної влади та органи місцевого самоврядування регіону за місцем походження дитини після завершення перебування дітей особливих категорій у відповідних інтернатних закладах чи у родинних громадян повинні забезпечити дитину позачерговим отриманням впорядкованим соціальним житлом [117].

Органи місцевого самоврядування в регіоні ведуть облік дітей пільгових категорій і після виповнення їм 16-ти років зобов'язані поставити таких дітей на квартирний облік громадян, які потребують поліпшення житлових умов, за місцем їх проживання або походження [104]. Таким чином, діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, мають право зараховуватися на соціальний та квартирний обліки. Коли дитина стає повнолітньою, тобто їй виповнюється 18 років, орган опіки та піклування регіону зобов'язаний протягом місяця забезпечити її соціальним житлом до надання їй житлового приміщення для постійного проживання. Варто наголосити на те, що діти пільгових категорій протягом місяця повинні забезпечуватись соціальним житлом. Ця норма взагалі виглядає недоречною, адже вона суперечить основному закону України –

Конституції, де чітко прописано, що держава гарантує кожному право на житло, а в дітей пільгових категорій це право відсутнє до місяця часу [48].

Варто звернути увагу і на існування соціальних гуртожитків для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також для осіб із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Це – заклади для тимчасового проживання дітей пільгових категорій та осіб із їх числа віком від 15 до 23 років. Соціальні гуртожитки створені для соціальної адаптації та підготовки до самостійного життя осіб, що в ньому проживають. Однією із основних функцій соціального гуртожитку є: тимчасове забезпечення житлом дітей пільгових категорій та осіб із їх числа до 23 років. Максимальний строк перебування особи у соціальному гуртожитку становить три роки. Далі проблема отримання житла для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування та осіб із їх числа стоїть дуже гостро у регіоні.

З 2009 року збільшились соціальні виплати на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у два рази, таким чином покращивши їх соціальний захист. Уряд пішов шляхом збільшення соціальних виплат, а не шляхом профілактичної роботи з сім'ями, родинами, де можлива загроза позбавлення батьків батьківських прав щодо дітей. Таким чином, збільшилась чисельність дітей, позбавлених батьківського піклування, при наявності живих батьків, особливо дітей, влаштованих під опіку (піклування) до рідних бабусь та дідусів. Такі діти користуються усіма пільгами статусних дітей, у тому числі правом на житло. Вважаємо доречним, дітей, які перебувають під опікою (піклуванням) у рідних бабусь чи дідусів на житлову чергу не ставити, а зобов'язати опікуна (піклувальника) залишити у спадок своє власне житло, або його частину, дитині під опікою (піклуванням). Витрати по оформленню права власності на житло, або його частину, повинен взяти на себе орган опіки та піклування регіону. Таким чином зменшиться чисельність дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які потребують житло та збільшиться чисельність дітей, які мають право власності на житло.

Органи опіки та піклування, обласні та міські ради, районні державні

адміністрації повинні взяти під особливий контроль питання захисту житлових та майнових прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Адже саме через відсутність дієвих механізмів реалізації законодавчих норм щодо надання житла у разі повернення дітей пільгових категорій із інтернатних закладів чи із сімейних форм виховання вони залишаються без даху над головою і поповнюють лави безпритульних дітей регіону. Тому необхідно внести зміни до чинного законодавства України та чітко регламентувати процедуру оформлення права власності підопічних дітей на житло опікунів (піклувальників), можливість взяття дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, на регіональний позачерговий квартирний облік та механізм отримання ними житла у регіоні.

Для забезпечення житлом дітей пільгових категорій, а також осіб з їх числа необхідна відповідна державна регіональна програма. Саме державна програма фінансування отримання житла для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, допоможе вирішити дану проблему. Для вирішення даної проблеми пропонуємо в системі регіонального регулювання активізувати використання програмно-цільового інструментарію через модернізацію створення дитячого будинку сімейного типу, в рамках якого пропонується розробка програми «Родина та дім для дитини» [71, С.145]. Структура програми повинна включати такі блоки:

1. Мета розробки.
2. Завдання.
3. Механізм реалізації.
4. Результат.
5. Механізм відстеження отриманих результатів.

Мета програми полягає у зменшенні чисельності дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування у регіоні. **Завдання** програми: кожній дитині з дитячого будинку сімейного типу сім'ю та житло. **Механізми реалізації** регіональної програми передбачає процедуру «міні-усиновлення», яка дозволяє забезпечити дитині в майбутньому родину.

Організаційні механізми реалізації програми включають такі етапи:

1 етап. Започаткувати акцію «десять гривень для щастя» для реалізації соціального проекту «Родина та дім для дитини». Гроші перерахувати на рахунок, який пропонується відкрити в державному ощадбанку або іншому.

2 етап. Запропонувати підтримати акцію різним церковним конфесіям, приватним та державним Вузам міста Тернополя та іншим навчальним закладам області. Заручитись підтримкою Тернопільської обласної державної адміністрації, ради, міліції у справах дітей, управлінням освіти, служби у справах дітей, управлінням соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, телебачення, преси та іншим державним та приватним структурам.

3 етап. Залучити Тернопільську обласну службу у справах дітей для підбору дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, вихідців з Тернопільської області, у дитячий будинок сімейного типу.

4 етап. Залучити обласне управління соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді для підбору кандидатів у батьки-вихователі для запропонованих дітей.

5 етап. Підібрати можливі варіанти купівлі індивідуального житлового будинку або багатокімнатної квартири для дитячого будинку сімейного типу, враховуючи походження дітей та бажання батьків-вихователів.

6 етап. Зібрані кошти від акції «десять гривень для щастя» перерахувати на державну або церковну структуру, яка буде займатися будівництвом або облаштуванням дитячого будинку сімейного типу. Будинок, придбаний за гроші громади та благодійних внесків, вважати власністю громади регіону і передати на баланс громади до виповнення наймолодшій дитині-сироті чи дитині, позбавленої батьківського піклування, 18 років.

7 етап. Внести в типову угоду про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу пункт про передачу житла та майна у власність в рівних частках кожному члену дитячого будинку сімейного типу, якщо на протязі його функціонування щороку звіт про стан виховання, утримання і розвитку дітей, який готується службою у справах дітей, буде позитивним.

8 етап. Пропонований дитячий будинок сімейного типу

недоукомплектовувати іншими дітьми, а переводити статус дитячого будинку сімейного типу в прийомну сім'ю до моменту, коли наймолодшій дитині-сироті чи дитині, позбавленої батьківського піклування, виповниться 18 років. Тільки тоді угода про поділ будинку набере чинності.

Результат регіональної програми: соціальний проект «Родина та дім для дитини» дозволить реорганізувати інтернатні заклади, дати шанс дитині отримати родину та житло, зменшити чисельність бездоглядних дітей у регіоні через підвищення їх соціального захисту. З введенням у дію цього регіонального проекту вирішиться ряд проблем соціального та фінансового характеру (рис. 3.4).

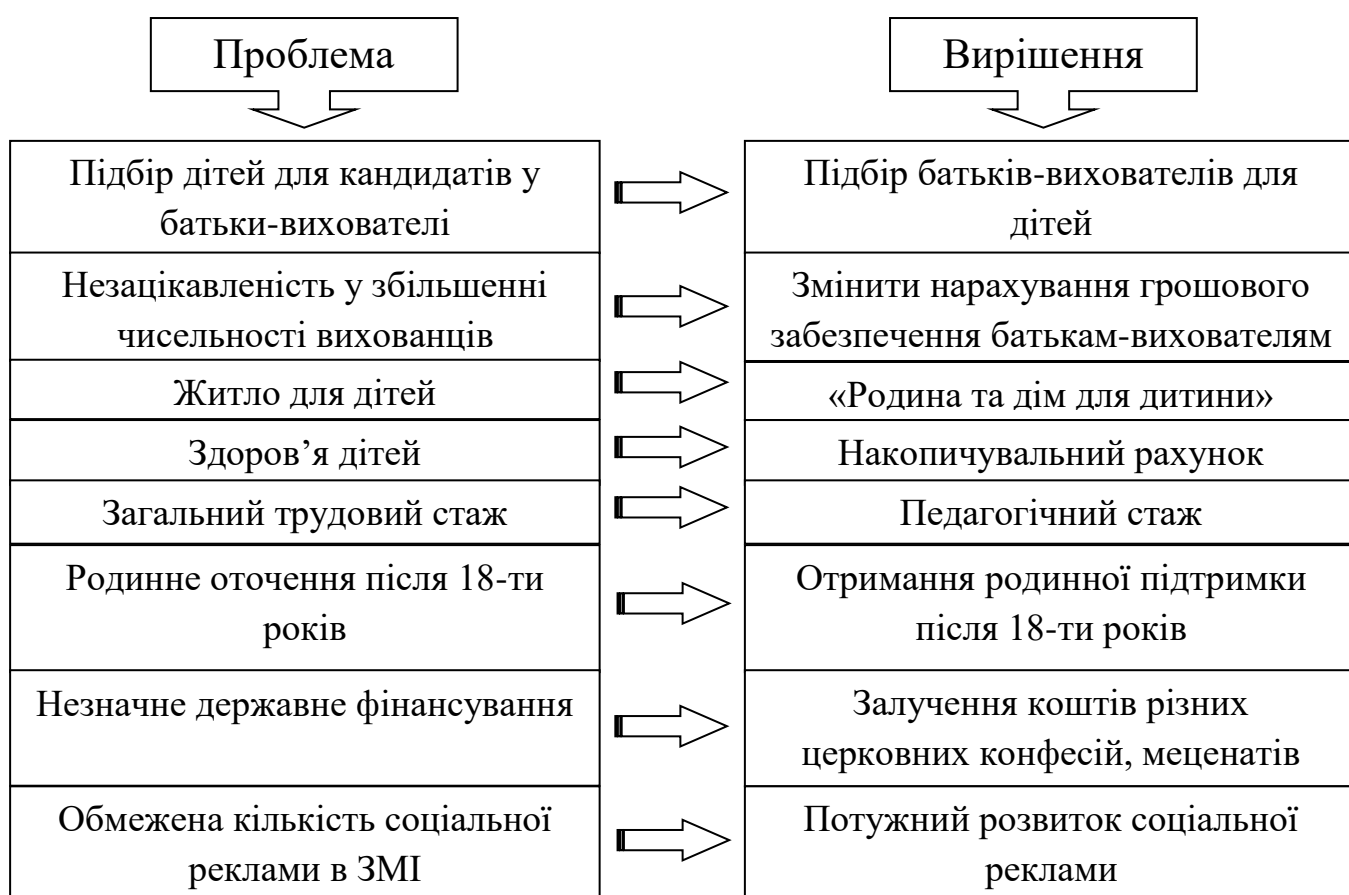

Рис. 3.4. Проблеми та їх вирішення при «міні-усиновленні»*

*Джерело: запропоновано та побудовано авторами

Механізм відстеження отриманих результатів повинен стати пункт 7 з кроків реалізації програми.

В Україні станом на 31.05.2018 (за оперативними даними Міністерства соціальної політики) функціонує 1039 дитячих будинків сімейного типу в яких

виховується 6929 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. На нашу думку, якби запропонований соціальний проект діяв уже сьогодні то майже 7 тисяч дітей отримали б уже родину, а у майбутньому – і власний куток.

Цей проект можна назвати «міні-усиновленням», так як юридичні наслідки стосуватимуться тільки поділу будинку, а решта проблем організаційного характеру залежать суто від людського фактору.

Варто звернути увагу і на регіональні проблеми використання робочої сили. Їх актуальність зумовлена насамперед нерівномірним розміщенням населення на території України. Області відрізняються за щільністю населення, його природним приростом, рівнем економічного розвитку, спеціалізацією господарства, рівнем урбанізації. Відтак, є об'єктивні умови для регіональної диференціації процесів формування і використання трудового потенціалу. Його раціональне використання потребує насамперед структурних змін у регіональній інвестиційній політиці. Це стосується і місцевості з надлишком робочої сили, де слід передбачати витрати на створення нових робочих місць, а також відповідні капіталовкладення в соціальну сферу [13; 58; 97].

Обов'язковою умовою реалізації завдань регіональної політики зайнятості є забезпечення взаємозв'язку політики зайнятості та регіональної економічної політики, поліпшення взаємодії сторін соціального діалогу та посилення відповідальності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування за проведення регіональної політики зайнятості.

Механізм регулювання зайнятості населення включає сукупність правових, адміністративних та економічних важелів, що реалізуються на рівні регіону. Правові важелі регулювання включають нормативно-правове забезпечення зайнятості населення, оптимізації заробітної плати на рівні ціни робочої сили, соціальних гарантій. Адміністративні важелі відображені в діяльності елементів інфраструктури ринку праці. Економічні важелі реалізуються через диференційовану систему податків, формування спеціальних страхових фондів [165; 177; 201; 202].

Розглянемо механізми зайнятості населення у сфері влаштування дітей [75,

С.107]. Активне створення прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу як форм сімейного влаштування дітей, розпочалося в Україні з 2002 року.

Розмір соціальної допомоги на дітей при влаштуванні їх у прийомну сім'ю чи дитячий будинок сімейного типу становить два прожиткових мінімуми для дітей відповідного віку. Розмір грошового забезпечення становить 35 відсотків розміру соціальної допомоги на кожную дитину вихованця та на кожную прийомну дитину, але не більше п'яти прожиткових мінімумів для працездатної особи одному з батьків-вихователів і не більше ніж півтора прожиткового мінімуму для працездатної особи одному з прийомних батьків.

Якщо порівняти середньомісячну номінальну заробітну плату працівників за видами економічної діяльності в яких середньомісячна номінальна заробітна плата вища за середню по Україні, то при проведенні розрахунків середньомісячна номінальна заробітна плата у сфері влаштування дітей зберігає тенденцію позитивної динаміки (крім фінансової діяльності (нерухоме майно), де середньомісячна номінальна заробітна плата вища (розрахунки наведено у відсотках). (рис. 3.5).

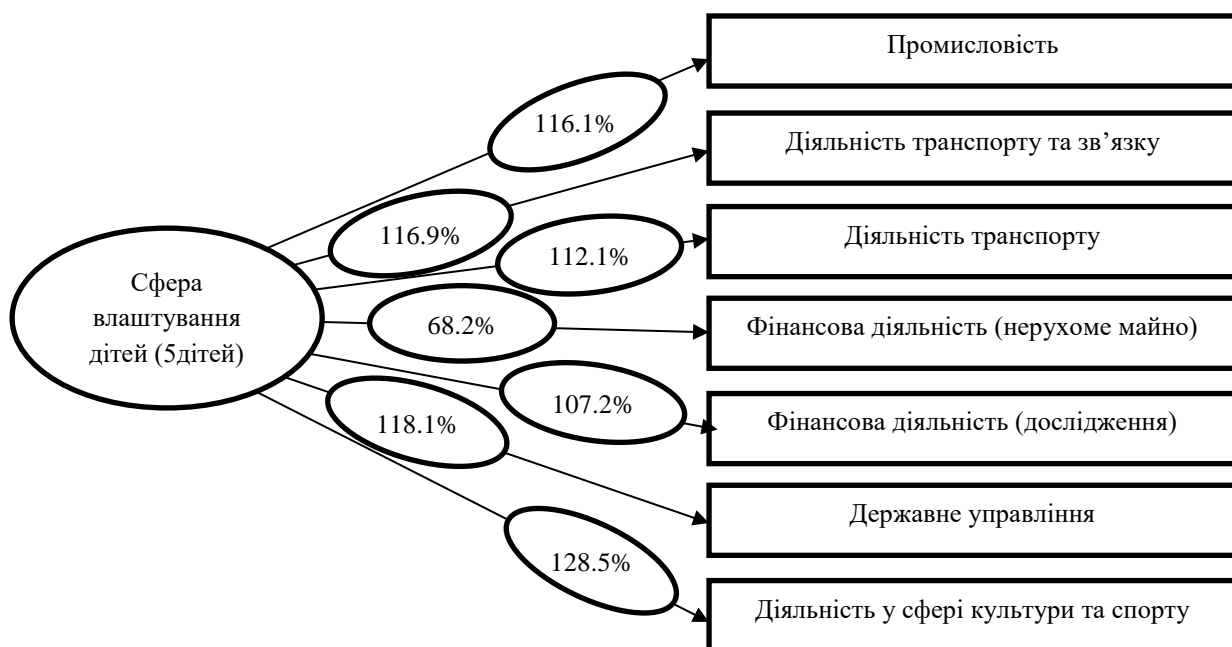

Рис. 3.5. Порівняння номінальної заробітної плати у сфері влаштування дітей із іншими видами діяльності*

*Джерело : узагальнено та побудовано авторами за даними [37; 164]

Доцільно було б, розвивати сферу соціального влаштування дітей, пропагуючи «нестандартну» зайнятість у межах сільської місцевості. Диверсифікація продуктивної зайнятості, крім підвищення дохідності праці, містить в собі величезний соціальний аспект – зменшення чисельності сиріт.

Відповідно до пункту 4 Положення про дитячий будинок сімейного типу на підставі рішення про створення дитячого будинку сімейного типу між батьками-вихователями та органом, який прийняв рішення про його створення, укладається угода про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу [119]. За цією угодою батькам-вихователям виплачується щомісячне грошове забезпечення. Зазначене породжує виникнення трудових відносин та внесення відповідних записів до трудової книжки.

Але, трудові книжки батьків-вихователів знаходяться у них самих, а не зберігаються в органі опіки та піклування, який прийняв рішення про створення прийомної сім'ї або дитячого будинку сімейного типу. Варто наголосити, що відповідних трудових записів у трудову книжку ніхто не вносить, тому що навіть професій таких не існує, як батьки-вихователі.

Слід зазначити, що укладення угоди між батьками-вихователями та органом, який прийняв рішення про створення дитячого будинку сімейного типу, не позбавляє права батьків-вихователів працювати на підприємствах, в установах, організаціях.

Відповідно до пункту 21 зазначеного Положення загальнообов'язкове державне соціальне страхування на користь батьків-вихователів, сплата внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та збору на обов'язкове державне пенсійне страхування із сум їх грошового забезпечення здійснюється органом, який прийняв рішення про створення дитячого будинку сімейного типу, в порядку та розмірах, встановлених законодавством для найманих працівників.

Період, протягом якого особи вважалися батьками-вихователями у дитячому будинку сімейного типу, зараховується до їх загального трудового стажу. Підтвердженням цього є укладена угода між батьками-вихователями та органом, який прийняв рішення про створення дитячого будинку сімейного типу.

З метою забезпечення прав непрацюючих батьків-вихователів та прийомних батьків на отримання пенсійних виплат при досягненні пенсійного віку у Державному бюджеті передбачено видатки на перерахування страхових внесків в частині загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

Обчислення та сплата страхових внесків за батьків-вихователів дитячих будинків сімейного типу, прийомних батьків, якщо вони отримують грошове забезпечення відповідно до законодавства, проводяться на умовах і порядку, встановлених Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та за ставками, визначеними Законом України «Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування» [136].

Пенсійні внески нараховуються за батьків-вихователів дитячих будинків сімейного типу, прийомних батьків (у разі, коли вони не працюють) – на суму грошового забезпечення (грошове забезпечення становить 35 % від суми двох прожиткових мінімумів для дітей відповідного віку на кожну дитину-вихованця та кожну прийомну дитину), нарахованого за базовий звітний період (календарний місяць) в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України:

- страхові внески за ставкою 33,2% нараховуються на суму грошового забезпечення батьків-вихователів та прийомних батьків та виплачуються за рахунок коштів, з яких виплачується грошове забезпечення (з державного бюджету);

- страхові внески за ставкою – 2% утримуються із суми грошового забезпечення батьків-вихователів та прийомних батьків (в результаті сума виплаченого грошового забезпечення зменшена на суму страхових внесків за ставкою 2%).

Обчислення на підставі бухгалтерських та інших документів, які підтверджують нарахування грошового забезпечення, і сплата страхових внесків здійснюється страховальниками: районними (міськими) управліннями праці та соціального захисту населення регіону.

Сплата страхових внесків до Пенсійного фонду України здійснюється шляхом перерахування відповідних сум з рахунків страховальників на рахунки

управлінь Пенсійного фонду України у районах, містах і районах у містах за місцезнаходженням страхувальників.

Таким чином, у сфері влаштування дітей діє тільки економічний важіль механізму регулювання зайнятості населення. Правові та адміністративні важелі відсутні. Вважаємо, що центри зайнятості повинні пропагувати розвиток сімейних форм виховання через залучення до сфери влаштування дітей безробітних. Таким чином вирішиться дві проблеми: зменшиться чисельність безробітних та збільшиться чисельність влаштованих дітей-сиріт.

Особливої уваги потребує вирішення проблем зайнятості сільського населення. Сільське розселення на сучасному етапі деградує, села обезлюднюються. На постійне мешкання залишаються переважно люди старшого віку. Регіональна політика зайнятості у сільській місцевості практично не працює. Саме тому існує нагальна потреба застосування адекватних важелів регулювання сільського ринку праці. Важливим завданням при цьому є формування відповідних організаційних та економічних механізмів, які стимулюватимуть створення нових робочих місць і розширення сфер економічної діяльності шляхом її диверсифікації і модернізації. У загальному розумінні диверсифікація означає ступінь різноманітності в сукупності. Диверсифікація (від лат. *diversus* – різний і *facere* – робити) передусім трактується як розширення активності великих фірм за межі основного бізнесу. У нашому випадку метою диверсифікації визначено підвищення рівня продуктивної зайнятості і дохідності праці населення, особливо в сільській місцевості, через розвиток сфери влаштування дітей у регіоні.

Доцільно було б поширювати створення прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу на рівні сільських територій регіону. Таким чином, зменшувався б рівень безробіття серед сільського населення, а також забезпечувалось би виховання й утримання дітей-сиріт в умовах родини. Враховуючи специфіку побудови сільського господарства регіону та ментальність населення поступово сільські прийомні батьки та батьки-вихователі ставали б усиновителями. Зазначений підхід розвитку концепції підвищення рівня

продуктивної зайнятості населення через розвиток сфери соціального влаштування дітей розширив би масштабність охоплення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, сімейними формами виховання шляхом залучення безробітних до сфери влаштування дітей через пропагування «нестандартної» зайнятості у регіоні.

Досягти сталого розвитку регіону у соціальній сфері можливо лише завдяки розвитку інституту сім'ї, підвищення якості життя сімей із дітьми та забезпечення прав дітей зі статусом на сімейне виховання.

СИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абалкин Л. М. Диалектика социалистической экономики / Л. М. Абалкин. – М., 1981. - 351 с.
2. Алексеев В. М. Проблемы самостоятельности территориальных громад / В.М. Алексеев //Університетські наукові записки: Часопис Хмельницького університету управління і права. – № 3 (23), 2007. – С. 115-120.
3. Аналітичний звіт «Життєвий шлях випускників інтернатних закладів, дитячих будинків сімейного типу та прийомних сімей» (за результатами соціологічного опитування) / О. М. Балакірева, І. М. Чернін, О. М. Хмелевська та ін. – К. : Укр. Інст. соц. Дослідж. ім. О. Яременка, Фонд Ріната Ахметова «Розвиток України», 2010. – 106 с.
4. Андрушків Б. М. Основи менеджменту : Монографія / Б. М. Андрушків, О. Є. Кузьмін. – Львів : Світ , 1995. – 296 с.
5. Астапова Г. В. Организационно-экономический механизм корпоративного управления в современных условиях реформирования экономики Украины. / Г. В. Астапова, Е. А. Астапова, Д.П. Лойко. – Донецк: Дон ГУЭТим. М. Туган-Барановского, 2001. – 526 с.
6. Атаманчук Г. В. Теория государственного управления : курс лекций. – 2-е изд., доп. – М. : Омега-Л, 2004. – 584 с.
7. Бовикин В. И. Новый менеджмент (управление предприятиями на уровне высших стандартов: теория и практика эффективного управления) / В. И. Бовыкин. — М.: Экономика, 1997. — 368 с.
8. Безпалько О. В. Соціальна робота в громаді. Академія праці та соціальних відносин. / О.В. Безпалько. – К.: Центр навч. літератури, 2005. – 172 с.
9. Безпалько О. В. Інтегровані соціальні служби: теорія, практика, інновації : [навч.-метод.комплекс] / О. В. Безпалько, І. Д. Зверева, З. П. Кияниця. – К. : Фенікс, 2007.– 528 с.
10. Богданов А. А. Тектология: (Всеобщая организационная наука) / Богданов А.А. – М. : Экономика, 1989. – 352 с.

11. Большой экономический словарь: 25000 терминов / под ред. А. Н. Азрилияна. – 7-е изд., доп. – М. : Институт новой экономики, 2010. – 1472 с.
12. Бреддик У. Менеджмент в организации./Учебное пособие. / У. Бреддик. - М.: Инфра-М, 1997. – 344 с.
13. Брич В. Я. Вдосконалення механізму регулювання регіонального ринку праці / В. Я. Брич ; НАН України, Н.-д. центр з проблем зайнятості населення та ринку праці (НЦ ЗРП). - К. : НЦ ЗРП, 1996. - 52 с.
14. Булеев И. П. Формирование организационно-экономического механизма управления предприятием по обработке цветных металлов / И. П. Булеев. – Донецк: ИЭП НАНУ, 1993. – С.32-34
15. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 року № 2456-VI [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> .
16. Вейлл П. Искусство менеджмента./ П. Вейлл; пер. с англ. - М.:Новости, 1993.- 221с.
17. Виступ Уповноваженого Президента України з прав дитини на нараді щодо соціалізації дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, яка проводилась Міністерством освіти і науки, молоді та спорту [Електронне видання]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/news/22919.html?PrintVersion>.
18. Герчикова И. Н. Менеджмент : Учебник. / И. Н. Герчикова. - М.: Банки и биржи, «ЮНИТИ», 1995. – 480с.
19. Грішнова О. А. Організаційно-економічний механізм управління інтелектуалізацією трудової діяльності / О. А. Грішнова, О. В. Василик. /. Вісник Прикарпатського університету. Економіка. – 2008. – Вип. 6. – С. 22–27.
20. Грішнова О. А. Людський розвиток-навчально-методичний посібник / О. А. Грішнова, А. В. Василик. – К. – КНЕУ, 2010. – 128 с.
21. Губанова О. В. Організаційно-правове регулювання усиновлення в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес, фінансове право, інформаційне право» / О.В. Губанова. – Київ, 2011. – 17 с.

22. Гуменюк В. Я Трансформування економічних механізмів управління вищою освітою: Монографія. / В. Я. Гуменюк, І. Я. Рощик. – Рівне: НУВГП, 2012. – 219 с.

23. Державна доповідь про становище дітей в Україні [Електронне видання]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=247979402.

24. Державне управління і менеджмент: Навч. посіб. у таблицях і схемах / Г. С. Одінцова, Г. І. Мостовий, О. Ю. Амосов та ін.; За заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Г. С. Одінцової. - Х.: ХРІДУ НАДУ, 2002. – 492 с.

25. Державний класифікатор соціальних стандартів і нормативів : наказ Міністерства праці та соціальної політики України від 17. 06.2002 №293 [Електронне видання]. - Режим доступу: <http://ua-info.biz/legal/basere/ua-xmwxwr/index.htm>

26. Деякі питання оптимізації державних цільових програм і національних проєктів, економії бюджетних коштів та визнання такими, що втратили чинність, деяких актів Кабінету Міністрів України» : Постанова Кабінету Міністрів України від 05.03.2014 року № 71. [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/71-2014-%D0%BF>.

27. Деякі питання реалізації Закону України «Про житловий фонд соціального призначення» : постанова Кабінету Міністрів України від 23 липня 2008 р. № 682 [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/682-2008-%D0%BF>.

28. Діти державної опіки: проблеми, розвиток, підтримка: [навч.-мет. посіб.] / Г. М. Бевз, М. Й. Боришевський, Л. і. Тарусова [та ін.] – К.: Міленіум, 2005. – 286 с.

29. Дубенко С. Д. Державна служба і державні службовці в Україні : [навч.-мет. посіб.] / С. Д. Дубенко, Н. Р. Нижник [та ін.] – К.: Ін-Юре, 1999. – 242 с.

30. Дусановський С. Л. Економічні основи розвитку АПК в ринкових умовах / С. Л. Дусановський, Є. М. Білан. - Т.: Економічна думка: Астон, 2003. –

199 с.

31. Жмалев В. Г. Основи менеджменту і управлінської діяльності / В. Г. Жмалев, Л. М. Шимановська. – К. : Україна, 1994. – 454 с.

32. Забезпечення житлом дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа на 2017-2019 роки» від 30.11.2016 р. №429: Тернопільська обласна Програма [Електронне видання]. – Режим доступу: http://www.oda.te.gov.ua/data/upload/catalog/main/ua/18695/_654.doc .

33. Звіт Департаменту сім'ї та молоді за 2018 рік. - [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://mlsp.kmu.gov.ua/document/149411/2.doc>.

34. Звіти та головні новини Міністерства соціальної політики України . - [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://www.msp.gov.ua/timeline/Novini.html>.

35. Звіт начальника Служби у справах дітей Тернопільської обласної державної адміністрації за 2018 рік про становище дітей на Тернопільщині : Служба у справах дітей Тернопільської обласної державної адміністрації, 2018. – 9 с.

36. Звіт Служби у справах дітей Тернопільської обласної державної адміністрації про соціально-правовий захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, за I півріччя 2018 року: Служба у вправах дітей Тернопільської обласної державної адміністрації, 2018. – 8 с.

37. Звонар В. Теорія та практика ефективного регулювання мінімальної заробітної плати в Україні / В. Звонар // Україна : аспекти праці. – 2010. №3. – С. 21–26.

38. Інформація за бюджетною програмою «Здійснення виконавчої влади у Тернопільській області» в розрізі кодів економічної класифікації видатків за I півріччя 2018 року (звіт) [Електронне видання]. – Режим доступу: http://www.oda.te.gov.ua/data/upload/publication/main/ua/939/zv_2kv.pdf.

39. Карпенко О. І. Правові засади утримання та виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: дис. канд. юрид. наук : 12.00.05. / О. І. Карпенко. – К., 2002. – 191 с.

40. Касьяненко М. М. Організація роботи та управління органами ДПС України : навч. посіб. / М. М. Касьяненко, М. В. Гринюк, Л. В. Цимбал. – Ірпінь : Академія ДПС України, 2001. – 229 с.
41. Кифяк В.Ф. Стратегія розвитку територіальних рекреаційних систем: теорія, методологія, практика: монографія / В. Ф. Кифяк. - Чернівці: Книги - XXI, 2010. – 427 с.
42. Козаченко Г. В. Основи корпоративного управління : навч. посібник / Г. В. Козаченко, А. Е. Воронкова, Е. Н. Коренєв. – Луганськ : Вид.: СНУ, 2001. – 480 с.
43. Козаченко Г. В. Організаційно-економічний механізм як інструмент управління підприємством / Г.В. Козаченко // Економіка. Менеджмент. Підприємство. – 2003. – № 11.
44. Коліушко І. Б. Виконавча влада та проблеми адміністративної реформи в Україні: Монографія. / За заг. ред. В. Б. Авер'янова. - К.: Факт, 2002. - 260 с.
45. Комплексна допомога бездоглядним та безпритульним дітям: метод. посіб. /О.В. Безпалько, Л. П. Гурковська, Т. В. Журавель та ін. /За ред. Зверєвої І. Д., Петрович Ж. В. – К.: Вид. дім «Калита», 2010. – 376 с.
46. Комплексна цільова соціальна програма оздоровлення та відпочинку дітей на 2019-2021 роки. Тернопільська обласна Програма [Електронне видання]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/TR140095.html.
47. Конвенція ООН про права дитини [Електронне видання]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_021.
48. Конституція України, 1996. – 80 с. [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
49. Концепція адміністративної реформи в Україні / Державна комісія з проведення в Україні адміністративної реформи. - К.: Центр політико-правових реформ, 1998. – 62 с.
50. Красножон Т. В. Соціальне сирітство в Україні як соціально-педагогічне явище / Т. В. Красножон // Вісник. – Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. – 2009. – № 3. – С. 122-124.

51. Кронрод Я. А. Некоторые вопросы диалектики экономических отношений социализма / Я. А. Кронрод. – М., 1966. – 98 с.
52. Крушельницька О. В. Управління персоналом : навч. посіб. / О. В. Крушельницька, Д. П. Мельничук. – К.: Кондор, 2003. – 282 с.
53. Кульман А. Экономические механизмы / Кульман А.; пер. с франц. Е. П. Островской; общ. ред. Н. И. Хрусталевой. – М. : Прогресс, 1993. – 188 с.
54. Лисенко Ю. В. Теоретичні засади управління конкурентостійкістю підприємства / Ю. В. Лисенко, І. В. Радамовська // Прометей. – 2013. – № 1 (40). – С. 172-177.
55. Лисенко Ю., Єгоров П. Організаційно-економічний механізм управління підприємством / Ю. Лисенко, П. Єгоров // Економіка України. – 1997. - № 1. – С.86-87.
56. Лисенко Ю. О. Принципи соціальної держави: традиції і сучасність / Ю. О Лисенко // Політичний менеджмент. – 2009. – № 4. – С. 31–39.
57. Лібанова Е. М. Бідність: визначення, критерії та показники / Е. М. Лібанова // Україна: аспекти праці. – 1997. – № 7. – С. 7-8.
58. Лібанова Е. М. Ринок праці : соціально-демографічні аспекти / Е. М. Лібанова. – К.: УАДУ, 1996. – 360 с.
59. Лігоненко Л. О. Антикризове управління підприємством: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій / Л. О. Лігоненко. – К. : КНТЕУ, 2001. – 580 с.
60. Лічман Л. Г. Судовий захист прав та інтересів членів сім'ї власника житлового приміщення : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право, цивільний процес, сімейне право та міжнародне приватне право» / Л. Г. Лічман. - Х., 2005. – 18 с.
61. Луговий В. І. Управління освітою: Навч. посіб. для слухачів, аспірантів, докторантів спеціальності «Державне управління». / В. І. Луговий – К.: Вид-во УАДУ, 1997. – 302 с.
62. Людський розвиток в Україні: інноваційний вимір: Монографія / Е. М. Лібанова, О. В. Макарова, Т. В. Боліла та ін.; За ред. Е. М. Лібанової. – К.: Ін-т

демографії та соціальних досліджень НАН України, 2008. – 316 с.

63. Маевский В. Логистика и финансы / В. Маевский // Финансовий директор. – 2005. – № 6. – С. 13-17.

64. Мельник А. Ф. Модернізація суспільного сектору економіки в умовах глобальних змін [текст]: монографія / [За ред. д-ра екон. н., проф. А. Ф. Мельник]. – Тернопіль: ТНЕУ, «Економічна думка». – 2009 – 528 с.

65. Мельник А. Ф., Васіна А. Ю., Дудкіна О. П. Державне та регіональне управління : навч. посіб. / за ред. А. Ф. Мельник. – Тернопіль: Вид-во «Економічна думка» ТНЕУ, 2014. – 450 с

66. Мельник А. Ф. Державне та регіональне управління [текст]: навч. посібник / А. Ф. Мельник, А. Ю.Васіна, О. П. Дудкіна. – Тернопіль: ТНЕУ, 2014. – 452с.

67. Мельник А. Ф. Управління розвитком муніципальних утворень: теорія, методологія, практика: монографія / А.Ф. Мельник, Г.Л. Монастирський. – Тернопіль: Економічна думка, 2007. – 476 с.

68. Мельник А. Ф. Державне управління : навч. посіб. / О.Ю Оболенський, А. Ю. Васіна та ін. за ред. А. Ф. Мельник. – К. : Знання-Прес, 2003. – 343 с

69. Методичні підходи до оцінки ефективності бюджетних програм соціального захисту молоді (регіональний аспект) / І. Г. Ткачук, Т. В. Солоджук // Регіональна економіка. – 2013. – N1. – С. 90-98.

70. Методичні рекомендації щодо порядку розроблення регіональних цільових програм, моніторингу та звітності про їх виконання»: наказ Міністерства економіки України від 04.12.2006 р. №367. [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://www.ibser.org.ua/UserFiles/File/Legislation/Budget/367.pdf> .

71. Миколук С. М. Удосконалення інституційно-правового механізму соціального трансфертування на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування / С. М. Миколук // Економічний аналіз. – 2013. – Т.14, №3. – С. 142-147 (0,63 д.а).

72. Миколук С. М. Теоретичні та практичні аспекти соціального захисту / В. Я. Брич, С. М. Миколук // Економічний аналіз. - 2014. – Т.16, №1. – С. 34-38

(0,50 д.а.; особисто автору 0,25 д.а.; особистий внесок: проаналізовано практичні аспекти соціального захисту).

73. Миколюк С. М. Ефективність механізму управлінської діяльності у сфері соціального влаштування дітей у регіоні / С. М. Миколюк // Економіка розвитку. – 2014. – №4 (72). – С. 5-10 (0,61 д.а.).

74. Миколюк С. М. Формування соціальної регіональної політики / В. Я. Брич, С. М. Миколюк // Вісник Прикарпатського університету. Серія: Економіка – 2014. – Вип. 10. – С. 27-30.

75. Миколюк С. М. Аналіз ринку праці у сфері влаштування дітей / С. М. Миколюк // Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки. – 2014. – №3 (23). – С. 103-112.

76. Миколюк С. М. Захист житлових прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування / С. М. Миколюк // Вісник Львівського інституту економіки і туризму. Економічні науки. – 2015. – №10.. – С. 273-277.

77. Миколюк С. М. Удосконалення організаційно-економічного механізму регулювання управлінської діяльності в сфері соціального влаштування дітей в регіоні / С. М. Миколюк // Інноваційні процеси економічного та соціально-культурного розвитку: вітчизняний та зарубіжний досвід: зб. матеріалів VII Міжнар. наук. конф., 3-4 квітня 2014 р. / ТНЕУ. Ч.2. – Тернопіль : СПД-ФО Шпак В.Б., 2014. – С. 28-30.

78. Миколюк С. М. Соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: регіональний аспект / С. М. Миколюк // Соціально-економічна інтеграція України у глобальну інноваційну економіку: досвід підприємств і регіонів : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., 26-27 вересня 2014 р. / Черкаський державний технологічний університет. – Черкаси : ЧДТУ, 2014. – С. 67-69.

79. Миколюк С. М. Шляхи підвищення ефективності державно-управлінських рішень / С. М. Миколюк // Сучасні інструменти реалізації практичного менеджменту, маркетингу та логістики: особливості застосування в глобальному конкурентному середовищі: зб. матеріалів II Всеукр. наук.-практ.

конф., 18-20 грудня 2014 р. / Житомирський державний технологічний університет. – Житомир : ЖДТУ, 2014. – С. 198-201.

80. Миколук С. М. Державне управління у сфері влаштування дітей / С. М. Миколук // Перспективи сталого розвитку економіки: національний та регіональний аспекти: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., 3-4 квітня 2015 р. / Наукова економічна організація «Перспектива». Ч. 2. – Дніпропетровськ : НО «Перспектива», 2015.– С. 15-18.

81. Миколук С. М. Аналіз нормативно-правового та інституційного забезпечення розвитку соціального влаштування дітей в регіоні / С. М. Миколук // Розвиток національної економіки: теорія і практика: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., 3-4 квітня 2015 р., м. Івано-Франківськ. - Тернопіль : «Крок», 2015. – С. 352.

82. Миколук С. М. Удосконалення організаційно-економічного механізму управлінської діяльності в питаннях сирітства / С. М. Миколук // Теорія і практика сучасної економіки : зб. матеріалів XVI Міжнар. наук.-практ. конф., 19 листопада 2015 р. / Черкаський державний технологічний університет. – Черкаси : ЧДТУ, 2015. – С. 100-102.

83. Миколук С. М. Удосконалення організаційно-економічного механізму управлінської діяльності в питаннях сирітства / С. М. Миколук // Теорія і практика сучасної економіки : зб. матеріалів XVI Міжнар. наук.-практ. конф., 19 листопада 2015 р. / Черкаський державний технологічний університет. – Черкаси : ЧДТУ, 2015. – С. 100-102.

84. Михайлова І. Ювенальна юстиція в Україні: проблеми становлення / І. Михайлова // Вісник прокуратури. – 2010. – № 7. – С. 99-104.

85. Мічурін Є. О. Цивільний договір як один із засобів реалізації права на житло : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право, цивільний процес, сімейне право та міжнародне приватне право» / Є. О. Мічурін. - Х., 2000. – 16 с.

86. Моніторинг показників соціальної сфери [Електронне видання]. - Режим доступу: <http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/category;jsessionid>.

87. Мордвінов О. Г. Адміністративні послуги Органів виконавчої влади та місцевого самоврядування / О. Г. Мордвінов, Л. О. Ляшенко // Держава та регіони. – 2007. – № 2. – С. 60-65.

88. Москалюк В. Ю. Дитячий будинок сімейного типу як одна з форм влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: дис. кандидата юрид. наук : 12.00.05 / В. Ю. Москалюк. – Х., 2003. – 176 с.

89. Мячний В. О. Активізація бюджетної політики у забезпеченні соціально-економічного розвитку регіонів / В.О. Мячний // Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право). - Ірпінь: НУДПСУ, 2008. - № 1. - С. 39-42.

90. Новіков В. Споживчий бюджет і бідність / В.Новіков // Вісник Федерації професійних спілок України. – 2001. – № 3. – С. 21–23.

91. Новікова Т. А. Соціально-економічна захищеність населення як об'єктивна необхідність становлення соціальної держави // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 3 (57). – С. 165 – 168

92. Оболенський О.Ю. Модель регіональної соціально-економічної системи як інструмент аналізу та управління регіональним розвитком / О. Ю. Оболенський, Ю.Г. Королюк // Економіка та держава. – 2010. – №1. – С. 90-94.

93. Онуфрієва Є. І. Банківське фінансування будівництва житла / Є. І. Онуфрієва // Проблеми матеріальної культури. Економічні науки. – 2010. - № 6. – С. 41-45.

94. Осовська Г. В. Основи менеджменту : курс лекцій : навч. посіб. / Г.В. Осовська. – Житомир : ЖІТІ, 1998. – 600 с.

95. Пархомець М. К. Організаційно-економічний механізм забезпечення доходності сільськогосподарських підприємств: теорія, методика, практика : монографія / М. К. Пархомець, В. В. Гудак. – Тернопіль: ТНЕУ, 2014. – 255 с.

96. Пітюлич М. І. Ринок праці гірських територій: молодіжний сегмент / М. І. Пітюлич // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Актуальні проблеми регіонального розвитку. – Львів: ІРД НАНУ. – 2012. – Випуск 6(98). – С.248-253.

97. Петрочко Ж. В. Теорія і практика соціально-педагогічного забезпечення прав дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / Ж. В. Петрочко. – К., 2011. – 44 с.

98. Петюх В.М. Ринок праці та зайнятості: навч. посіб. / В. М. Петюх. – К. : МАУП, 1997. – 120 с.

99. Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини» : Постанова Кабінету Міністрів України від 24.09.2008 р. № 866 [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/866-2008-%D0%BF>.

100. Поважний О. С. Цінні папери і фондовий ринок : навч. посіб. / О. С. Поважний, Н. С. Орлова, А. Л. Свечкіна. – 2-ге вид., виправл. і допов. – Львів : Магнолія 2006, 2012. – 360 с.

101. Покинуті діти: що приховують зачинені двері інтернатів [Електронне видання]. – Режим доступу : <http://pravo.prostir.ua/?news=1922&lang=ukr>.

102. Полеусова Г. Прожитковий мінімум як об'єктивна основа визначення рівня соціальних гарантій /Г. Полеусова // Вісник Федерації професійних спілок України. – 2001. – № 3. – С. 17.

103. Полозова В. Т. Сутність організаційно-економічного механізму функціонування підприємств промисловості / Т. В. Полозова, Ю. В. Овсученко // Вісник МСУ / Vesntnik VSU, Економічні науки. – Т. VIII. – 2005. – №1. – С. 63-65.

104. Порядок призначення і виплати державної допомоги сім'ям з дітьми: постанова Кабінету міністрів України від 27.12.2001 р. №1751 Київ. [Електронне видання] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1751-2001-%D0%BF>.

105. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту житлових прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб з їх числа: Закон України від 01.07.2010 р. №2394-VI [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2394-17>.

106. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо органів

і служб у справах неповнолітніх та спеціальних установ для неповнолітніх: Закон України від 07.02.2007 р. № 609-V [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/609-16>.

107. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 24.09.2008 р. № 866: постанова Кабінету Міністрів України від 22.10.2014 р. № 624 [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/624-2014-%D0%BF>.

108. Про встановлення тимчасових мінімальних норм забезпечення соціальним житлом : постанова Кабінету Міністрів України від 19.03.2008 р. № 219 [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/219-2008-%D0%BF>.

109. Прожитковий мінімум в Україні [Електронне видання]: – Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua/ua/labour/wagemin/>.

110. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: Закон України від 05.10.2000 р. № 2017-III [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2017-14> .

111. Про державні цільові програми: Закон України від 18.03.2004 р. № 1621-IV. [Електронне видання]. – Режим доступу: : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1621-15>.

112. Про державну допомогу сім'ям з дітьми: Закон України від 21.11.1992 р. № 2811-XII [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2811-12>.

113. Про державну службу: Закон України від 16.12.1993 р. №3723. [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3723-12>.

114. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям: Закон України від 01.06.2000 р. № 1768-III [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1768-14>.

115. Про деякі питання прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України: Закон України від 23.03.2000 р. №

1602-III. [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1602-14>.

116. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення соціального захисту осіб, які доглядають за хворими дітьми : Закон України від 03.07.2018 р. № 2476-VIII. [Електронне видання]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/2476-19.

117. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування»: Закон України від 12.01.2006 р. № 3334-IV [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3334-15>.

118. Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення: постанова Кабінету Міністрів України від 14.04.2000 р. № 656 [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/656-2000-%D0%BF>.

119. Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу: постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2002 р. №564 [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/564-2002-%D0%BF>

120. Про затвердження Положення про Міністерство соціальної політики України: постанова Кабінету Міністрів України від 17.06.2015 р. № 423 [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/ru/cardnpd?docid=248266660>.

121. Про затвердження Положення про прийомну сім'ю: постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2002 р. №565 [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/565-2002-%D0%BF>.

122. Про затвердження Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей: постанова Кабінету Міністрів України від 8.10.2008 р. N 905 [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/905-2008-%D0%BF>.

123. Про затвердження Порядку розробки та виконання державних цільових

програм: постанова Кабінету Міністрів України від 31.01.2007 р. № 106. [Електронне видання]. – Режим доступу: : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/106-2007-%D0%BF>.

124. Про затвердження типових положень про дитячий будинок-інтернат, молодіжне відділення дитячого будинку-інтернату системи праці та соціального захисту населення: наказ Міністерства праці та соціальної політики України від 02.04.2008 р. №173 [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0675-08>.

125. Про затвердження типових положень про службу у справах дітей: постанова Кабінету Міністрів України від 30.08.2007 р. №1068 [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1068-2007-%D0%BF>.

126. Про затвердження Типового положення про соціальний гуртожиток для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: постанова Кабінету Міністрів України від 8.09.2005 р. № 878 [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/878-2005-%D0%BF>

127. Про затвердження Типового положення про соціальний гуртожиток для осіб, які потребують соціального захисту: постанова Кабінету Міністрів України від 30.05.2007 р. № 783 [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/878-2005-%D0%BF>.

128. Про затвердження Порядку призначення і виплати державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, грошового забезпечення батькам-вихователям і прийомним батькам за надання соціальних послуг у дитячих будинках сімейного типу та прийомним сім'ям за принципом «гроші ходять за дитиною»: постанова Кабінету Міністрів України від 31.01.2007 р. № 81 [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/81-2007-п>

129. Про затвердження деяких питань соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, що можуть загрожувати їх життю та здоров'ю: постанова Кабінету Міністрів України від 03.10.2018 р. № 800

[Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2018-p>

130. Про затвердження Типового положення про центр соціально-психологічної реабілітації дітей: постанова Кабінету Міністрів України від 28.01.2004 р. № 87 [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/87-2004-%D0%BF>.

131. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>.

132. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 09.04.1999 р. № 586-XIV [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/586-14>.

133. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: Закон України від 24.01.1995 р. № 20/95-ВР [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%82>.

134. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>.

135. Про питання щодо забезпечення реалізації прав дітей в Україні: Указ Президента України від 16.12.2011 року № 1163/2011 [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1163/2011>.

136. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 р. № 1058-IV [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15/conv/page11>.

137. Про прожитковий мінімум: Закон України від 15.07.1999 р. № 966-XIV [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/966-14>.

138. Про соціальні послуги: Закон України від 19.06.2003 р. № 966-IV [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/966-15>.

139. Про стан виконання органами місцевого самоврядування делегованих повноважень з питань захисту прав дітей. - [Електронне видання]. – Режим доступу: http://www.oda.te.gov.ua/data/upload/catalog/main/ua/13117/_11.doc.

140. Про Типове положення про притулок для дітей: постанова Кабінету Міністрів України від 9 червня 1997 р. № 565 [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/565-97-%D0%BF>.

141. Програма захисту населення і територій Тернопільської області від надзвичайних ситуацій, техногенного та природного характеру на 2018-2022 роки: Тернопільська обласна Програма [Електронне видання]. – Режим доступу: http://www.oda.te.gov.ua/data/upload/publication/main/ua/2917/progr2014_2017zc.doc

142. Програма підвищення рівня соціальних гарантій серед працівників бюджетної сфери та соціально-незахищених верств населення Тернопільської області на 2018-2022 : Тернопільська обласна Програма [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://www.obl-rada.te.ua>.

143. Радугин А. Введение в менеджмент / А. Радугин. – Воронеж: Высш.школа., 1995. – 195 с.

144. Рівень життя населення України / НАН України. Ін-т демографії та соц. дослідж., Держ. ком. статистики України / О. О. Зотова, О. І. Крикун, Л. М. Черенько та ін.; За ред. Л. М. Черенько. – К.: ТОВ «Видавництво «Консультант», 2006. – 428 с.

145. Річний звіт Служби у справах дітей Тернопільської обласної державної адміністрації за 2012 рік про становище дітей на Тернопільщині: Служба у справах дітей Тернопільської обласної державної адміністрації, 2013. – 12 с.

146. Річний звіт Служби у справах дітей Тернопільської обласної державної адміністрації за 2013 рік про становище дітей на Тернопільщині: Служба у справах дітей Тернопільської обласної державної адміністрації, 2014. – 15 с.

147. Річний звіт Служби у справах дітей Тернопільської обласної державної адміністрації за 2014 рік про становище дітей на Тернопільщині: Служба у справах дітей Тернопільської обласної державної адміністрації, 2015. – 14 с.

148. Річний звіт Служби у справах дітей Тернопільської обласної державної

адміністрації за 2015 рік про становище дітей на Тернопільщині: Служба у вправах дітей Тернопільської обласної державної адміністрації, 2016. – 21с.

149. Річний звіт Служби у справах дітей Тернопільської обласної державної адміністрації за 2016 рік про становище дітей на Тернопільщині: Служба у вправах дітей Тернопільської обласної державної адміністрації, 2017. – 28 с.

150. Річний звіт Служби у справах дітей Тернопільської обласної державної адміністрації за 2017 рік про становище дітей на Тернопільщині: Служба у вправах дітей Тернопільської обласної державної адміністрації, 2018. – 29 с.

151. Річний звіт Служби у справах дітей Тернопільської обласної державної адміністрації за 2018 рік про становище дітей на Тернопільщині: Служба у вправах дітей Тернопільської обласної державної адміністрації, 2019. – 24 с.

152. Рішення Тернопільської обласної ради від 15.03. 2014 р. № 1633. [Електронне видання]. – Режим доступу: http://www.oda.te.gov.ua/data/upload/publication/main/ua/20893/program_struktura2015.doc.

153. Розмежування функцій державного управління та місцевого самоврядування // Трансформація моделі економіки України: ідеологія, протиріччя, перспективи / За ред. В.М. Гейця. – К.: Логос, 1999. – С. 378-396.

154. Розпорядженням голови обласної державної адміністрації «Про робочу групу з питань оздоровлення та відпочинку дітей» від 08.04.2019 р. № 188-од [Електронне видання]. – Режим доступу: http://www.oda.te.gov.ua/data/upload/catalog/main/ua/34591/_285.doc.

155. Рудаєва Л. Функції органів опіки та піклування за новим Сімейним Кодексом України // Юридичний вісник України. – 2003. – №3. – С.9-10.

156. Рудий Н. Я. Інститут опіки і піклування в Україні: історико - правове дослідження : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави та права; історія політичних та правових учень» / Н. Я. Рудий. – Львів, 2011. – 22 с.

157. Румянцева К. Р. Менеджмент в організації / К. Р. Румянцев. – М.: УЦ «Перспектива», 1997. – 321с.

158. Севрюкова І. Ф. Проблеми правового регулювання майнових та житлових прав дитини у сучасному законодавстві України // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2002. – №2. – С. 46-47.

159. Сімейний кодекс України від 10.01.2002р. №2947-III [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.

160. Скібіцька Л. І. Організація праці менеджера / Л. І. Скібіцька. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 360 с.

161. Скуратівський В. А. Основи соціальної політики : навч. посіб. / В. А. Скуратівський, О. М. Палій. – К.: МАУП, 2002. – 200 с.

162. Стрижеус Л. В. Територіальна організація соціальної інфраструктури регіону / Л.В. Стрижеус // Економічний простір: Збірник наукових праць. –2013. – № 72. – С. 101-110.

163. Спицина Н. С. Конституційно-правовий аспект взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування / Н. С. Спицина, Н. Л. Сапельнікова // Соціальний менеджмент і управління інформаційними процесами: зб. наук. праць ДонДУУ. – Донецьк, 2008. – Т. ІХ, вип. 95, серія «Державне управління». – С. 174-182.

164. Статистичний бюлетень за 2018 рік «Захист дітей, які потребують особливої уваги суспільства»: статистичний збірник / Держ. служ. статистики України / О.О. Кармазіна (відп. за вип.). – К.: Держаналітінформ, 2018 – 78 с.

165. Статистичний бюлетень «Тернопільщина 2018» / За ред. Т. М.Грищук. – Тернопіль, 2015. – С. 436.

166. Статистичний щорічник України за 2018 рік: статистичний щорічник / Держ. ком. статистики України / О.Г. Осауленка (відп. за вип.). – К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2019 – 600 с.

167. Терницька С. В. Соціально-педагогічні умови взаємодії державних і громадських організацій з профілактики ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / С. В. Терницька. – К., 2009. – 22с.

168. Тернопільська обласна комплексна програма соціальної підтримки мало захищених верств населення «Турбота» на 2016 – 2020 роки»: Тернопільська обласна Програма [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://www.oblrada.te.ua/wp-content/uploads/oblradate/2015/06/%D0%A0%D1%96%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-1967.zip>.

169. Тимцуник В. Система державної влади в демократичному суспільстві / В. Тимцуник // Вісник НАДУ. – 2007. – № 3. С. 17.

170. Томпсон А. А. Стратегический менеджмент. Искусство разработки и реализации стратегии: учеб. для вузов / А. А. Томпсон, А. Дж. Стрикленд ; пер. с англ. под ред. Л. Г. Зайцева, М. И. Соколовой. – М. : Банки и биржи : ЮНИТИ, 1998. – 576 с.

171. Туленков М. В. Концептуальні засади організації сучасного менеджменту : монографія / М. В. Туленков. – К. ; Ніжин : Аспект-Поліграф, 2006. – 350 с.

172. Україна-2018: підсумки року. 80% українських сиріт мають батьків. Автор - Лілія Дворецька, НБН. [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://nbnews.com.ua/ua/tema/109312>.

173. Управління в митній службі : підручник / [Ю. Д. Кунєв, І. М. Коросташова, А. В. Мазур, С. П. Шапошник] ; за заг. ред. Ю. Д. Кунєва. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – С. 142.

174. Управлінські (адміністративні) послуги - новела адміністративного права // Адміністративна реформа для людини: Наук. - практ. нарис / За ред. І. Коліушка. – К.: Центр політико-правових реформ, 2001. – С. 25-35.

175. Уткин Э. А. Государственное и муниципальное управление / Э. А. Уткин, А. Ф. Денисов. – М. : ЭкМОС, 2003. – 304 с.

176. Фінансова політика інвестиційно-інноваційного розвитку України: монографія / [В. Г. Дем'янишин, І. С. Гуцал, О. П. Кириленко та ін.]. – Т.: ТНЕУ, 2014. – 464 с.

177. Фрицький О .О. Державна влада в Україні: становлення, організація,

функціонування / О. О. Фрицький. – Д. : Ліра – ЛТД, 2006. – 360 с.

178. Фролов А. История создания «детских деревень» семейного типа / А. Фролов, Ю. Трушина // Социальная педагогика. – 2004. – №1. – С.29-31.

179. Холя Р. Х. Организации: структуры, процессы, результаты / Р. Х. Холя. – СПб. : Питер, 2001. – С. 414.

180. Цветков В. В. Державне управління: основні фактори ефективності / В. В. Цветков. – Харків : Право, 1996. – 164 с.

181. Цибуліна І. В. Державна політика у сфері забезпечення захисту прав дитини в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 «Державні механізми управління» / І. В. Цибуліна. – Х., 2006. – 19с.

182. Цивільний кодекс України від 16.01.2003р. №435-IV [Електронне видання]. – Режим доступу <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

183. Чеппелз Е. Менеджмент у державному управлінні / Е. Чеппелз ; за ред. С. В. Синиці; пер. з англ. – К., 1996. – 163 с.

184. Чечет В. Альтернативні форми виховання дітей, які проживають у дитячих установах.// Управління освітою. – 2003. – № 15-16. – С. 10-11.

185. Чиркин В. Е. Государственное управление. Элементарный курс / В. Е. Чиркин. – М. : Юристъ, 2003. – 320 с.

186. Чорна Ж. Л. Право неповнолітніх на житло // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2003. – № 2 (6). – С.81-85.

187. Шевченко М. Г. Економічний розвиток: методологія, еволюція теорій, перспективи дослідження : монографія / М. Г. Шевченко, О. О. Шевченко. – Краматорськ : ДДМА, 2014. – 312 с.

188. Шевчук В. О. Контроль господарських систем в суспільстві з перехідною економікою : монографія / В. О. Шевчук. – К. : Київ, торг.-екон. ун-т, 1998. – 371 с.

189. Шершньова З .Є. Стратегічне управління : підручник / З. Є. Шершньова. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К. : КНЕУ, 2004. – 598 с.

190. Шкурупій В. О Навч. посіб. / О. В. Шкурупій, В. В. Гончаренко, І. А.

Артеменко та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 248 с.

191. Энтин Л. М. Разделение властей: опыт современных государств / Л. М. Энтин. – М. : Юрид. лит., 1995.

192. Энциклопедический словарь бизнесмена. Менеджмент, маркетинг, информатика / [под ред. М. И. Молдованова]. – К.: Техника, 1993. – 856 с.

193. Эрдман К. Организационная структура правительства и структура управления / Клаус Эрдман, Вольфганг Шефер, Эрхард Мундхенке. – Heidelberg : R.V. Deckers Verlag, 1996. – 125 с.

194. Эффективность государственного управления / пер. с англ. ; общ. ред. С. А. Батчикова и С. Ю. Глазьева. – М. : Фонд «За экономическую грамотность» : Рос. экон. журн. : Консалт- банкир, 1998. – 848 с.

195. Якість розрахунків індексу споживчих цін в Україні цілком відповідає міжнародним стандартам [Електронне видання] // Урядовий портал. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=244999673.

196. Якубовський О. П. Державна влада і громадянське суспільство: система взаємодії : монографія / О. П. Якубовський, Т. А. Бутирська. – О. : ОРІДУ НАДУ, 2004. – 196 с.

197. Balk W. Productivity in Government: A. Legisslative Focus / Public Productivity Review. – 984. – №8.

198. Behn, Robert D. The New Public Management Paradigm and the Search for Democratic Accountability // International Public Management. – P.135-150.

199. Bryant S. Federal Productivity Lesson / S. Bryant, R. Joyce // The Bureaucrat. – 1984. – V. 13. – № 1.

200. Capareto C., Fonseca F. Administracao Publica: Moderizacao. Qualidade e Inovacao. – Lisboa, 2005. – P. 26.

201. Employment and Social Developments in Europe 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=7684>

202. Flexibility and competitiveness: labour market flexibility, innovation and organisational performance [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://cordis.europa.eu/documents/%20documentlibrary/90882401EN6.pdf>.

203. Maurel M.- C. Small communities and rural areas: decentralization reforms in France.-London: Belhaven, 1993.

204. Mykoliuk S. Analysis of the forms of placement of the orphans and deprived of parental care children and its effectiveness in Ukraine.- Baltic Journal of Economic Studies / Svitlana Mykoljuk. – 2015. – P.101-106.

205. Pollit C and Bouckaert G. Public Management Reform: A Comparative Analysis.-Oxford Universiti Press, 2002.

206. Tanzi V. Globalization and Future of Social Protection. – Washington, D.C.: International Monetary Fund, 2000.

207. Tanzi V., Schuknecht L. Public Spending in the 20th Century: A Global Perspective. – Cambridge: Cambridge University Press, 2000.

ДОДАТКИ

Додаток А

Перелік документів, що підтверджують юридичний статус дитини

№	Визначення термінів п/п згідно із Законом України “Про охорону дитинства”	Документи, які засвідчують статус, та деякі коментарі до процедури	Можливі форми влаштування*
1.	2.	3.	4.
1.	Дитина-сирота - це дитина, в якій померли чи загинули батьки	Свідоцтво про смерть обох батьків. Якщо дитину виховувала одинока мати, має бути свідоцтво про смерть та довідка з органу реєстрації актів цивільного стану, що батько дитини записаний за вказівкою матері згідно зі ст.135 Сімейного кодексу (до 01.01.04 згідно ст. 55 Кодексу про шлюб та сім’ю України)	Усиновлення та інші форми**
Діти, позбавлені батьківського піклування - це діти, які залишились без піклування батьків у зв’язку з :			
2.	позбавленням їх батьківських прав;	Рішення суду про позбавлення батьків батьківських нрав. Підстави для позбавлення батьківських прав та правові наслідки позбавлення визначаються ст.ст. 164, 166 Сімейного кодексу	Усиновлення та інші форми
3.	відібрання у батьків без позбавлення батьківських прав;	Рішення суду про відібрання дитини від батьків не позбавляючи їх батьківських прав. Відібрання регламентується ст.170 Сімейного кодексу. Хочемо звернути увагу: якщо протягом тривалого часу батьки дитини не стали на шлях виправлення і не відпадають причини, які перешкоджали належному вихованню дитини її батькам, доцільно позбавляти таких батьків батьківських прав, оскільки правові наслідки позбавлення та відібрання різні. Також важливо врахувати, що суд у разі позбавлення батьківських прав, має накладати заборону на відчуження майна та житла дітей, про що повідомляє нотаріальну контору за місцем знаходження майна або житла (ст. 17 Закону України “Про охорону дитинства”)	

Продовження додатку А

1	2	3	4
4.	визнання батьків безвісно відсутніми;	Рішення суду про визнання особи безвісно відсутньою. Згідно зі ст.43 Цивільного кодексу фізична особа може бути визнана безвісно відсутньою, якщо протягом одного року в місці її постійного проживання немає відомостей про місце її перебування. Порядок визнання фізичної особи безвісно відсутньою встановлюється Цивільно-процесуальним кодексом України.	Усиновлення та інші форми
5.	оголошення батьків померлими;	Рішення суду про оголошення фізичної особи померлою та свідоцтво про смерть, яке видається органами реєстрації актів цивільного стану на підставі рішення суду. Згідно зі ст.46 Цивільного кодексу України фізична особа може бути оголошена померлою, якщо: - у місці її постійного проживання немає відомостей про її перебування протягом трьох років; - якщо вона пропала безвісти за обставин, що загрожували її смертю або дають підставу припустити її загибель від нещасного випадку; після спливу шести місяців з часу зникнення за вказаних обставин; - пропала безвісти у зв'язку із воєнними діями після спливу двох років від дня закінчення воєнних дій; - з урахуванням конкретних обставин суд може оголосити фізичну особу померлою і до спливу цього строку, але не раніше шести місяців. Див. Також ст.47 Цивільного кодексу про правові наслідки оголошення фізичної особи померлою. Порядок оголошення фізичної особи померлою встановлюється Цивільно-процесуальним кодексом України.	Усиновлення та інші форми
6.	визнання батьків недієздатними;	Рішення суду про визнання фізичної особи недієздатною. Обставини визнання фізичної особи недієздатною визначені у ст.39 Цивільного кодексу України. Порядок визнання встановлюється Цивільно-процесуальним кодексом України.	Усиновлення та інші форми
7.	відбування покарання в місцях позбавлення волі;	Вирок суду.	

Продовження додатку А

1	2	3	4
8.	Перебування під вартою на період досудового слідства;	Постанова слідчого, санкціонована судом (до 2001 року - прокурором)	Тимчасове влаштування дитини***
9.	розшуком їх органами внутрішніх справ, пов'язаними з ухилянням від сплати аліментів та відсутністю відомостей про їх місцезнаходження;	Ухвала суду про оголошення в розшук, довідка з органів внутрішніх справ про розшук.	Усі форми крім усиновлення
10.	тривалою хворобою батьків, яка перешкоджає їм виконувати свої батьківські обов'язки;	Довідка з медичної установи про тривалу хворобу батьків.	Усі форми крім усиновлення
11.	підкинуті діти: діти, батьки яких невідомі;	Акт про дитину, покинуту в пологовому будинку, іншому закладі охорони здоров'я або яку відмовилися забрати батьки чи інші родичі, про підкинуту чи знайдену дитину (тут дана повна назва документу згідно з наказом Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства внутрішніх справ України від 17.03.04 № 142/275. Цим наказом затверджена форма акта, інструкція про його заповнення).	Усиновлення та інші форми
12.		До 17.03.2004 року Акт про знайдену (залишену) дитину. Крім цього, слід звернути увагу чи є інформація з органів внутрішніх справ про розшук батьків, особливо, якщо дитина знайдена у такому віці, що може повідомляти інформацію про себе, батьків, місце проживання тощо.	Усиновлення та інші форми

Продовження додатку А

1	2	3	4
8.	Перебування під вартою на період досудового слідства;	Постанова слідчого, санкціонована судом (до 2001 року - прокурором)	Тимчасове влаштування дитини***
9.	розшуком їх органами внутрішніх справ, пов'язаними з ухилянням від сплати аліментів та відсутністю відомостей про їх місцезнаходження;	Ухвала суду про оголошення в розшук, довідка з органів внутрішніх справ про розшук.	Усі форми крім усиновлення
10.	тривалою хворобою батьків, яка перешкоджає їм виконувати свої батьківські обов'язки;	Довідка з медичної установи про тривалу хворобу батьків.	Усі форми крім усиновлення
11.	підкинуті діти: діти, батьки яких невідомі;	Акт про дитину, покинуту в пологовому будинку, іншому закладі охорони здоров'я або яку відмовилися забрати батьки чи інші родичі, про підкинуту чи знайдену дитину (тут дана повна назва документу згідно з наказом Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства внутрішніх справ України від 17.03.04 № 142/275. Цим наказом затверджена форма акта, інструкція про його заповнення).	Усиновлення та інші форми
12.		До 17.03.2004 року Акт про знайдену (залишену) дитину. Крім цього, слід звернути увагу чи є інформація з органів внутрішніх справ про розшук батьків, особливо, якщо дитина знайдена у такому віці, що може повідомляти інформацію про себе, батьків, місце проживання тощо.	Усиновлення та інші форми

Продовження додатку А

1	2	3	4
13. Діти, від яких відмовились батьки	Акт про дитину, покинуту в пологовому будинку, іншому закладі охорони здоров'я або яку відмовилися забрати батьки чи інші родичі, про підкинуту чи знайдену дитину (тут дана повна назва документу згідно з наказом, реквізити якого див. вище), письмова відмова батьків зверніть увагу: згідно з Сімейним кодексом батьки зобов'язані забрати дитину з пологового будинку або іншого закладу охорони здоров'я, Відмова від дитини є підставою для позбавлення батьківських прав (див. ст.ст. 143, 155, 164 Сімейного кодексу України. До 01.01.04 ст.70 Кодексу про шлюб та сім'ю). Тобто, якщо має місце відмова від дитини - необхідно висувати позов про позбавлення батьків дитини батьківських прав. Відповідні документи мають бути в особовій справі дитини.	Усиновлення та інші форми	
14 перебуванням батьків на тимчасово окупованій території або в районі проведення антитерористичної операції	батьки яких не виконують свої обов'язки з виховання та утримання дитини з причин, які неможливо з'ясувати у зв'язку із перебуванням батьків на тимчасово окупованій території або в районі проведення антитерористичної операції., що підтверджується актом, складеним службою у справах дітей за формою згідно законодавства.	Усі форми крім усиновлення	
15. Безпритульні діти - це діти, які були покинуті батьками, самі залишили сім'ю або дитячі заклади, де вони виховувались, і не мають певного місця проживання.	Фактично безпритульні діти - це не статус, а ознака дитини за місцем перебування (тобто відсутністю житла, певного місця проживання). Після влаштування таких дітей у притулок або лікарню, якщо за станом здоров'я це необхідно, відповідні органи виконавчої влади вживають заходів до встановлення особи дитини, її родинних зв'язків, пошуків документів тощо. Така дитина може виявитися сиротою, тоді на підтвердження її статусу буде свідоцтво про смерть батьків, в разі позбавлення батьківських прав - рішення суду тощо (див. усю таблицю). Але в будь-якому випадку мають бути знайдені, поновлені або підготовлені належні документи.	Не підлягає влаштуванню	

Продовження додатку А

Узагальнено та доповнено за даними [30].

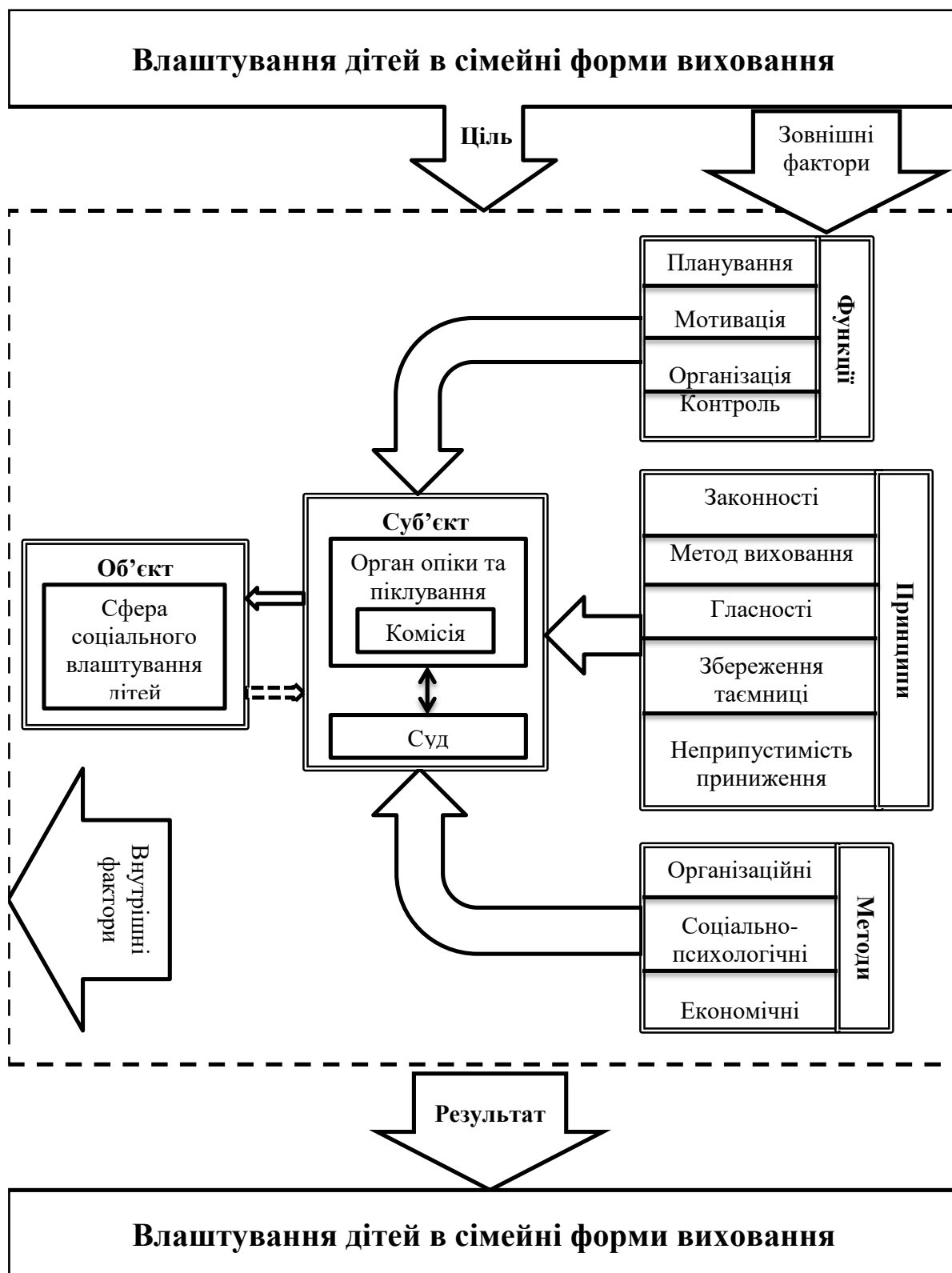
* – для всіх категорій можливі усі форми влаштування дітей (опіка, прийомна сім'я, дитячий будинок, інтернатний заклад) крім усиновлення,

** дитина, яка перебуває під опікою (піклуванням) може бути усиновлена якщо опікун (піклувальник) дав письмову згоду на її усиновлення,

*** дитина повинна бути тимчасово влаштована до родичів під опіку або інтернатний заклад на період досудового слідства.

Додаток Б

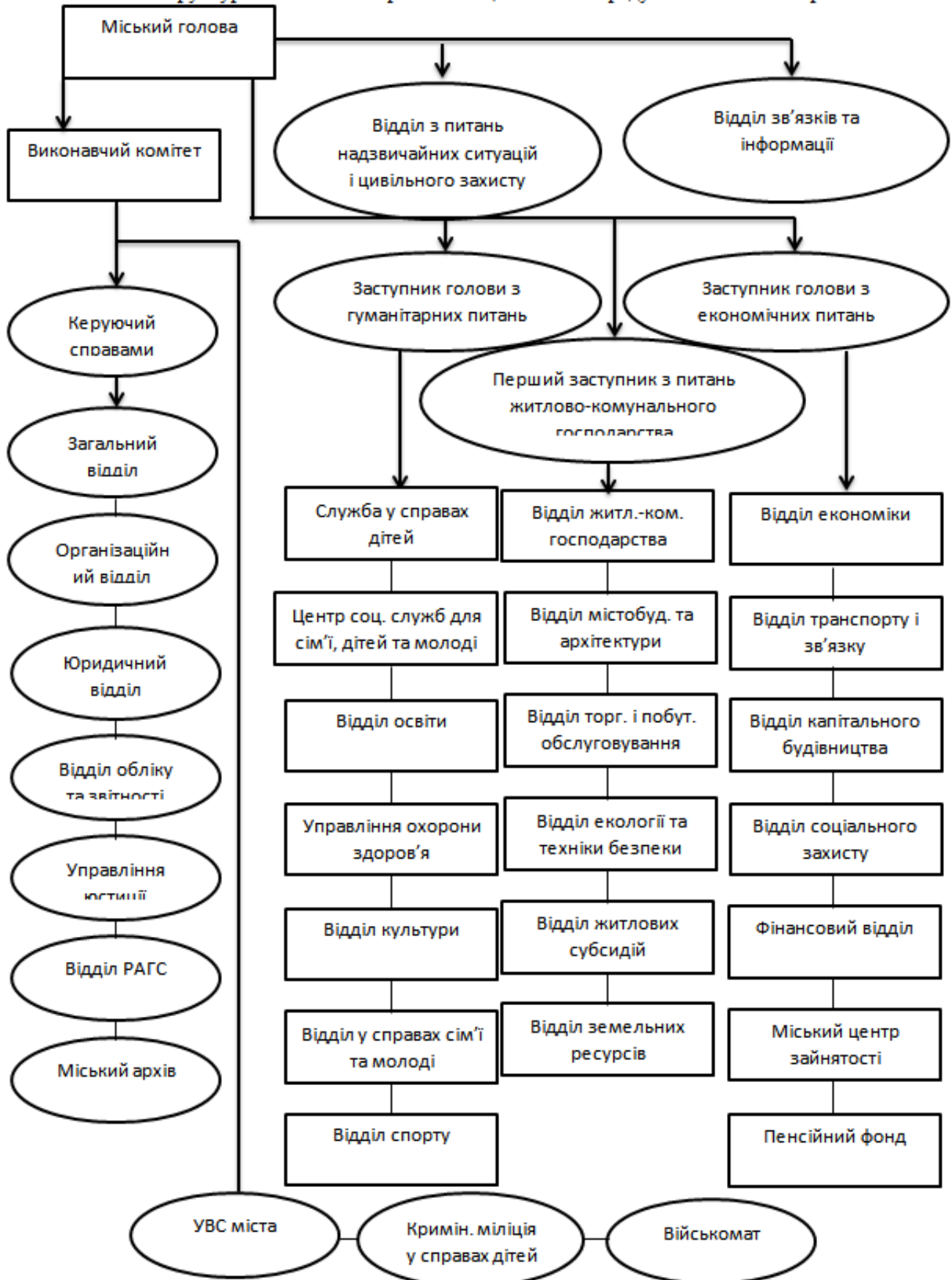
Схема організаційно-економічного механізму як системи управління*

Джерело: узагальнено та побудовано авторами за даними [65; 68]

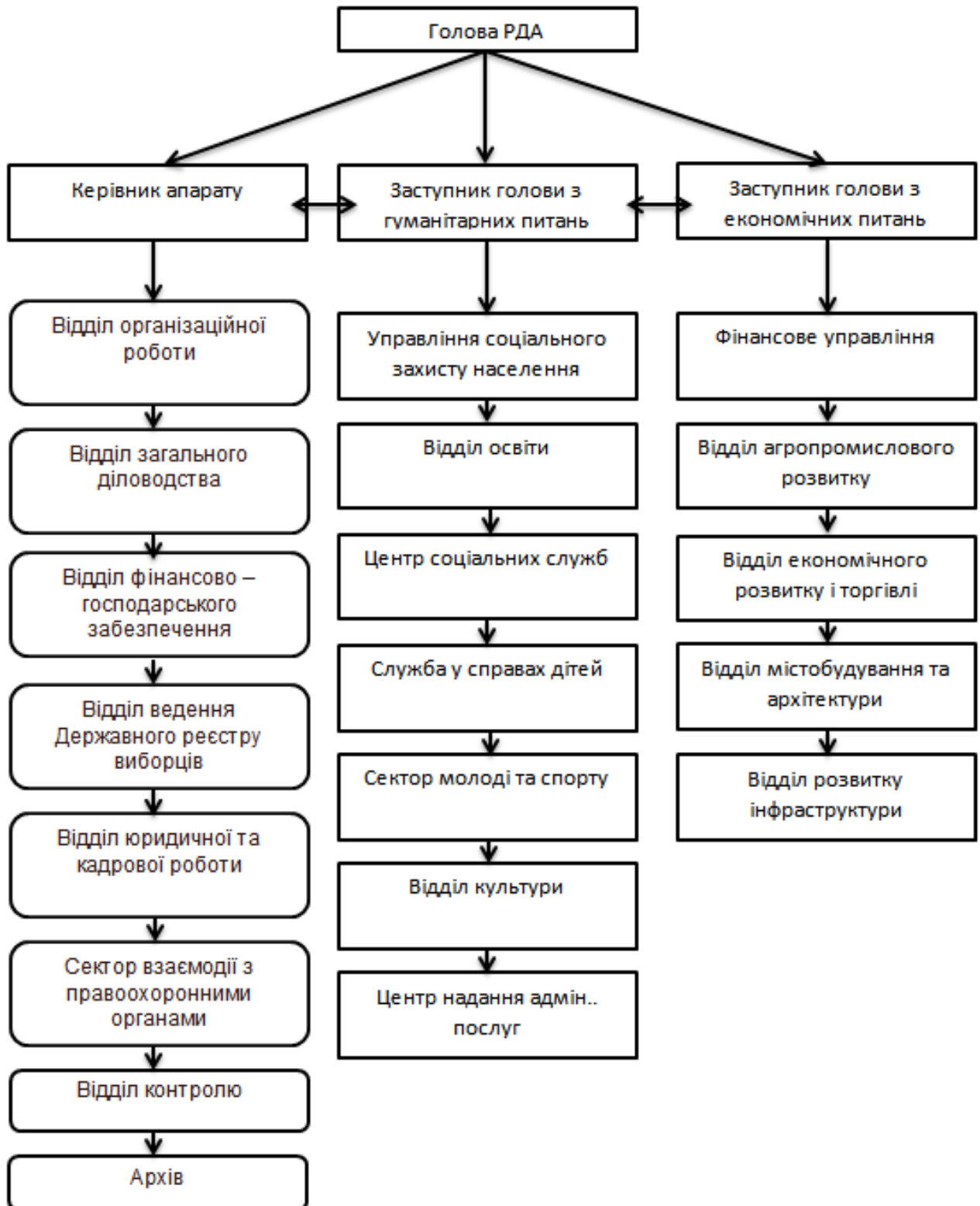
Додаток В

Типова структура виконавчих органів місцевого самоврядування міста в Україні

Додаток Д

Типова структура райдержадміністрації

Додаток Е

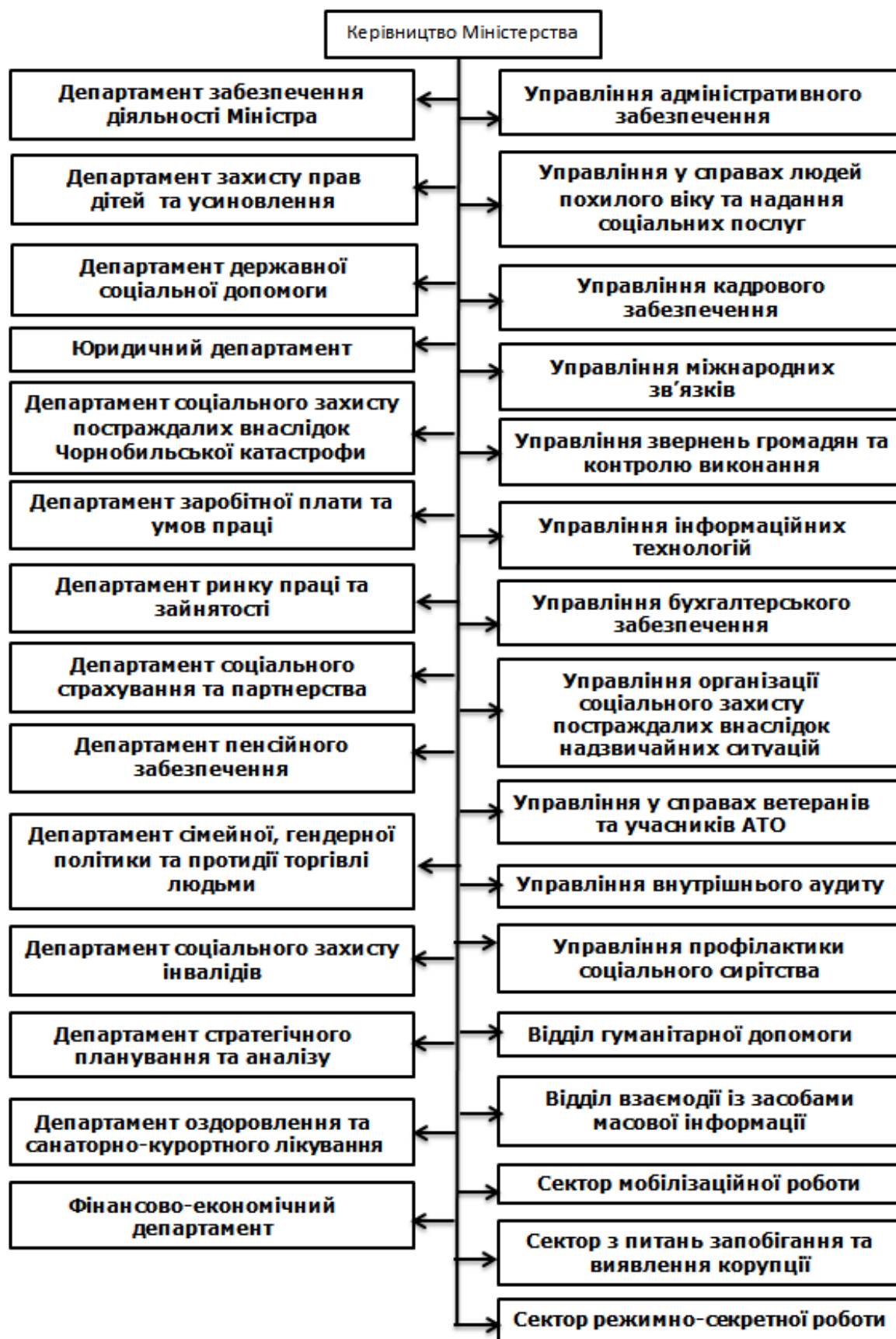
Показники соціальної ефективності управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей*

Назва району, міста обласного значення	Чисельність дітей, які перебувають на первинному обліку станом на 01.01.2013	Всього дітей у сімейних формах виховання станом на 01.01.2013	Соціальна ефективність управлінської діяльності регіону, %
АР Крим	4409	3578	81,1
Вінницька	2916	2405	82,4
Волинська	1846	1555	84,2
Дніпропетровська	9323	7799	83,6
Донецька	9897	7911	79,9
Житомирська	3584	2864	79,9
Закарпатська	2397	1801	75,1
Запорізька	4248	3221	75,8
Івано-Франківська	1603	1376	85,8
Київська	3666	3081	84
Кіровоградська	3375	2706	80,1
Луганська	4880	3608	73,9
Львівська	2801	2349	83,8
Миколаївська	3816	2834	74,2
Одеська	6432	4938	76,7
Полтавська	2589	2065	79,7
Рівненська	1844	1680	91,1
Сумська	2363	1945	82,3
Тернопільська	1250	1037	82,9
Харківська	4756	4019	84,5

Херсонська	3166	2610	82,4
Хмельницька	2352	1851	78,6
Черкаська	2485	2120	85,3
Чернівецька	1246	1062	85,2
Чернігівська	2537	1983	78,1
м. Київ	2412	2061	85,4
м. Севастополь	672	551	81,9
Разом	92865	75010	80,7

* Джерело: розраховано та складено авторами за даними [33]

Схема Міністерства соціальної політики України

Додаток И

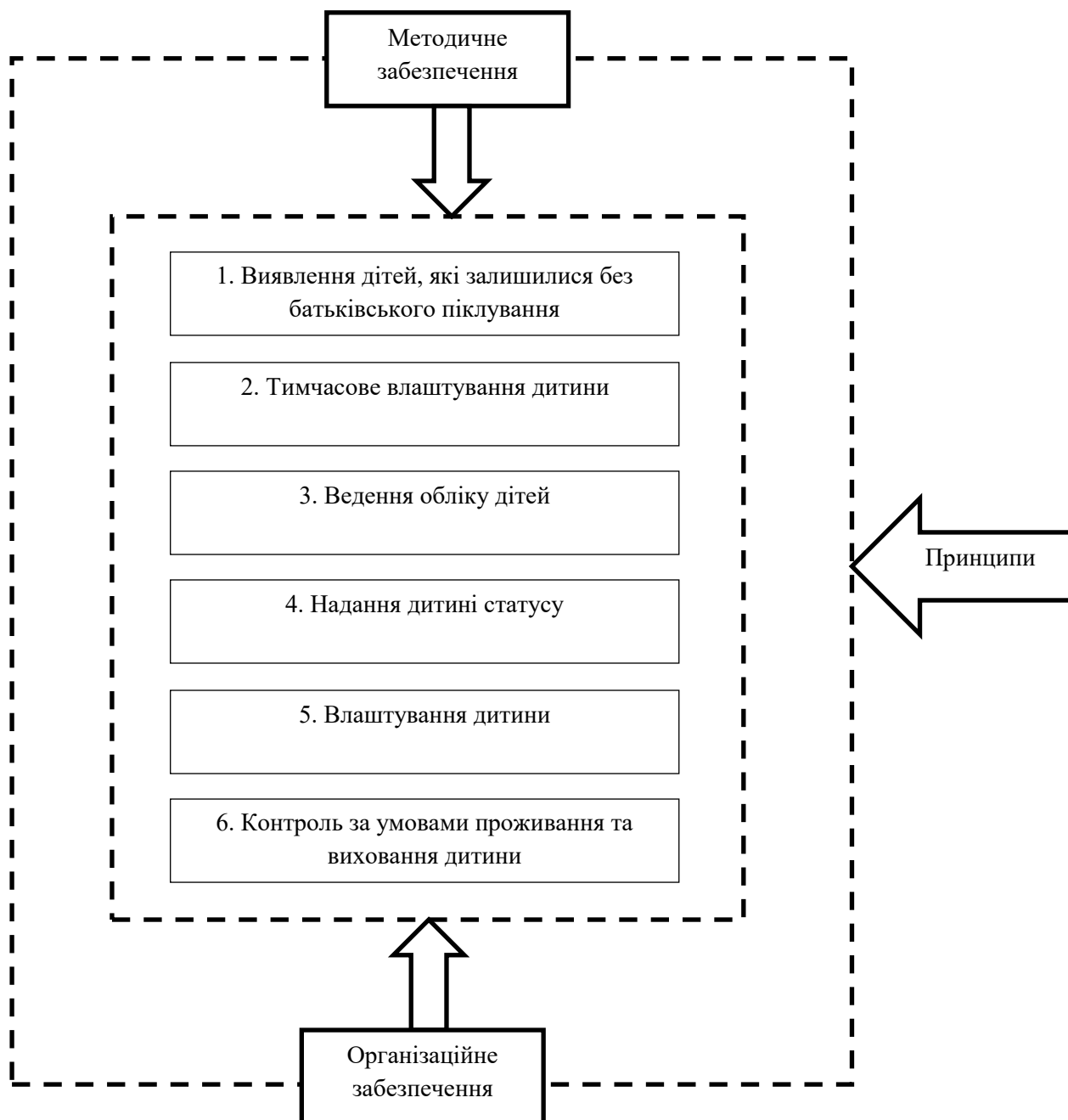
Нормативно-правові акти*

№ з/п	Групи нормативно-правових актів	Назва нормативно-правового акту
1	2	3
1	Законодавчі акти у сфері захисту прав дітей	Конституція України, Конвенція ООН про права дитини, Сімейний кодекс, Цивільний кодекс, Закони України: «Про охорону дитинства», «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», «Про попередження насильства в сім'ї» тощо [47; 48; 133; 134; 136; 159; 182]
2	Законодавчо-нормативні акти у сфері соціальної підтримки і соціального забезпечення сімей з дітьми	Закони України: «Про соціальні послуги», «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» [111; 113; 138]
3	Нормативно-правові акти, що регламентують процедуру виявлення дітей, які залишилися без батьківського піклування, та їх подальше влаштування	Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», Постанови Кабінету Міністрів України: «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини», «Про затвердження Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей», «Про затвердження Положення про прийомну сім'ю», «Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу» [98; 117; 119; 121; 122]
4	Нормативно-правові акти, що стосуються діяльності закладів соціального захисту й обслуговування дітей	Постанови Кабінету Міністрів України: «Про Типове положення про притулок для дітей», «Про затвердження Типового положення про центр соціально-психологічної реабілітації дітей», «Про затвердження Типового положення про соціальний гуртожиток для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», «Про затвердження Типового положення про соціальний центр матері та дитини», «Про затвердження Типового положення про центр соціально-психологічної допомоги», «Про затвердження Типового положення про соціальний гуртожиток для осіб, які потребують соціального захисту» тощо [126; 127; 128; 129; 130; 140]

*Джерело: складено за даними [45]

Додаток К

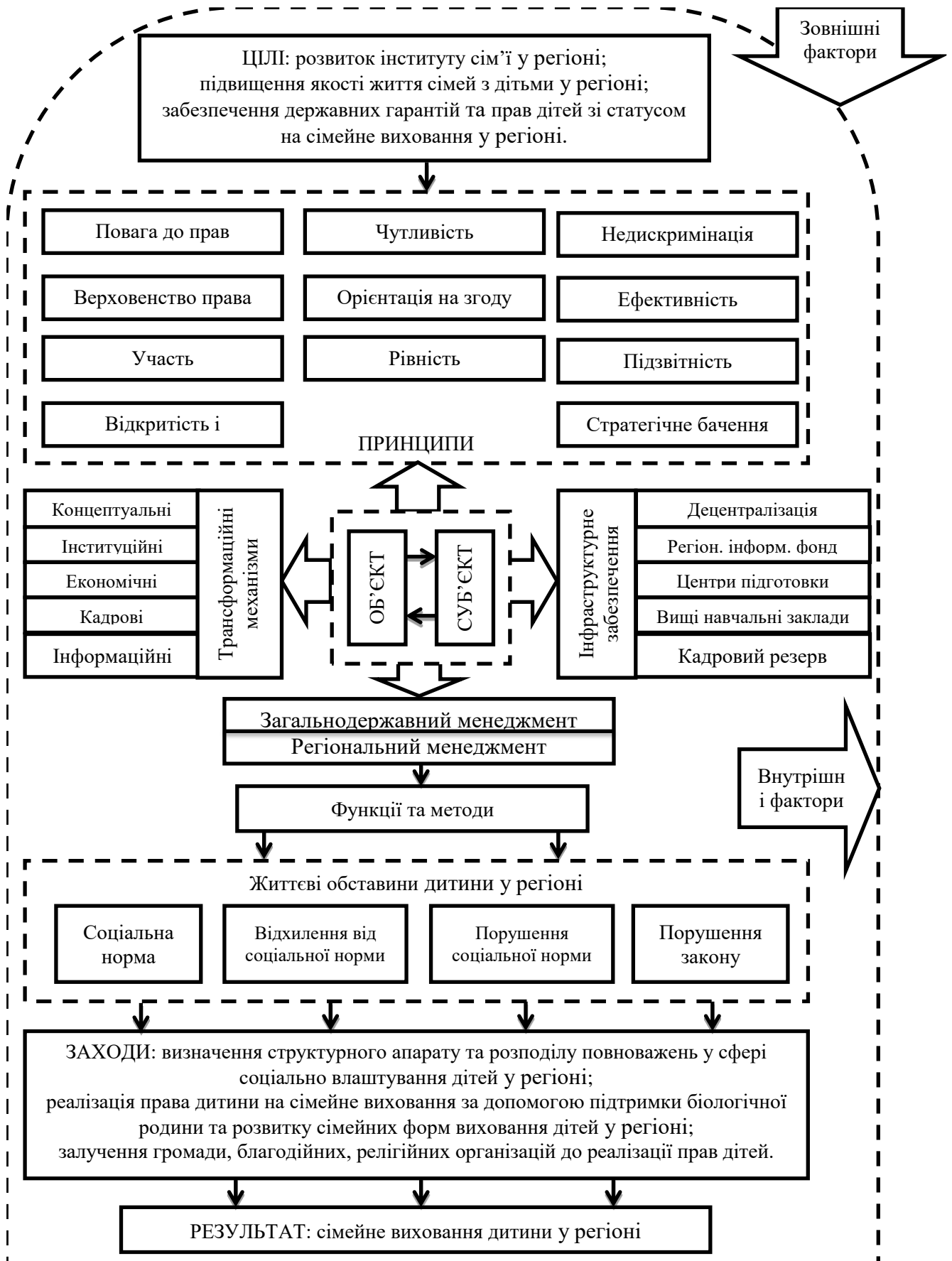
Послідовність реалізації організаційно-методичного забезпечення управлінської діяльності *

* Джерело: узагальнено та побудовано авторами за даними [45, С.24; 167, С.58]

Додаток Л

Удосконалена модель організаційно-економічного механізму у регіоні

Додаток М

Система основних принципів (цілей) управлінської діяльності

№ п/п	Назва принципу(цілі)	Визначення принципу (цілі)
1	Повага до прав людини	Підтримка та захист громадських, економічних, політичних, соціальних і культурних прав та свобод людини
2	Верховенство права	Неупереджене виконання та визнання законів
3	Участь	Пряма чи посередницька участь громадян у прийнятті рішень на основі свободи слова та об'єднань
4	Відкритість і прозорість	Інформаційна забезпеченість громадян про управлінські процеси та інститути влади
5	Чутливість	Чутливість процесів управління та інститутів влади до потреб та прагнень людей, намагання служити власній громаді
6	Орієнтація на згоду	Спрямованість на компроміс щодо спільних інтересів сторін, якщо можливо, щодо політики і процедур
7	Рівність	Надання можливості громаді покращувати та підтримувати свій добробут
8	Недискримінація	Відсутність будь-якої форм дискримінації у суспільстві
9	Ефективність і результативність	Досягнення поставлених цілей при найкращому використанні ресурсу регіону
10	Підзвітність	Підзвітність інститутів, які приймають управлінські рішення перед громадою
11	Стратегічне бачення	Довгострокове бачення стратегії суспільного (регіонального розвитку) та розуміння шляхів її реалізації

*Джерело: складено за даними [66, С.48]

Наукове видання

Брич В. Я., Миколюк С. М.

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ СИРІТ В УКРАЇНІ

Монографія

Підписано до друку 01.10.2019 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Друк офсетний. Зам. № 19-729
Умов.-друк. арк. 11,9. Обл.-вид. арк. 11,17.
Тираж 100 прим.

Віддруковано ФО-П Шпак В. Б.
Свідоцтво про державну реєстрацію В02 № 924434 від 11.12.2006 р.
м. Тернопіль, бульвар Просвіти, 6/4. тел. 8 097 299 38 99.
E-mail: toooms@ukr.net